

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

**Kosovská otázka na stránkách českého tisku na
konci 20. století**

Veronika Kořínková

Plzeň 2014

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Evropská kulturní studia

Diplomová práce

Kosovská otázka na stránkách českého tisku na

konci 20. století

Veronika Kořínková

Vedoucí práce:

PhDr. František Bahenský

Katedra antropologie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2014

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literatury.

Plzeň, duben 2014

.....

OBSAH

ÚVOD.....	2
I. KOŘENY A HISTORICKÉ SOUVISLOSTI KOSOVSKEHO KONFLIKTU NA KONCI 20. STOLETÍ	4
I.1. Vznik srbského státu a bitva na Kosově poli, srbské a kosovskoalbánské identitární zdroje	4
I.2. Srbské Kosovo, Kosovo v Jugoslávii, národnostní politika Titova a Miloševićova.....	8
I.3. Situace bezprostředně před válkou.....	20
II. KOSOVSÁ KRIZE NA KONCI 20. STOLETÍ NA STRÁNKÁCH ČESKÉHO TISKU.....	22
II.1. První fáze války NATO proti Jugoslávii	23
II.2. Druhá fáze války NATO proti Jugoslávii.....	29
II.3. Začátek konce.....	66
ZÁVĚR.....	80
SUMMARY.....	86
PŘÍLOHY	87
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	92
ZDROJE TIŠTĚNÉ	93
ZDROJE INTERNETOVÉ.....	93

ÚVOD

Diplomová práce na téma *Kosovská otázka na stránkách českého tisku na konci 20. století* se zabývá informacemi, které podával vybraný český tisk na konci 20. století o daném problému, a také způsobem, jakým byla česká veřejnost informována o kosovské krizi. Na jedné straně je diplomová práce historickým náhledem na kosovskou válku probíhající od března do června 1999, na straně druhé obsahuje práce analýzu tisku – konkrétně deníků Právo a Mladá Fronta Dnes – to znamená, že má za úkol zkoumat jednotlivé zprávy a upozornit na shody, podobnosti nebo rozdílnosti, jsou – li patrné.

Vlastní text diplomové práce je strukturován do dvou kapitol. První kapitola s názvem *Kořeny a historické souvislosti kosovského konfliktu na konci 20. století* přibližuje příčiny, které vedly ke kosovské válce na konci 20. století. První kapitola se snaží podat komplexní přehled o vývoji mezietnických vztahů Srbů a Albánců od pozdního starověku do roku 1999, když vybírá a interpretuje nejzásadnější momenty v životě obou národů žijících společně na jednom území – území srbského státu a později Jugoslávie. Cílem první kapitoly je poukázat na problematické soužití Srbů a Albánců, vysvětlit identitární nárok obou národů na kosovskou oblast, poukázat na rozdíly v Titově a Miloševićově národnostní politice a shrnout nedávný vývoj jugoslávského státu ve vztahu ke kosovské otázce, který stál na prahu jedné z nejničivějších válek v Evropě po skončení druhé světové války. První kapitola přináší přehled událostí, které stojí v jádru etnické nesnášenlivosti mezi dvěma nejpočetněji zastoupenými etniky Kosova, Srby a Albánci.

Druhá kapitola týkající se samotného problému války NATO v Kosovu v roce 1999 je historickým popisem vývoje války NATO v Jugoslávii, potažmo v Kosovu, a zároveň analýzou vybraného českého tisku (Práva, MF Dnes). Cílem druhé kapitoly je na základě srovnání jednotlivých tiskovin zkoumat, jakým způsobem byl český čtenář o válce v Kosovu zpravován, ale taktéž upozornit na shody, podobnosti a rozdíly, které se v periodikách objevily. Jelikož se jedná o analýzu denního tisku, je text druhé kapitoly diplomové práce

strukturován převážně na denní bázi. K popisu, analýze a komparaci bylo využito zejména hlavních zpráv (nejdůležitějších článků) dne na dané téma, a to za účelem udržení logické struktury textu, tedy s účelem neztratit se v nepřehledném množství různorodých zpráv, sloupků, názorů a informací na téma kosovské krize na sklonku 20. století. Text diplomové práce je vystavěn chronologicky.

Historický úvod, tedy první kapitola, byla zpracována převážně na základě sekundární literatury. Za hlavní přehledová díla posloužila monografie Patrika Girgleho s názvem *Kosovo* nebo kniha *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru* od editorů Vladimíra Vaňury a Tomáše Šmída. Cenným přínosem pro pochopení národnostní politiky praktikované v poválečné Jugoslávii i Jugoslávii za Miloševiče byly dvě studie Jana Pelikána *Jihoslovanská krize: Kořeny a souvislosti* a *Národnostní politika ve Svazové republice Jugoslávie: Geneze – vývoj – perspektivy*. V méně případech jsem dále využila dvě publikace ze série *Dějiny států* Nakladatelství Lidové noviny, jimiž jsou *Dějiny jihoslovanských zemí* od kolektivu autorů Šesták, Tejchman, Havlíková, Hladký, Pelikán, a *Dějiny Albánie* Pavla Hradečného a Ladislava Hladkého. Cizojazyčným zdrojem pro první kapitolu bylo několik zpráv z provenience americké nevládní organizace International Crisis Group.

Druhá kapitola je co do zdrojů postavena výhradně na denním tisku – denících *Právo* a *Mladá Fronta Dnes* – v malém množství je odkazováno na velmi ceněné memoáry zvláštního zpravodaje OSN pro lidská práva pro Bosnu a Hercegovinu, Chorvatsko a Jugoslávii a českého politika Jiřího Dienstbiera. V závěru kapitoly bylo použito několik internetových zdrojů – oficiálních webových stránek kosovských mírových sil KFOR a oficiálních webových stránek Organizace spojených národů.

I. KOŘENY A HISTORICKÉ SOUVISLOSTI KOSOVSKEHO KONFLIKTU NA KONCI 20. STOLETÍ

Pro komplexní uchopení celého kosovsko – srbského konfliktu v závěru 20. století je třeba vrátit se do hluboké minulosti a vysvětlit, na jakých základech a jakým způsobem se vyvíjel srbský stát a jeho obyvatelstvo. V kosovských snaženích o autonomii a posléze válce za nezávislost se totiž odráží všemožné historické křivdy a ústřety, jež kosovskoalbánská populace zachovává v kolektivní paměti, a které má tato úvodní kapitola za úkol vysvětlit. Jiho-srbská provincie Kosovo má na druhou stranu obrovský historický význam i pro srbskou populaci, která ji vnímá jako kolébkou své kultury a na její obranu či zachování je ochotna vynaložit veškeré úsilí. Jaké jsou tedy faktory, ono historické podhoubí, jež podmínily brutální kosovský konflikt na prahu jednadvacátého století?

I.1. Vznik srbského státu a bitva na Kosově poli, srbské a kosovskoalbánské identitární zdroje

První zmínky o slovanských národech na Balkánském poloostrově se objevují již v první polovině 6. století a jsou spojeny se slovanskou expanzí a útoky do severních částí Východořímské říše. V kronikách byzantských autorů se Slované objevovali pod názvy „Sklavini“ nebo „Anti.“ Tito Sklavini či Antové pronikající na Balkán ze své pravděpodobné pravlasti situované východně od Karpat podnikali pustošivé nájezdy na balkánské vesnice, přičemž téměř nerušeně pronikali na jih poloostrova. Ve spojení s Avary došli nájezdníci až na pobřeží Jaderského moře, na území dnešní Albánie, kde započalo jejich systematické usazování. Roku 611 tak Slované obsadili Ilýrii, Dalmácii a Istrii.¹

¹ ŠESTÁK, Miroslav – TEJCHMAN, Miroslav - HAVLÍKOVÁ, Lubomíra – HLADKÝ, Ladislav – PELIKÁN, Jan. *Dějiny jihoslovanských zemí*. Praha : Nakladatelství lidové noviny, 1998, s. 13.

Od konce 6. století do poloviny století sedmého osídlili Slované území dnešní Černé Hory, části Makedonie a severní Řecko. Později dochované zprávy z jedenáctého století hovoří o expanzi srbských etnik do skadarské oblasti (tj. prostor Skadarského jezera na hranici Albánie a Černé Hory).²

Jihoslovanské kmeny přicházející na Balkán vyhnaly nebo postupně asimilovaly autochtonní obyvatelstvo hovořící převážně románským jazykem. Jednalo se o romanizované Ilyri a Kelty.³ Dnešní Albánci odvozují svůj původ právě od kmene Dardanů, etnika ilyrské rodiny, usedlého v oblasti dnešního Kosova.⁴ Odtud dnešní Albánci odvozují svůj územní nárok na Kosovo.

Pokud jde o samotné srbské etnikum, existuje řada dokumentů, které se o Srbech zmiňují. Srbové objevující se ve spise Gaia Plinia Staršího z 1. století našeho letopočtu jsou etnikem pocházejícím ze severních oblastí Kavkazu. Ve 2. století psal o Srbech Klaudius Ptolemaios, který situoval kmen mezi Kavkaz a Dolní Volhu. Franské letopisy z roku 782 zmiňují jakési Sorabi Sclavi přebývající mezi Sálou a Labem, tzn. v páse Čechy, Morava, Maďarsko. Stejnou verzi předkládají i Alfréd Veliký a tzv. Bavorský geograf v první polovině 9. století. Hebrejská kronika z 10. století hovoří o Srbech žijících na území v okolí Moravy mezi Chorvaty a Lučany. Al – Masúdí, arabský geograf, píše, že Srbové přišli z východního Kavkazu.⁵ Podle dalších pramenů byl kmen Srbů pozván císařem Justiniánem I. začátkem 7. století na pomoc Východořímské říši v boji proti avarským nájezdům.⁶ Srbské etnikum se začalo usazovat v oblastech Rašky a v severním Kosovu, kde vznikl nejstarší srbský státní

² HRADEČNÝ, Pavel – HLADKÝ, Ladislav. *Dějiny Albánie*. Praha : Nakladatelství lidové noviny, 2008, s. 39.

³ ŠESTÁK, M. – TEJCHMAN, M. - HAVLÍKOVÁ, L. – HLADKÝ, L. – PELIKÁN, J., *Dějiny jihoslovanských zemí*, s. 15.

⁴ GIRGLE, Patrik. *Kosovo*. Praha : Libri, 2006, s. 9.

⁵ ŠESTÁK, M. – TEJCHMAN, M. - HAVLÍKOVÁ, L. – HLADKÝ, L. – PELIKÁN, J., *Dějiny jihoslovanských zemí*, s. 41.

⁶ GIRGLE, P., *Kosovo*, s. 11.

útvár, jež měl s ohledem na lokální usedlé obyvatelstvo heterogenní strukturu.⁷ Jak už bylo výše řečeno, Srbové autochtonní i usedlé národy buď vyhnali do horských oblastí, nebo asimilovali. Ve 13. a 14. století byla oblast Rašky (území rozpínající se od povodí Driny až po kosovský Prizren)⁸ a zejména Kosova jádrem středověkého srbského státu, kde nechali panovníci vybudovat nejvýznamnější památky – středověké hrady, pravoslavné kostely a kláštery (odhadováno celkem na 1200 až 1300 památek).⁹ Patriarcha srbské ortodoxní církve sídlil v klášteře ve městě Dečani.¹⁰ Kosovo je Srby v současnosti považováno za kolébkou¹¹ jak srbského státu, tak srbského ortodoxního křesťanství, tedy i víry.¹²

Ke konsolidaci srbského státu a přijetí pravoslaví došlo za vlády Štěpána Nemanji. Nemanjův nástupce Štěpán (korunován papežem jako Štěpán I.) nadále územně expandoval a roku 1219 si na Byzanci vydobyl autokefalitu srbské pravoslavné církve.¹³ Nicméně vrchol srbského středověkého státu se datuje až do poloviny 14. století, kdy se Srbsko za vlády cara Dušana Velikého stalo hegemonem na Balkánském poloostrově – ovládalo mimo Černé Hory a Makedonie i celé území Řecka.¹⁴

Klíčovým momentem srbské historie se stala bitva na Kosově poli 28. června 1389, tj. na den Sv. Víta,¹⁵ která se, jak ještě uvidíme, navždy vryla do

⁷ ŠESTÁK, M. – TEJCHMAN, M. - HAVLÍKOVÁ, L. – HLADKÝ, L. – PELIKÁN, J., *Dějiny jihoslovanských zemí*, s. 43.

⁸ Tamtéž, s. 43.

⁹ KOŠŤÁL, Martin. *Globalisté útočí : Od „humanitárního“ bombardování po samostatný narkostát Kosovo*. Praha : Kontingent Press s.r.o., 2008, s. 9.

¹⁰ Tamtéž, s. 9.

¹¹ *Kosovo spring*, ICG report, 1998, s. 2. Dostupné z WWW: <http://www.crisisgroup.org/>.

¹² PELIKÁN, JAN. *Jihoslovanská krize. Kořeny a souvislosti*. Praha : Karolinum, 1996, s. 49.

¹³ GIRGLE, P., *Kosovo*, s. 11 – 12.

¹⁴ KOŠŤÁL, M., *Globalisté útočí*, s. 9.

¹⁵ VAŽURA, Vladimír – ŠMÍD, Tomáš (eds.). *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s. 112.

národní identity Srbů a má své místo v srbské mytologii. Kromě samotné historické události, při níž došlo k porážce srbských vojsk vedených knížetem Lazarem tureckými silami v čele se sultánem Muradem, jehož vojsko mělo početně výrazně navrch, je tato významná bitva opředená mnoha mýty a legendami. Kromě faktu, že turecké vítězství předznamenalo uchvácení Srbska na dalších pět set let Osmanskou říší, váže se k bitvě jakýsi druh legitimačního mýtu, jenž ospravedlňuje srbskou držbu Kosova.

Říká se, že „v předvečer bitvy navštívil Lazara anděl a nabídl mu výběr mezi královstvím nebeským a královstvím pozemským. Srbové chápou Lazarovo volbu nebeského království jako zajištění věčného nároku na Kosovo, ocitnuvší se tím v roli posvátné srbské půdy. Od té doby se Srbové považují za „nebeský národ“ a 28. červen představuje symbol národní tragédie a slávy středověkého Srbska. (...) Anděl mu měl vysvětlit, že pokud si vybere království pozemské, tak smete nepřítel z bitevního pole, slavně zvítězí a ubrání království po dobu jeho života, ale pokud si vybere království nebeské, jeho armáda bude rozdracena, Lazar sám zemře mučednickou smrtí a jeho pozemské království bude vydáno napospas eventuálnímu zániku, ovšem získá pro Srby království nebeské.“¹⁶

Na odpor proti zmíněnému srbskému mýtu staví kosovští Albánci tezi, že jsou přímými potomky národa Ilyrů, nejstarších obyvatel Balkánského poloostrova,¹⁷ čímž se snaží doložit svou autochtonitu v oblasti. Je opravdu doloženo, že ve 14. století žilo na území Kosova asi 4 % až 5 % Albánců domácího původu. Studie vychází z analýzy frekvence albánských jmen a přímých zmínek o Albáncích obsažených v dobových dokumentech.¹⁸

¹⁶ VAŽURA, V. – ŠMÍD, T. (eds.), *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*, s. 113.

¹⁷ Tamtéž, s. 113.

¹⁸ HRADEČNÝ, P. – HLADKÝ, L., *Dějiny Albánie*, s. 74.

I.2. Srbské Kosovo, Kosovo v Jugoslávii, národnostní politika Titova a Miloševićova

Porážka srbských knížat na Kosově poli v červnu 1389 de facto umožnila další pronikání tureckého vlivu na Balkánský poloostrov a následné vybudování vazalských státních objektů na poloostrově v područí Osmanské říše. Ve 14. a posléze 15. století, kdy vyvrcholila turecká expanze do Evropy dobytím Konstantinopole na jaře 1453, ovládali Turci většinu Balkánského poloostrova. Časté rebelie a povstání proti osmanské nadvládě probíhající prakticky do konce 19. století způsobily demografickou proměnu v kosovských oblastech. Tvrdé perzekuování srbských rebelantů vyústilo v odchod Srbů z Kosova, etnické čistky nebyly zvláštností.¹⁹ Tak například k první velké srbské migraci z Kosova (asi 200 tisíc lidí) došlo roku 1690. Další vlny vystěhování proběhly v letech 1737 – 1739, v roce 1790 uprchlo z Kosova na 50 tisíc Srbů. Vzniklé vakuum umožnilo albánskou kolonizaci oblasti. Albánci byli etnikum vůči Turkům loajální, a proto hojně dosazované do administrativních funkcí.²⁰ Na sklonku 19. století tvořili Albánci s muslimským vyznáním už asi 65 % až 70 % populace Kosova. Zbývajících asi 30 % obyvatel Kosova tvořili Slované, Romové, Čerkesové, Turci a uprchlíci.²¹

Krise tureckých pozic na Balkáně přišla s takzvanou Velkou východní krizí ve druhé polovině 19. století. Ač měl Berlínský kongres v roce 1878 situaci na Balkáně a v Osmanské říši konsolidovat, ukázalo se, že berlínský systém tak, jak byl nastaven, neměl přinést trvalý klid. Dvě balkánské války v letech 1912 až 1913 reagovaly nejen na výsledky berlínského mírového kongresu, ale také na stovky let trvající turecký tlak a útisk. Vzniklá aliance balkánských států Srbska, Černé Hory, Bulharska a Řecka se v první balkánské válce rozhodla učinit přítrž osmanskému vlivu a pomoci emancipovat své sousedy, sultánovi

¹⁹ PELIKÁN, JAN. *Národnostní otázka ve Svazové republice Jugoslávii : Geneze – vývoj – perspektivy*. Praha : Karolinum, 1997, s. 6.

²⁰ KOŠTÁL, M., *Globalisté útočí*, s. 10.

²¹ GIRGLE, P., *Kosovo*, s. 27.

vazaly, vedle toho viděla šanci rozšířit svá území v takovém rozsahu, v jakém jen bude možné. Druhá balkánská válka z roku 1913 se jeví už jen jako boj o území, v němž se tři státy balkánského svazu obrátily proti čtvrtému členu, Bulharsku.

Nicméně nejzásadnějšími momenty balkánských válek bylo Srbské obsazení Kosova, doposud setrvávající pod tureckou vlajkou, a vytvoření suverénního státu Albánie v hranicích mezi Černou Horou a Řeckem, jako vedlejšího produktu obou válek. Vznik samostatné Albánie nazývám „vedlejším“ produktem z toho důvodu, že Albánie nebyla vytvořena zásluhou válčících států, nýbrž diplomatickým vyjednáváním evropského koncertu velmocí na mírové konferenci v Londýně roku 1912. Přitom eminentní zájem na vytvoření nezávislé Albánie mělo Rakousko – Uhersko, které se obávalo ustavení srbského přístavu na Jaderském pobřeží a možné srbsko – ruské, případně italsko – ruské námořní spolupráce v prostoru Jaderského moře. Rakousko – Uhersko prezentovalo vznik samostatného albánského státu a zajištění se proti vzniku srbského přístavu jako jeden ze svých „životních zájmů.“²² Nově vzniklá Albánie utvořená na základě národnostního klíče byla jedním z mála relativně homogenních státních celků jihovýchodní Evropy, avšak i přes to, že mělo jít o národní stát, zůstalo asi padesát procent Albánců za hranicemi země – nejvíce jich žilo v Kosovu.²³ Oblasti jako západní Makedonie a Camerie, kde žili etničtí Albánci, byly podobně jako Kosovo rozděleny mezi členy balkánského svazu – mezi Srbsko, Černou Horu a Řecko.²⁴ Mocnosti proklamující vytvoření samostatné Albánie na principu národnostního klíče tedy primárně sledovaly spíše své strategické zájmy, a teprve sekundárně zájmy albánského etnika.

Reakcí na rozdělení albánských území bylo založení tzv. kačackého hnutí (*kaçak* v albánštině znamená zbojník, uprchlík) „*usilujícího o revizi*

²² Srov. SKŘIVAN, Aleš. *Císařská politika*. Praha : Karolinum, 1999, s. 178.

²³ PELIKÁN, J., *Jihoslovanská krize*, s. 51.

²⁴ GIRGLE, P., *Kosovo*, s. 31.

*poměrů a spojení s mateřským státem.*²⁵ V průběhu první světové války bylo Srbsko (včetně Kosova) okupované Rakousko – Uherskem a Bulharskem rozděleno do dvou zón oddělených od vlastní Albánie. Na podporu kačaků a řízení odboje byl zformován kosovskou elitou roku 1918 tzv. Výbor na obranu Kosova. V meziválečném období sledoval Výbor na obranu Kosova panalbánskou ideu, jinými slovy usiloval o spojení s vlastní Albánií, neúspěšně.²⁶

Konec první světové války a Pařížská mírová konference změnily mapu Balkánského poloostrova. Nový státní útvar Království Srbů, Chorvatů a Slovinců (od roku 1929 Jugoslávie), při zachování srbské hegemonie, inkorporoval kromě jiného²⁷ oblast Kosovo – Metohija. Dvě třetiny populace státu (zejména Srbové a Chorvati) hovořily srbochorvatštinou, Slovinci mluvili jazykem srbochorvatštině příbuzným. Tři národy obsažené v názvu odpovídaly třem konstitutivním jednotkám nového státu. Mimo Srby, Chorvaty a Slovince žily na území Království SHS etnické skupiny Bosňáků, Slovanů s muslimským vyznáním víry, slovanských Makedonců, Němců, Maďarů, Albánců (asi půl milionu), Rumunů, Turků, Čechů a Slováků, Poláků, Ukrajinců, Italů, Romů a etnických Židů.²⁸

V meziválečném období zahájil Bělehrad politiku denacionalizace. Kniha *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru* ji popisuje jako prostředek „*kolonizačního programu, čímž se jugoslávská vláda snažila změnit etnickou kompozici Kosova ve prospěch Srbů,*“²⁹ a záhy dodává, že způsob, jež vláda v Bělehradě zvolila k prosazení zmíněného programu, zahrnoval represe

²⁵ GIRGLE, P., *Kosovo*, s. 31.

²⁶ Tamtéž, s. 31 – 32.

²⁷ Království SHS zahrnovalo kromě tří konstitutivních států Srbska, včetně Černé Hory, Chorvatska a Slovinska také Kraňsko, jižní Štýrsko, část Korutan a Dalmácie, Bosnu a Hercegovinu, oblast Kosovo-Metohija, tzv. Vardarskou Makedonii. Viz PIRJEVEC, JOŽE. *Jugoslávie 1918 – 1992*. Praha : Argo, 2000, s. 12.

²⁸ Tamtéž, s. 12 – 13.

²⁹ VAĐURA, V. – ŠMÍD, T. (eds.), *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*, s. 114.

albánských obyvatel Kosova. Srbové migrující do Kosova sem odcházeli za zdarma získanou půdou, za daňovými úlevami a dalšími výhodami, kterými byli obdarováni na úkor zdejších Albánců.³⁰ Co se týče represí, obdobný postup zvolila albánská strana v období druhé světové války, kdy bylo Kosovo rozděleno do tří okupačních zón – italské, německé a bulharské – a kdy došlo, ač pod cizí správou, k vytvoření tzv. Velké Albánie. Kosovskoalbánské jednotky SS a srbští Četníci na sobě vzájemně páchali zlo a násilí, od vypalování domů po zabíjení lidí. Titův partyzánský odboj sice sliboval po válce aplikování práva národů na sebeurčení, i přes něj zůstalo Kosovo nadále součástí Jugoslávie.³¹ Pelikán, jež hovoří o spirále křivd mezi oběma etniky žijícími na Kosovu dodává, že není divu, že se rozpory vryly hluboko do paměti na obou stranách, navíc takové okolnosti zapříčinily, že albánský lid Kosova se nikdy plně nemohl ztotožnit s jugoslávským (resp. srbským) státem.³²

Jisté uklidnění nálad přinesla Titova „kosovská politika.“ Po válce byl Kosovu přičknut autonomní status v rámci srbské republiky. Byla zakázána srbská repatriace do Kosova. Otevřením hranic s Albánií proudily do Kosova davy albánských kolonistů, což způsobilo nemalou změnu v poměrném zastoupení srbského a albánského etnika v Kosovu. Titův aparát se těmito kroky snažil dát kosovským Albáncům na srozuměnou, že éra protěžování Srbů v Kosovu je již u konce.³³ Komunistická strana Srbska sjednocující stranické organizace ze Srbska, Vojvodiny, Kosova a Metohije a části Sandžaku si jako jeden z nejdůležitějších cílů vytyčila *„boj za bratrský vztah mezi národnostními skupinami žijícími v těchto oblastech i za realizaci národnostních práv všech národnostních menšin.“*³⁴

³⁰ PELIKÁN, J., *Jihoslovanská krize*, s. 51.

³¹ Tamtéž, s. 114.

³² Tamtéž, s. 51.

³³ Tamtéž, s. 52.

³⁴ ŠTĚPÁNEK, Václav. *Jugoslávie – Srbsko – Kosovo : Kosovská otázka ve 20. století*. Brno : Masarykova univerzita, 2011, s. 116.

Pelikán shrnuje pilíře Titovy národnostní politiky do konce 60. let 20. století do tří bodů: (1) „*Důsledné dodržování stejného přístupu ke všem v Jugoslávii žijícím národům a etnickým komunitám. To se reálně projevovalo v uznání nacionální svébytnosti všech etnik, včetně těch, která byla dříve podrobena asimilaci či totální národnostní diskriminaci. Těmto národnostním skupinám (Makedonci, muslimská entita, Albánci) nová moc otevřela prostor pro dovršení jejich nacionální emancipace. Rovnoprávnost se dále projevovala v oblasti školské, kulturní, při vydávání knih i periodických publikací v jazycích jednotlivých národů. Komunistická vláda důsledně až brutálně potírala všechny nacionalistické projevy bez ohledu na to, jaké bylo jejich konkrétní etnické pozadí. Represe byly však mnohdy namířeny i proti výraznějším národním tendencím, které neměly nacionalistický podtext. Žádný z národů v Jugoslávii neměl privilegované postavení, jaké měli například v SSSR Rusové. Jedinou výjimkou bylo používání srbochorvatštiny v armádě. Tímto jazykem ovšem hovořilo více jak 80 procent jugoslávské populace. Avšak například interní diplomatické zprávy mohly být psány i slovinštinou nebo makedonštinou;* (2) *Politickou svébytnost národů kodifikovala federální ústava. Politické a ekonomické pravomoci svazových jednotek byly však veskrze formální. Jednotlivé republiky byly podřízeny vládnoucí komunistické oligarchii;* (3) *Z historického hlediska i v komparaci s tehdejším vývojem v okolních státech byla národnostní situace v Titově Jugoslávii relativně velmi pozitivní. Poprvé po dlouhých staletích zde v masovém měřítku neexistovala diskriminace podmíněná pouze etnickým původem. Komunistická diktatura z pragmatických mocenských důvodů umožňovala a podporovala rozvoj jednotlivých národů.*³⁵ Poprvé albánská komunita dostala možnost základního i středoškolského vzdělání v národním jazyce, albánštině.³⁶

Třetího září 1945 byl přijat „*Zákon o založení a organizaci Autonomního kosovsko – metohijského kraje.*“ Ústava poválečné Jugoslávie z 31. ledna 1946 vyhlásila Jugoslávii za federální stát zahrnující šest republik a v rámci Lidové

³⁵ PELIKÁN, J., *Národnostní otázka ve Svazové republice Jugoslávii*, s. 11.

³⁶ PELIKÁN J., *Jihoslovanská krize*, s. 52.

republiky Srbsko stanovila autonomní kraj Kosovo a Metohija.³⁷ Kosovská autonomie se nicméně dlouhou dobu vztahovala více na jazykovou, edukativní a kulturní oblast než na práva politická. Albánci hráli v politické sféře spíše druhořadou úlohu, jednak kvůli vysokému stupni negramotnosti³⁸ kosovskoalbánských obyvatel, jednak z Titovy vlastní vůle, která odmítala zapojení kosovských Albánců do samosprávných politických orgánů v Kosovu kvůli obavě ze šíření vlivu Hodžovské ideologie ze sousední suverénní Albánie.³⁹

Ač se mohla národnostní situace v Kosovu Titovy Jugoslávie navenek zdát utišenou, opak byl pravdou. Narůstající tenze uvnitř Kosova zapříčiněné hned několika faktory najednou měly v relativně krátké budoucnosti zapříčinit destabilizaci národnostních vztahů v autonomním kraji. Ať už se jednalo o nepoměrné zastoupení Albánců v politické správě kvůli nedostatku vzdělaných jedinců,⁴⁰ jež vedlo k obsazování míst vzdělanými Srby, nebo v důsledku toho k faktické nemožnosti garantovat albánštinu jako úřední jazyk, když Srbové zastávající úřady albánštinou nehovořili.⁴¹ Další příčinou ochlazení vztahů v Kosovu mezi Srby a Albánci byla roku 1948 jugoslávsko – sovětská roztržka Titova se Stalinem, která skončila artikulací nezávislosti Titovy Jugoslávie na Sovětském Svazu. Tím pádem došlo i k roztržce v jugoslávsko – albánských vztazích a ve vzájemné výpomoci, když prostalinisticky orientovaný šéf komunistické strany Albánie,⁴² Enver Hodža, rozhodl o neprodyšném uzavření společných hranic, čímž zastavil příliv albánských intelektuálů do Kosova a oboustrannou kosovsko – albánskou kooperaci na mnoha úrovních. Výsledkem

³⁷ ŠTĚPÁNEK, V. *Jugoslávie – Srbsko – Kosovo*, s. 117.

³⁸ PELIKÁN, J., *Národnostní otázka ve svazové republice Jugoslávii*, s. 15.

³⁹ PELIKÁN J., *Jihoslovanská krize*, s. 53.

⁴⁰ V roce 1945 měla dosahovat míra negramotnosti mezi kosovskými Albánci 74 %. Více viz GIRGLE, P., *Kosovo*, s. 45.

⁴¹ Tamtéž, s. 45.

⁴² ŠTĚPÁNEK, V., *Jugoslávie – Srbsko – Kosovo*, s. 132.

byla izolace kosovských Albánců od mateřské země, což nesla zmíněná jugoslávská minorita jen velmi hořce.⁴³

I přes fakt, že většina kosovských Albánců vyjádřila neutrální postoj v konfliktu Tito – Hodža, byli podrobeni represím ze strany ministra vnitra Srba Alexandra Rankoviče, ortodoxního komunisty, který „*velice tvrdě reagoval na sebemenší náznak separatistických snah*,”⁴⁴ a jugoslávské tajné služby (UDB) složené převážně ze Srbů. Takové zákroky byly pak kosovskoalbánským lidem chápány jako další fáze útlaku a ještě více šířily chlad mezi dvěma největšími národy Kosova, jak píše Girgle.⁴⁵ V roce 1956 v souvislosti s tzv. Prizrenským procesem došlo k další vlně represálií, jež byly doprovázeny brutalitou a vyžádaly si několik lidských obětí. Deset Albánců podezřelých ze špionáže ve prospěch Albánie bylo odsouzeno k mnohaletým trestům vězení. Vedle soudního procesu probíhala velmi nevybíravým způsobem domovní prohlídka Albánců na Kosovu zaměřená na odhalení tajně držných zbraní. Vyšetřovatelé si při výkonu práce počínali až brutálním způsobem, několik lidí bylo ubito. Celému incidentu přidalo na významu, že vyšetřované rodiny byly veskrze albánské národnosti. Kam se tedy poděl rovný přístup k národům Jugoslávie? Pelikán uvádí, že ani během Titova režimu nedošlo k zásadnější harmonizaci vztahů v Kosovu, jak tomu bylo například ve Vojvodině nebo Sandžaku.⁴⁶

V roce 1966 byl odvolán dosavadní ministr vnitra Alexander Rankovič. Tato událost přinesla do Kosova jistou míru liberalizace a umožnila vznesení několika požadavků týkajících se postavení Kosova v rámci Jugoslávie. V listopadu 1968 studentská demonstrace vznesla požadavek na povýšení Kosova na republikový statut a vytvoření vlastní univerzity. Ve druhém bodě bylo studentům vyhověno. Prištinská univerzita vznikla roku 1970 a ve

⁴³ GIRGLE, P., *Kosovo*, s. 46.

⁴⁴ VAŽURA, V. – ŠMÍD, T. (eds.), *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*, s. 114.

⁴⁵ GIRGLE, P., *Kosovo*, s. 46.

⁴⁶ PELIKÁN, J., *Národnostní politika ve Svazové republice Jugoslávii*, s. 16.

spolupráci s univerzitou v Tiraně zahájila výuku v albánštině.⁴⁷ S kosovskoalbánskou univerzitou, upevněním vztahů Kosova s Albánií a nově i s albanizací Komunistické strany Kosova došlo k obratu v dominanci na Kosovu a u pomyslného kormidla vystřídali Srby Albánci. Začalo albánské národní obrození, jež vyvrcholilo roku 1974 vytvořením vlastní kosovské ústavy, zahrnující *„plnou reprezentaci v hlavních federálních orgánech, parlament, policejní složky, univerzitu, centrální banku a všechny ostatní propriety republikového statutu. (...) Skutečnost, že Kosovo a Vojvodina měly možnost společně přehlasovat Srbsko ve federálních orgánech, se stala jen dalším zdrojem svárů. Kromě toho významná demografická změna, jež se odehrávala na Kosovu (a díky níž poměr srbské menšiny klesl z 27 % populace v roce 1953 na zhruba 10 % v polovině 80. let), jen zintenzivnila srbský strach a znepokojení, umocněný porodností albánského etnika.“*⁴⁸

Sedmdesátá a osmdesátá léta se nesla ve znamení zvýšeného odchodu nealbánské populace z Kosova,⁴⁹ jednak v důsledku hospodářské situace v Kosovu, jednak v souvislosti chladných národnostních vztahů, které podporovala mediální mašinérie, jež na základě několika, pravdivých či nepravdivých, incidentů líčila kosovské Albánce jako násilníky. *„Médiím se podařilo vytvořit dojem, jako by Albánci znásilňovali, na koho přijdou – stařeny, vdané ženy, dívky, ba i děti.“*⁵⁰ Kromě zpráv o znásilňování, vraždách a diskriminaci srbských obyvatel Kosova se médiu šířila další verze toho, proč docházelo k srbskému a černoorskému vystěhovalectví z Kosova. Totiž extrémně levný odprodej nemovitostí od nealbánských obyvatel do rukou albánských migrantů. Jinou verzí, kterou sdělovací prostředky rozšiřovaly, byly zprávy o tom, že nemovitosti jsou opouštěny a ponechávány zcela napospas

⁴⁷ VAĐURA, V. – ŠMÍD, T. (eds.), *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*, s. 115.

⁴⁸ Tamtéž, s. 115 – 116.

⁴⁹ Pro srovnání v roce 1899 žilo v Kosovu 44 % srbské populace, v roce 1931 to bylo 35 %, na začátku 50. let žilo v Kosovu asi 30 % Srbů, do roku 1971 se jejich počet snížil na 21 %. Do roku 1988 byl podíl srbských obyvatel žijících v Kosovu jen necelých 15 %. O tři roky později necelých 12 %. Více viz KOŠTÁL, M., *Globalisté útočí*, s. 22.

⁵⁰ ŠTĚPÁNEK, V., *Jugoslávie – Srbsko – Kosovo*, s. 322.

Albáncům zejména kvůli nátlaku na jejich majitele. Důvody vystěhovalectví nealbánců z Kosova byly natolik propagovanou věcí, že není možné vybrat si z nich jednu pravdivou teorii. Spíše šlo o celou řadu problémů daného regionu, jako třeba problémy ekonomické (nejchudší region Jugoslávie), demografické (míra natality albánské versus slovanské populace),⁵¹ společenská a politická situace (vytvoření paralelních albánských státních organizací na Kosovu) a nelze pominout ani historicko – kulturní problémy regionu.⁵²

Po smrti Tita roku 1980 došlo k další radikalizaci albánského obyvatelstva Kosova a eskalaci etnického napětí v Kosovu, kromě jiného i v souvislosti s prohlubující se politickou krizí.⁵³ Původně pokojná studentská demonstrace studentů Prištinské univerzity za lepší podmínky v menzách a na kolejích v březnu 1981 přinesla nečekané konsekvence. Přísná pacifikace demonstrace ze strany vládnoucích autorit a zatčení kompletního studentského vedení demonstrace vyústilo v masivní celoalbánskou protestní akci, jež vyvrcholila v prvních dubnových dnech v revoltu šířící se do ostatních albánských měst a vesnic⁵⁴ i mimo Kosovo samé.⁵⁵ „Albánci se stali čtvrtým nejpočetnějším etnikem ve federaci, a to etnikem potenciálně velmi destruktivním,⁵⁶ neboť sám fakt, že tak četně zastoupené etnikum ve federativní republice Jugoslávii, avšak oficiálně bez státoporného statutu toužící po utvoření vlastní republiky, je dalším balkánským sudem prachu, který jen čeká na odpálení. Do budoucna se ukáže, že statut svazové (popř. federativní) republiky bude za daných okolností již nedostačující formou, a neefektivní řešení kosovské otázky vyústí v požadavek separace a nezávislosti.

⁵¹ Martin Košťál poznamenává, že populační exploze albánského obyvatelstva v Kosovu v 70. letech znamenala 25 % přírůstek na 1000 obyvatel. Více viz KOŠTÁL, M., *Globalisté útočí*, s. 22.

⁵² ŠTĚPÁNEK, V., *Jugoslávie – Srbsko – Kosovo*, s. 324.

⁵³ VAĐURA, V. – ŠMÍD, T. (eds.), *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*, s. 116.

⁵⁴ GIRGLE, P., *Kosovo*, s. 52.

⁵⁵ VAĐURA, V. – ŠMÍD, T. (eds.), *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*, s. 116.

⁵⁶ PIRJEVEC, J., *Jugoslávie 1918 – 1992*, s. 420.

Všechny vyjmenované události za posledních deset až dvacet let rozdmýchaly jak na straně albánské, tak na straně srbské silné antipatie a zároveň nacionalistické nálady. Vzniklou situaci umně využil Slobodan Milošević, od 1986 předseda Svazu komunistů Srbska, od roku 1990 prezident Srbska, v letech 1997 až 2000 prezident Jugoslávie.⁵⁷ Milošević zvolil pro svou volební kampaň strategii opírající se o srbský nacionalismus a kosovskou otázku. Při své návštěvě Kosova roku 1987 ke kosovským Srbům prohlásil: „*Nesmíte se vzdát své země jen proto, že je těžké zde žít, jelikož jste utiskováni nespravedlností a ponížením (...) Nikdo vás nesmí bít.*“⁵⁸ Milošević oprášil kosovský mýtus, který vyzdvihával na tzv. „mítincích pravdy“ pořádaných po celém Srbsku s použitím hesla „*Kdo zradí Kosovo, zradí celý národ*“⁵⁹ nebo „*Kosova se nevzdáme.*“⁶⁰

V listopadu 1988 byli odvoláni dva nejvýznamnější představitelé kosovského Svazu komunistů a nahrazeni Miloševićovými lidmi. Tento akt vyvolal mezi kosovskými Albánci vlnu demonstrací, jež přerostla v generální stávkou, kterou nechal Milošević tvrdě potlačit s pomocí jednotek federální jugoslávské policie, navíc nechal vyhlásit výjimečný stav. V březnu 1989 přinutil kosovský parlament přijmout novou ústavu zajišťující navrácení úřední moci do rukou Srbska. O několik dnů později schválil srbský parlament ústavní změnu, jež znamenala právo centrální vlády na kontrolu bezpečnostních složek a soudnictví v autonomní provincii Kosovo. Šlo o kroky politické centralizace, které vyvolaly střet mezi kosovskými Albánci a ozbrojenými policejními složkami, jejichž obětmi se stalo asi 24 osob. De iure kosovská autonomie stále existovala, fakticky šlo ale o její zrušení. Šlo znovu o Miloševićovu strategickou

⁵⁷ KOŠTÁL, M., *Globalisté útočí*, s. 23.

⁵⁸ VAĐURA, V. – ŠMÍD, T. (eds.), *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*, s. 118.

⁵⁹ Tamtéž, s. 118.

⁶⁰ *Back to the Future: Milosevic Prepares for Life After Kosovo*, ICG Balkans Report no. 70, 1999, s. 5. Dostupné z WWW: <http://www.crisisgroup.org/>.

hru – s Černou Horou, Kosovem a Vojvodinou držel ve federálním prezidentství čtyři hlasy z osmi.⁶¹

V roce 1989 kosovská autonomie plně zanikla, když Milošević sesadil autonomisticky smýšlející albánské komunistické předáky v čele s Azemem Vlasim, bývalým Titovým oblíbencem, a nahradil vlastními loutkami. Předseda Azem Vlasi byl ze své funkce odvolán a poté zatčen srbskou policií. Likvidace albánské komunistické moci vyvolala v Kosovu bouřlivé masové demonstrace a dělnické stávky, které nechal bělehradský vůdce násilně potlačit. V Kosovu začala politika pasivní nenásilné rezistence, v jejímž čele stanul literát kosovskoalbánského původu, Ibrahim Rugova, pozdější kosovský prezident.⁶²

Po rozpadu Socialistické federativní republiky Jugoslávie a vzniku Svazové republiky Jugoslávie došlo k dalšímu ochlazení vztahů mezi Srby a Albánci. Jak píše Pelikán, SRJ byla odlišným typem federace než Titova Jugoslávie. *„U jejího zrodu nestál záměr vytvořit mnohonárodnostnímu státnímu celku optimální vnitřní správní strukturu a zajistit všem zde žijícím etnikům podmínky pro národní rozvoj. SRJ vznikla s ohledem na aktuální mocenské potřeby tehdejší srbské vládnoucí skupiny.“*⁶³ Nová Jugoslávie byla ustavena jako svazová republika Srbska a Černé Hory, počítala však do budoucna s připojením Srby obývaných částí Bosny a Hercegoviny a Chorvatska – nebyla tudíž federací národních republik, ale federací srbských republik. Z toho lze odvodit i přístup k etnickým menšinám praktikovaný ve svazové republice. Ač federální ústava z roku 1992 společně s ústavou srbskou a černoorskou poskytovaly ostatním národům uvnitř státu široká nacionální práva, jejich politická práva byla úzká. Největším problémem pro etnické Albánce žijící v Srbsku, tedy i v Kosovu, byla nepřipustnost vytváření samosprávných celků na etnickém základu ukotvená v ústavách Jugoslávie. Srbsko a Černá Hora byly jediné dva celky uznané za konstitutivní subjekty federace a to i přes fakt,

⁶¹ VAŽURA, V. – ŠMÍD, T. (eds.), *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*, s. 119.

⁶² PELIKÁN, J., *Jihoslovanská krize*, s. 56.

⁶³ PELIKÁN, J., *Národnostní otázka ve Svazové republice Jugoslávii*, s. 48.

že Černohorců žilo v Jugoslávii čtyřikrát méně než Albánců. Černohorci jsou totiž považováni za větev srbského národa.⁶⁴

Kosovskoalbánské nacionální nálady v rámci Jugoslávie navíc posílilo i osamostatnění Slovinska a Chorvatska. Mimo novou Jugoslávii zůstala také Bosna a Hercegovina a Makedonie, čímž došlo k zpřetrhání mnoha kontaktů mezi skupinami Albánců etablovanými v obou státech.⁶⁵

Za vzniklých okolností se kosovský umírněný vůdce Ibrahim Rugova rozhodl pro politiku pasivní rezistence ve stylu Gándhího. Snaha získat si pozornost vnějšího světa, medializovat a internacionalizovat kosovský problém, měla zajistit prostředkování mezinárodního společenství, které by posloužilo jako správní orgán v přechodném období existence Kosova, na jehož konci by čekala plná samostatnost jihosrbské provincie. Rugovova vnitřní politika směřovala k vytvoření paralelního státu maximálně nezávislého na Srbsku. Pacifistický kurz, který představitel kosovských Albánců nastavil, měl mezinárodnímu společenství i Srbům ukázat, že fámy o bojechtivosti a brutalitě Albánců jsou pouhým propagandistickým výmyslem. Nicméně v okolnostech konfliktního vývoje Balkánu této doby byla kosovská otázka mezinárodním společenstvím na dlouho upozaděna, v podstatě až do vypuknutí občanské války v roce 1998. V lednu 1992 začalo budování paralelního kosovského státu při pokračující snaze o internacionalizaci kosovské otázky.⁶⁶

V květnu 1992 proběhly první prezidentské a parlamentní volby do kosovskoalbánských paralelních státních institucí. K volebním urnám přišlo téměř 90 % všech plnoprávných voličů Kosova. Kromě kosovskoalbánské populace se voleb zúčastnilo i malé procento jiných národností – Muslimů, Turků, Romů, Charvátů, ale i kosovských Srbů nebo Černohorců. Tři čtvrtiny všech hlasů obdržela Demokratická strana Kosova Ibrahima Rugovy, který se stal prvním prezidentem Kosovské republiky. Z celkového počtu všech voličů,

⁶⁴ PELIKÁN, J., *Národnostní otázka ve Svazové republice Jugoslávii*, s. 48 – 49.

⁶⁵ GIRGLE, P., *Kosovo*, s. 76.

⁶⁶ Tamtéž, s. 76 – 77.

kteří se zúčastnili, nevolil Rugovu pouze jediný. Sto tisíc kosovskoalbánských gastarbeiterů volilo Rugovu i mimo své domovy. V Kosovu vznikla stínová Republika Kosovo se stínovými institucemi, školstvím a zdravotnictvím. Část vládních orgánů sídlila v exilu, za příklad poslouží premiér a ministr zahraničí v jedné osobě Bujar Bukoshi, v zahraničí lobbující za kosovskoalbánskou věc. Celková ekonomická situace v Kosovu – míra nezaměstnanosti v důsledku bojkotu srbských zaměstnavatelů, růst šedé ekonomiky, černého obchodu, kriminality, hlavně s působením drogové mafie – se odrazila na fungování paralelního státu a předurčila jeho brzký konec. Pětileté fungování stínové Republiky Kosovo označil Václav Štěpánek jako klid před bouří.⁶⁷

I.3. Situace bezprostředně před válkou

Přes veškerou snahu internacionalizovat kosovský problém a zajistit si mezinárodní arbitráž, nebylo kosovskoalbánské vedení úspěšné. Mnozí historikové připisují mezinárodní nezájem o Kosovo v první polovině devadesátých let řešení mnohem závažnějších konfliktů, které se v rámci rozpadající se socialistické Jugoslávie vynořily. Ať se jednalo o válku v Chorvatsku nebo v Bosně, osamostatnění Slovinska a odtržení Makedonie.

Řešení těchto konfliktů a budoucí podoby nové Jugoslávie se měla zaobírat mírová konference v Daytonu, ke které kosovskoalbánská populace upínala své oči a svá očekávání. S Daytonem však přišlo pro kosovské Albánce další zklamání, když mír potvrdil územní celistvost a nedělitelnost nové Svazové republiky Jugoslávie, v jejíchž hranicích zůstala Černá Hora a Kosovo. O národnostní politice nového politického útvaru už bylo dostatečně pojednáno v předchozí podkapitole, proto není třeba se opakovat. Dayton fakticky ukázal, že mezinárodní společenství⁶⁸ nerozlišuje mezi Srbskem a Kosovem, nýbrž že

⁶⁷ ŠTĚPÁNEK, V., *Jugoslávie – Srbsko – Kosovo*, s. 433 – 434.

⁶⁸ Daytonský mír byl podepsán za účasti nejdůležitějších osobností světové politiky, prezidentů Clintona a Chiraca, německého kancléře Helmuta Kohla, britského premiéra Johna Majora, předsedy ruské vlády Viktora Černomyrdina, pozdějšího prostředkovatele míru v Kosovu, a dalších. Aktu se dále účastnili generální tajemníci NATO a OSN, zástupci EU a dalších zemí. Více viz ŠESTÁK, M. - TEJCHMAN, M. – HAVLÍKOVÁ, L. – HLADKÝ, L. – PELIKÁN, J., *Dějiny jihoslovanských zemí*, s. 643.

považuje Kosovo za nedílnou součást srbského státu⁶⁹. Dayton navíc odhalil slabiny pacifistického Rugovova programu, jež se ukázal jako vysoce neúčinný a vedl ke kritice prezidenta Republiky Kosovo a postupné radikalizaci jejích albánských obyvatel.⁷⁰

V roce 1996 se poprvé představila radikální Kosovská osvobozenecká armáda, která opustila Rugovovu politiku pasivní nenásilné rezistence a začala s teroristickými akcemi proti „uzurpátorskému“ systému.⁷¹ Srbské úřady odpověděly na její konání silou a zastrahováním. Podle Štěpánka v tomto momentě skončily všechny naděje na smírné řešení kosovské otázky.⁷² Navíc uvolnění srbských sil, doposud zaměstnaných ve válkách v Bosně a v Chorvatsku, pomohlo Bělehradu zintenzivnit represivní postup v Kosovu. Celková sociální a ekonomická situace v kosovském parastátu svázaná s obrovskou mírou nezaměstnanosti v důsledku nekvalitního paralelního školství vedla roku 1996 k další radikalizaci kosovských občanů, jež v podmínkách represivního srbského systému přerostla v občanskou válku na bázi albánské ozbrojené rezistence.⁷³ Vzájemné násilnosti mezi Albánci a Srby se staly každodenní zkušeností. Existují důkazy o tom, že teroristická UCK se snažila zavést praxi etnických čistek. Neúnosnost situace, jak z hlediska válečného tak i humanitárního, měla vyřešit mírová dohoda ve francouzském Rambouillet iniciovaná západní diplomacií.

⁶⁹ *Again, the Visible Hand*, ICG Yugoslavia Report no. 2, 1998, s. 6. Dostupné z WWW: <http://crisisgroup.org/>.

⁷⁰ GIRGLE, P., *Kosovo*, s. 89.

⁷¹ Kosovská osvobozenecká armáda zaměřila většinu svých útoků na srbské policisty a jugoslávské vojáky přítomné v Kosovu. Tak například v roce 1998 provedla UCK podle srbského informačního centra v Prištině 1600 jednotlivých útoků na srbské policisty a vojáky, v jejichž důsledku bylo zabito 150 policistů a dalších 250 zraněno. Kromě útoků na policejní a vojenské složky praktikovala UCK i únosy srbských civilistů. Srbské informační centrum v Prištině zaznamenalo 300 únosů srbských civilistů, z nichž stovka byla propuštěna, 40 zabito a zbývající se stále pohřešují. Více viz *Kosovo: the Road to Peace*, ICG Balkans Report, 1999, s. 7. Dostupné z WWW: <http://crisisgroup.org/>.

⁷² ŠTĚPÁNEK, V., *Jugoslávie – Srbsko – Kosovo*, s. 436.

⁷³ GIRGLE, P., *Kosovo*, s. 90.

První kolo jednání na francouzském záměčku v Rambouillet bylo zahájeno 6. února 1999 za účasti delegátů složených z Rugovovy Demokratické ligy Kosova a Kosovské osvobozené armády na jedné straně. Na straně druhé se jednání účastnil tým nižších Miloševičových diplomatů, prezident sám nedorazil. První kolo jednání skončilo 20. února neúspěšně. Druhé kolo začalo v Paříži 15. března 1999, kde došlo k podpisu Rambouilletské smlouvy pouze jednostranně, zástupci UCK. Miloševič smlouvu odmítl podepsat v souvislosti s tím, že v podstatě zaručovala do budoucna Kosovu nezávislost a znamenala pohyb cizích sil po Kosovu. Po uplynutí tříletého přechodného období, kdy by správu nad Kosovem plnilo mezinárodní společenství, smlouva plánovala referendum o dalším statutu Kosova, což by jistě vedlo k jeho odtržení.⁷⁴ Poslední diplomatický pokus, jak odvrátit určitou válku, byla Holbrookova mise do Bělehradu 21. března 1999. Jednání byla opět neúspěšná, Miloševič neustoupil, 23. března Holbrook, bývalý velvyslanec a zprostředkovatel jednání mezi znesvářenými stranami Srbů a Albánců, odjel. Den na to začala válka v Jugoslávii.⁷⁵

II. KOSOVSÁ KRIZE NA KONCI 20. STOLETÍ NA STRÁNKÁCH ČESKÉHO TISKU

Je to patnáct let, kdy zprávy o válce v Jugoslávii, potažmo v Kosovu, a s tím související humanitární krizi začaly plnit přední stránky českých tištěných médií. Úkolem této kapitoly je obsáhnout nejdůležitější informace o jugoslávském konfliktu a řešení kosovské otázky, přičemž je kladen důraz na deníky Právo a Mladá Fronta Dnes. Druhá kapitola tak poskytuje vhled do způsobu, jakým byla česká veřejnost informována o vývoji konfliktu a jakým konkrétním způsobem tyto informace obě periodika podávala – je – li možné najít podobnosti nebo odlišnosti a případně na ně upozornit.

⁷⁴ GIRGLE, P., *Kosovo*, s. 105.

⁷⁵ Tamtéž, s. 106 – 107.

II.1. První fáze války NATO proti Jugoslávii

Ve středu 24. března 1999 se objevil na stránce deníku Právo titulek „*Holbrook u Miloševiče neuspěl, útok Aliance je už na spadnutí.*“⁷⁶ Následující den deníky Právo a Mladá Fronta Dnes informovaly čtenáře, že válka NATO proti Jugoslávii začala. První bomby dopadly na Jugoslávii 24. března po setmění. Jednalo se o útok proti srbským silám na města Bělehrad, Niš, Priština a Novi Sad.⁷⁷ Podle Mladé Fronty měl útok NATO sloužit jako donucovací nástroj k přesvědčení Bělehradu, aby přijal mírový plán, a navíc jako preventivní demonstrace síly mezinárodního společenství, které se rozhodlo použít síly, neboť „*pouze tvrdost nyní může zabránit zítřejší, ještě větší katastrofě,*“ jak konstatoval prezident Clinton ve svém vystoupení k národu.⁷⁸

Deník Právo rozvedl důvody bombardování NATO poněkud podrobněji, když pod titulkem „*Bombardování Jugoslávie začalo*“ otiskl tři hlavní cíle operace, na něž ve svém vystoupení prezident Clinton poukázal. Jednalo se o: (1) „*prokázat rozhodnost NATO, vystoupit proti agresi a podpořit mír;* (2) „*odstranit Miloševiče od pokračování stupňování útoků na bezbranné civilisty v Kosovu;* (3) „*poškodit vojenskou sílu Bělehradu, aby v budoucnu už nemohl vést (válku) proti Kosovu.*“⁷⁹ Za viníka války označil Clinton Miloševiče, který podle něj „*vedl strašné války proti Chorvatsku a Bosně (...) a opět zvolil agresi místo míru.*“⁸⁰

Oba deníky shodně informovaly, že Moskva opět rezolutně odmítla vojenský úder na Jugoslávii, Mladá Fronta navíc dodala, že Rusko půl hodiny po oficiálním ohlášení začátku války generálním tajemníkem NATO Javierem

⁷⁶ NATO zaútočilo na Jugoslávii. *Právo*. 1999, roč. 9, č. 70, s. 1, 7.

⁷⁷ PRAVDA, Petr. NATO zaútočilo na Jugoslávii. *MF Dnes*. 1999, roč. 10, č. 71, s. 1.

⁷⁸ Tamtéž, s. 1.

⁷⁹ Bombardování Jugoslávie začalo. *Právo*. 1999, roč. 9, č. 71, s. 1.

⁸⁰ Tamtéž, s. 1.

Solanou „označilo nálety za akt agrese a oznámilo, že zvažuje vojensko – diplomatické kroky.“⁸¹

Jiří Dienstbier v rozhovoru pro Právo z téhož dne upozornil, že bombardování ničemu nepomůže, že neexistuje konečný cíl bombardování, tudíž ani nikdo neví, co nastane, až nálety skončí. Varoval, že letecký útok nebude mít na Miloševiče žádný větší vliv, neboť vše, co Miloševič činí, je pro svou osobní moc, a že nakonec budou trpět obyčejní nevinní lidé „ať již v Kosovu, nebo v Bělehradě, či v Černé Hoře – a vlastně všude.“⁸² Bělehradská vláda nechala po zahájení útoků ukončit (podle deníku Dnes násilně) vysílání radia B – 92 a jeho šéfredaktor byl zadržen policií.⁸³ Právo zmiňuje kromě B – 92 také zrušení listů Koha Ditore a týdeníku Zeri.⁸⁴

V pátek 26. března 1999 otiskl deník Dnes článek „NATO útočí dál, Miloševič neústupný,“ kde se autor snaží alespoň trochu zaobírat bilancí ztrát za první dva dny vzdušné operace NATO v Jugoslávii. Přesně jak odhadoval Jiří Dienstbier, válka se dotkla nejvíce civilního obyvatelstva, nikoliv prezidenta v Bělehradě. Při středečním nočním útoku bylo údajně zabito deset vojáků a nejméně deset civilistů a zraněno bylo více jak šedesát civilních obyvatel a třicet osm vojáků. Kromě ztrát na lidských životech spojenci sestřelili tři srbské migy a při bombardování zasáhli některé ze strategických cílů. Jednalo se o padesát vojenských objektů jako například letecká továrna v Pančevu poblíž Bělehradu, letecký institut a továrna v Lučani ve středním Srbsku, pět letišť, patery kasárna, komunikační střediska a velitelská stanoviště, muniční sklady a vojenskoprůmyslové objekty. V odpověď na to Jugoslávie uzavřela banky, pošty, školy a zahájila mobilizaci.⁸⁵ A analýza pokračuje dál. V probíhajících

⁸¹ Kosovské minuty. *MF Dnes*. 1999, roč. 10, č. 71, s. 1.

⁸² HORÁK, Jan. Bombardování bude blamáž. *Právo*. 1999, roč. 9, č. 71, s. 1. (dále jako Bombardování...).

⁸³ Bělehrad: lidé si dělali zásoby a čekali, co bude. *MF Dnes*. 1999, roč. 10, č. 71, s. 8.

⁸⁴ HORÁK, J., Bombardování..., s. 1.

⁸⁵ PRAVDA, Petr. NATO útočí dál, Miloševič neústupný. *MF Dnes*. 1999, roč. 10, č. 72, s. 1.

bombových náletech se světoví odborníci začínají ptát, co bude dál. Jak dlouho bude operaci nutno vést, jaké budou další cíle bomb? Co dělat, když Milošević neustoupí? Co když Bělehrad vyhlásí ofenzivu? Jaký bude mít bombardování vliv na situaci v Kosovu?⁸⁶

Deník Právo ze dne 26. března 1999 shodně mluví o deseti civilních obětech, jež Jugoslávie hlásí, a taktéž zmiňuje, že asi 60 civilistů utrpělo zranění v důsledku bombových útoků z předešlého dne a noci. Představitelé Severoatlantické aliance prý varovali před stupňováním útoků, jež očekávají, a které potrvá, dokud prezident Milošević nepodepíše mírovou dohodu. „*Jsme schopni bombardovat Jugoslávii do úplné likvidace,*“⁸⁷ oznámil vrchní velitel evropských sil NATO Wesley Clark na tiskové konferenci v Bruselu. „*Máme na to žaludek,*“⁸⁸ prohlásil britský ministr obrany George Robertson.

Zatímco MF Dnes orientuje mnoho svých článků o válce v Kosovu na otázku, jak Srbové vnímají českou účast ve válce, a zda České republice nehrozí z jugoslávské strany bezpečnostní rizika, deník Právo podává základní přehled o tom, jak se k problému Kosova staví srbská a kosovskoalbánská strana. Právo přináší jakýsi elementární náhled do mentality obou etnik (národů), když shrnuje identitární nároky na Kosovo a historické podhoubí sporu o zmíněnou provincii tím, že srovnává Kosovo pro Srby s Jeruzalémem pro Izraelce nebo s Toledem pro Španěly. Jinými slovy, označuje Kosovo za kolébku srbské národní kultury. Autor článku cituje slova předsedy bělehradské vlády Vuka Draškoviče, který se nechal slyšet, že: „*Srbové jsou schopni pro svou zemi zemřít.*“⁸⁹

Deník Dnes ještě tentýž den otiskl zprávu o demonstraci Srbů v Praze. Jednalo se o poklidný průvod demonstrujících Srbů žijících v České republice, kteří se svými protesty proti leteckým úderům NATO demonstrovali nejprve

⁸⁶ PRAVDA, Petr. Začaly padat první bomby, ale co dál?. *MF Dnes*. 1999, roč. 10, č. 72, s. 1.

⁸⁷ NATO chce bombardovat, dokud Milošević neustoupí. *Právo*. 1999, roč. 9, č. 72, s. 1.

⁸⁸ Tamtéž, s. 1.

⁸⁹ Kosovo je pro Srby to, co Jeruzalém pro Izrael. *Právo*. 1999, roč. 9, č. 72, s. 1.

před velvyslanectvími USA a Německa v Praze a vlastní trasu pochodu pak zakončili na jugoslávském velvyslanectví v Praze, kde proběhlo podepisování petiční listiny na podporu Jugoslávie s konečným počtem podpisů jeden tisíc.⁹⁰ Tentýž článek otiskl i deník Právo s dodatkem, že „albánští běženci nálety uvítali.“⁹¹ Autor článku vzpomíná uprchlické tábory na území Moravy, kam se uchýlil zlomek albánských utečenců z Kosova – Stáž pod Ralskem, Vyšní Lhoty na Frýdeckomístecku – a v nichž přebývá celkem asi dvě stě kosovskoalbánských uprchlíků, kteří zásah aliančních letounů vnímají kladně. „Hlavně mladší generace to dává najevo otevřeněji než otcové a matky od rodin. Ti přeci jenom mají větší obavy o své příbuzné, kteří zůstali v Kosovu.“⁹²

I v sobotu 27. března 1999 se deníky Právo a Mladá Fronta Dnes zajímavě shodují. V obou případech se čtenáři dozvídají, že letouny NATO útočily za bílého dne a otiskují totožný obrázek lidí sledujících start amerického bombardéru B – 52 z britské základny RAF Fairford. Petr Pravda pro MF Dnes pod titulkem „NATO opět zaútočilo, ani nečekalo na tmu“ konstatuje, že Miloševiče se stále nedaří přesvědčit k podpisu mírové dohody a dodává, že nálety NATO budou pokračovat, nicméně vrchní představitelé NATO ujišťují, že cílem jsou nadále pouze vojenské objekty, nikoliv cíle lidské.⁹³ Ve svém dalším článku cituje slova amerického prezidenta Clintona k srbskému národu, jehož znovu ujišťuje o směřování útoků na vojenské objekty a znovu označuje za viníka celého incidentu Miloševiče. Americký ministr obrany Cohen k tomu dodal, že boje budou pokračovat nadále podle toho, „co považujeme za maximální výhodu, kterou můžeme získat proti silám, jež nás konfrontují.“⁹⁴

⁹⁰ Srbové v Praze demonstrovali. *MF Dnes*. 1999, roč. 10, č. 72, s. 2.

⁹¹ Srbové demonstrovali v Praze, albánští běženci nálety uvítali. *Právo*. 1999, roč. 9, č. 72, s. 3.

⁹² Tamtéž, s. 3.

⁹³ PRAVDA, Petr. NATO opět zaútočila, ani nečekalo na tmu. *MF Dnes*. 1999, roč. 10, č. 73, s. 1.

⁹⁴ PRAVDA, Petr. Spojenci začínají být nervózní, tlačí je čas. *MF Dnes*. 1999, roč. 10, č. 73, s. 8.

V podobném duchu je psán článek Práva „*B – 52 bombardovaly za bílého dne*,“ v němž autor také zdůrazňuje, že generálové popírají útoky na lidské cíle. Britský generál David Wilby oznámil, že na kosovsko – makedonské hranici je rozmístěno dvanáct tisíc vojáků aliance připravených vstoupit do Kosova za účelem plnění mírové mise, nikoliv za účelem invaze,⁹⁵ jak se Milošević neustále obával a svou neparticipací na mírových jednáních obhajoval právě také tím, že bod o vstupu spojeneckých sil do Kosova pokládá za mezinárodní invazi do Srbska.

Na další straně deníku Dnes byl otištěn výčet zasažených vojenských objektů jugoslávských sil, v seznamu se nicméně objevily i některé nevojenské. Velitelství NATO informovalo o úspěšnosti posledních dvou nočních náletů, během nichž bylo zničeno padesát vojsko – strategických bodů na mapě. Bělehrad však informoval, že šlo o čtyřicet vojenských a deset civilních objektů. Podle dalších údajů z Bělehradu přišlo o život jedenáct lidí a dalších šedesát bylo zraněno. Velitel kosovské centrály jugoslávských jednotek však popsal dopad úderů jako minimální, což svědčí o optimistické náladě v jugoslávském táboře. Dále ve stejné zprávě přislíbil americký ministr obrany Cohen zahájení druhé fáze vlny náletů. Jestliže se předešlá fáze soustředila na likvidaci protivzdušné obrany Jugoslávie, nyní začnou útoky na vojenskou techniku a pozemní jednotky, především tanky a obrněné transportéry.⁹⁶ Ve druhé fázi války bylo možné již mluvit o lidských cílech, které v první fázi na programu podle NATO nebyly.

Kromě samotných zpráv o leteckých akcích nad Jugoslávií se v tisku objevily i zprávy o ideových postojích jednotlivých osobností české politiky. Tak například Mladá Fronta v rubrice „*Z domova*“ otiskla článek věnující se názorové pluralitě napříč českou politickou scénou. Podobná stanoviska k bombardování Jugoslávie, jaká zastával například Jiří Dienstbier, zastávalo vedení ODS nebo ČSSD. Podle deníku Dnes se předseda ODS Václav Klaus

⁹⁵ B – 52 bombardovaly za bílého dne. *Právo*. 1999, roč. 9, č. 73, s. 1, 7.

⁹⁶ Spojenecká letadla zasáhla určené cíle. *MF Dnes*. 1999, roč. 10, č. 73, s. 9.

nechal slyšet, že je „zaskočen válečnickými postoji některých politiků a žurnalistů. Bomby samy o sobě složitou situaci v Kosovu vyřešit nemohou. Tu může řešit pouze opětovné zasednutí všech zúčastněných stran k jednacímu stolu.“⁹⁷ S podobnou skepsí se k problému války NATO postavila i ČSSD, když senátor Smutný okomentoval násilný zásah slovy: „Mně se nelíbí, že jsme kolektivním agresorem a já cítím s Jugoslávií.“ Jiný pohled na věc vyjádřil však prezident Václav Havel, který jako velký sympatizant s kosovskými Albánci poněkud ostře zkritizoval umírněné postoje politiků ODS a ČSSD slovy: „Čeští politici, kteří veřejně odsuzují vojenský zásah NATO, nesou odpovědnost za podporu a vytváření izolacionistických a z dlouhodobého hlediska nesmírně nebezpečných nálad ve společnosti (...) Lidé, kteří situaci v Kosovu dobře znají, vědí, že se tam schyluje ke genocidě kosovských Albánců a zásah aliance podporují.“⁹⁸ Obecně byla kosovská válka fenoménem své doby, jež rozdmýchávala rozporuplné nálady nejen mezi politiky, ale i mezi státními aktéry, dokonce i v samotné Severoatlantické alianci.

Kromě rozměru ideového se v českých novinách setkáváme z počátku války i s otázkami po hledisku právním. Již v prvních dnech války NATO proti Jugoslávii lze číst polemiky o legitimitě leteckého zásahu NATO v Jugoslávii, k jehož zahájení došlo bez mandátu Rady bezpečnosti OSN. Doposud jakýkoliv zásah proti suverénnímu státu vyžadoval schválení Rady bezpečnosti OSN, NATO však zaútočilo bez něho. Milan Vodička ve své analýze pro MF Dnes „*Nálety otevírají zásadní právní spor*“ hodnotil zásah z několika úhlů pohledu. Na jedné straně stojí otázka po dodržení mezinárodního práva, které stanovuje, že zásah proti suverénnímu státu musí být podložen rezolucí Rady bezpečnosti OSN. Tato podmínka splněna nebyla, jednalo se tedy o protiprávní jednání? Na straně druhé se Vodička zmiňuje o jakémsi nepsaném humanitárním principu, který umožňuje intervenovat na záchranu pronásledovaných. Srbské (příp. jugoslávské) pronásledování a masakrování kosovských Albánců by takovýto akt legitimizovaly. Západ se podle Vodičky bránil hned několika argumenty: (1)

⁹⁷ Názory na úder dále štěpí politickou scénu. *MF Dnes*. 1999, roč. 10, č. 73, s. 2.

⁹⁸ Tamtéž, s. 2.

„Milošević jasně porušil rezoluci RB o příměří v Kosovu a nedodrží zásady mezinárodního práva, proto je třeba přinutit jej k přijetí mírových dohod a oslabit jeho armádu tak, aby už nemohla ohrožovat Albánce. (...) Podle některých právních výkladů je omezené použití síly ospravedlnitelné, pokud je to jediný prostředek k odvrácení rozsáhlé a akutní humanitární katastrofy.“⁹⁹ Nakonec zmiňuje autor článku některé precedenty z minulosti, jako například ochranu iráckých Kurdů a šíitů, při níž došlo k zřízení bezletové zóny v Iráku, nebo vietnamské svržení genocidního Pol Potova režimu v Kambodži. Právním aspektem války se zabýval i americký Ústav pro mír, který vyzdvihl právo států na mezinárodní intervenci v případě nutnosti zastavit genocidu. Dle Vodičky byla tato argumentace spornou, jelikož OSN situaci v Kosovu genocidou nikdy nenazvala.¹⁰⁰

II.2. Druhá fáze války NATO proti Jugoslávii

O víkendu 27. a 28. března 1999 vstoupily letecké akce NATO nad Jugoslávií do druhé fáze. Spojenci rozšířili cíle bombardování o bojové jednotky (jen pro připomenutí, v první fázi šlo o destrukci jugoslávské protivzdušné obrany). Hned následující den, v pondělí 29. března, začaly titulní stránky českého tisku plnit další články o rozšíření a zintenzivnění bojů, o náladě v hlavním městě Jugoslávie, Bělehradu, a o mohutném exodu kosovských Albánců z Kosova v důsledku stupňujícího se teroru ze strany srbských (resp. jugoslávských) sil.

Deníky Právo a Mladá Fronta Dnes také informovaly o první ztrátě na straně spojenců. Z neznámých důvodů došlo ke zřícení neviditelného letounu F – 117A Stealth amerického letectva. Podle dalších zpráv se pilot letounu včas katapultoval a později byl nalezen živý speciální jednotkou, jež byla vyslána na

⁹⁹ VODIČKA, Milan. Nálety otevírají zásadní právní spor. *MF Dnes*. 1999, roč. 10, č. 73, s. 10.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 10.

jeho záchranu.¹⁰¹ Šlo tedy o ztrátu stroje, nikdo ze spojenecké armády nepřišel o život – cíl, na kterém si aliance od začátku války silně zakládala.

Deník Právo uveřejnil v pondělí 29. března v souvislosti se zříceným strojem F – 117A Stealth na srbském území fotku davu srbských občanů, kteří pád letounu oslavují. V popředí je žena tančící na troskách letadla. Přes veškeré úsilí vyvinuté vedením NATO přesvědčit obyvatele Jugoslávie o válečné vině Miloševičově se takové pokusy neseťkaly ve větším měřítku s úspěchem. Ba naopak, jak predikovali mnozí odborníci, „humanitární“ bombardování Miloševičovu pozici spíše upevnilo. Jugoslávský vládní aparát používal velmi efektivní protiamerickou a protialianční propagandu, o níž se můžeme dočíst například v MF Dnes v článku *„Bělehrad je městem bez duše.“* Autor v něm popisuje jednu noc v protileteckém krytu v Bělehradě. Státní televize prý *„vedla znovuobnovenou premiéru starých filmů s partyzánskou tematikou, kde mladí komunističtí bojovníci úspěšně potírají německého agresora. A k tomu píseň Naše vlast – agresivně znějící skladbu složenou před rokem, kdy se poprvé objevila hrozba útoků NATO. (...) Srbská televize zařadila do vysílání Vrtěti psem – film o americkém prezidentovi, jemuž má vykonstruovaný konflikt s Albánií pomoci odpoutat pozornost od jeho sexuálního skandálu. Vysílání filmu bylo přerušováno záběry na plameny ozářené nebe v okolí Bělehradu.“*¹⁰² Nicméně i přes takovou propagandu a mediální masáž se našli i tací, kteří nedávali vinu za letecký úder nikomu, žádali pouze mír. Osmatřicetiletá Mira se nechala slyšet: *„Je mi jedno, kdo za útoky může – jestli my, Albánci či NATO. Já jen chci, ať se už vše zase vrátí do normálních kolejí.“*¹⁰³ Další důkaz toho, že nikoliv Miloševič trpěl útoky, ale civilní obyvatelstvo, které většinou ani za nic nemohlo.

V podobném duchu byl napsán i článek deníku Právo *„Noc teď znamená pro Bělehrad strach.“* Ten se však vůbec nezajímá o propagandu, jen popisuje

¹⁰¹ Srov. PRAVDA, Petr. NATO začalo ničit bojové jednotky. *MF Dnes*. 1999, roč. 10, č. 74, s. 1.

¹⁰² Bělehrad je městem bez duše. *MF Dnes*. 1999, roč. 10, č. 74, s. 1.

¹⁰³ Tamtéž, s. 8.

na základě několika rozhovorů strach mezi civilisty a odpor k válce. Článek autorky Věry Ivanovičové apeluje na city čtenáře tím, že zmiňuje několik smutných příběhů válkou postižených obyvatel. Bohužel i to je jeden z důsledků války – smutek.

Další věc, kterou noviny řešily, byla obrovská vlna albánského vystěhovalectví v důsledku srbského teroru v oblasti. MF Dnes informovala v pondělí 29. března o tom, že „*Srbové rozpoutali v Kosovu peklo*,“ a podobně si počínal i deník Právo ze stejného dne v otisknutém článku „*Prchající Albánci považují Prištinu za peklo*.“ Mladá Fronta s odvoláním na Mezinárodní výbor Červeného kříže, Úřad vysoké komisařky OSN pro uprchlíky v Ženevě a ústředí NATO hovořila o obrovském exodu tisíců Albánců z Kosova do sousedních zemí, především do Albánie. Podle zpravodajské agentury AP otevřelo Srbsko další dva hraniční přechody s Albánií, což bylo motivováno tím, aby Srbsko urychlilo vyhánění kosovských Albánců. Podle mluvčího NATO Jamieho Shea přišlo o domov na pět set tisíc kosovských Albánců.¹⁰⁴ Deník Právo v obdobném článku zaměřil svou pozornost na osudy kosovských Albánců v Prištině, hlavním městě Kosova. Autor článku Gregor Mayer se rozepsal o humanitárních problémech panujících v současné době v kosovské Prištině. Domácnosti jsou odříznuty od vody a elektřiny, lidé mají strach z teroru, který rozvíjí srbská strana (drancování domů a zabíjení Albánců). Mayer cituje slova albánského lékaře, který říká, že musejí dětem medikovat sedativa, aby je udrželi alespoň v relativním klidu. Odchod Albánců z Kosova je na denním pořádku.¹⁰⁵ Taktéž v Právu se čtenář dočte o půlmilionové migraci kosovských Albánců – tedy čtvrtiny obyvatel Kosova.¹⁰⁶

Podobný obsah měly také noviny z následujícího dne, 30. března 1999. Nadále se v nich rozvádí téma srbského teroru a kosovskoalbánského uprchlictví. Právo pod titulkem „*Z Kosova prchají tisíce Albánců*“ upozornilo na

¹⁰⁴ PRAVDA, Petr. Srbové rozpoutali v Kosovu peklo. *MF Dnes*. 1999, roč. 10, č. 74, s. 1, 8.

¹⁰⁵ MAYER, Gregor. Prchající Albánci považují Prištinu za peklo na zemi. *Právo*. 1999, roč. 9, č. 74, s. 8.

¹⁰⁶ NATO rozšiřuje a stupňuje vzdušné úder. *Právo*. 1999, roč. 9, č. 74, s. 7.

nával uprchlíků z Kosova směřující zejména do Albánie, Makedonie a Černé Hory. Nejvíce lidí prchalo do nejchudší země Evropy, Albánie, která však zároveň hlásila, že byla naplněna kapacita pro přijímání uprchlíků a že nedokáže garantovat přístřešek všem příchozím. Právo ve zmíněném článku otisklo slova zpravodaje BBC z jugoslávsko – albánské hranice: „*Viděli jsme konvoj nákladních automobilů a autobusů vynořujících se z mlhy. Asi dvě desítky jich mířily k albánské metropoli, každý přeplněn starými muži, ženami a desítkami dětí.*“¹⁰⁷ Právo zároveň upozorňuje na humanitární situaci uprchlíků, kteří byli nuceni narychlo opustit své domovy takřka s prázdnýma rukama, a jen málokterý z nich si mohl s sebou odnést alespoň jeden kufr. Věra Ivanovičová označuje nálety NATO na Kosovo za další faktor přispívající k hromadné migraci Kosovanů s podotknutím, že bombardování, které mělo pomoci kosovským Albáncům, jim ještě více uškodilo.¹⁰⁸ Britský ministr zahraničí Robin Cook hovořil o Miloševičově politice jako o novém evropském apartheidu, řecká vláda odsoudila probíhající etnické čistky a vyzvala Miloševiče, aby jim udělal přítrž, Henry Kissinger varoval před zdlouhavým válečným konfliktem NATO se Srby, neboť cíle proklamovaného na začátku války – pomoci kosovským Albáncům – nebylo stále nabyto. Naopak se tento cíl jevil v současné situaci nereálně a spíše než o pomoc šlo o další ubližování.¹⁰⁹

Co se týče deníku Mladá Fronta Dnes, ta otiskla v úterý 30. března podobný text – „*Srbové v Kosovu rozpoutali teror.*“ Stejně jako v Právu se zde dozvídáme, že NATO stupňuje útoky, a s tím se zároveň stupňuje násilí v Kosovu. Srbské vojenské a polovojenské oddíly provádějící etnické čistky vyhánějí tisíce kosovských Albánců za hranice země, množství z nich utíká do Albánie, Makedonie a Černé Hory. Petr Pravda, autor článku, se nicméně pozastavil nad popravou předních intelektuálů z řad kosovských Albánců, ke které došlo v nedávných dnech a kterou Právo opomíjí. „*S odvoláním na*

¹⁰⁷ Z Kosova prchají tisíce Albánců. *Právo*. 1999, roč. 9, č. 75, s. 1. (dále jako Z Kosova...)

¹⁰⁸ IVANOVIČOVÁ, Věra. Albánci utíkají před taktikou spálené země. *Právo*. 1999, roč. 9, č. 75. s. 7.

¹⁰⁹ Z Kosova ..., s. 7.

důvěryhodné zdroje, (Severoatlantická aliance – poznámka V. K.) informovala, že srbské „eskadry smrti“ popravily pět prominentních představitelů kosovských Albánců včetně umírněných činitelů Fehmiho Aganiho, člena delegace vyjednávačů (...) ve Francii, Batuna Haxhiu, šéfredaktora listu Koha Ditore, a dalšího významného novináře Vetona Surroie.“¹¹⁰

Prvního dubna 1999 se na titulní stránce deníku Právo objevil jakýsi „poplašný“ titulek „NATO bombarduje civilní cíle“ s podtitulem „Podle listu Washington Post má být terčem i střed Bělehradu.“¹¹¹ Stejná informace se objevila i v Mladé Frontě Dnes z téhož dne, nicméně bez zmínky, že by se mělo jednat o bombardování civilních objektů. Deník Dnes v článku „Aliance se chystá udeřit přímo v srdci Bělehradu“ upřesnil, že není na programu bombardování civilních cílů, ale že „vzdušné síly Severoatlantické aliance začnou útočit i na budovy takzvaných „silových“ ministerstev a dalších orgánů spojených s vedením války v samém centru Bělehradu.“¹¹² Mělo se tak stát z důvodu vytvoření většího nátlaku na Miloševiče, aby zastavil řádění Srbů v Kosovu.¹¹³ V obou denících je pak zaznamenáno vyjádření Javiera Solany, který se nechal slyšet, že je přesvědčen o skončení války v Jugoslávii ještě před summitem NATO 24. a 25. dubna. Šéf NATO k vyjádření dodal, že „tragédie dozrávala měsíce, a nelze tedy očekávat, že bude vyřešena do 24 hodin.“¹¹⁴ Je zajímavé pozorovat obrat ve výrocích jednotlivých činitelů NATO, kteří původně doufali v jakýsi „blitzkrieg,“ že nepotrvá déle než týden a Milošević začne spolupracovat. Navíc dle mého názoru nelze říci, že tato tragédie dozrávala měsíce, ale spíše roky.

¹¹⁰ PRAVDA, Petr. Srbové v Kosovu rozpoutali teror. *MF Dnes*. 1999, roč. 10, č. 75, s. 1.

¹¹¹ NATO bombarduje civilní cíle. *Právo*. 1999, roč. 9, č. 77, s. 1.

¹¹² PRAVDA, Petr. Aliance se chystá udeřit přímo v srdci Bělehradu. *MF Dnes*. 1999, roč. 10, č. 77, s. 1.

¹¹³ Tamtéž, s. 1.

¹¹⁴ NATO bombarduje civilní cíle. *Právo*. 1999, roč. 9, č. 77, s. 1. (dále jako NATO bombarduje...).

S dalším prodléváním mírových jednání z Miloševičovy strany a dalším prodlužováním násilí v Kosovu se objevily v tisku první náznaky uvažování o možné srbské ztrátě Kosova a jeho případné nezávislosti. Zatímco Právo otisklo rozhovor s českým ministrem obrany Vladimírem Vetchým, který zastával optimistické hledisko doufaje, že NATO nakonec donutí Miloševiče k jednáním za mezinárodního prostředkování, v MF Dnes otiskli článek s názvem „NATO: Srbové mohou Kosovo ztratit.“ Autor v něm píše, že přes původní příklon mezinárodního společenství k přiznání široké autonomie Kosovu se díky neoblomnosti prvního muže Jugoslávie pomalu vytrácí a společenství připouští, že konsekvence pro Srbsko v kosovské otázce mohou být až fatální. *„Miloševič uvidí, že mezinárodní podpora srbským požadavkům na Kosovo bude stále více ohrožena (...) když Miloševič neustoupí, zjistí nakonec, že mezinárodní společenství už nebude chtít akceptovat Srbsko zahrnující Kosovo. A to ani v tom případě, že to bude Kosovo s autonomií.“*¹¹⁵ Taková byla slova prezidenta Clintona nebo mluvčího Národní bezpečnostní rady USA Mika Hammera. S odvoláním na další světové politiky a činitele Petr Pravda ukazuje, že podobný názor jako Clintonův nebo Hammerův nebyl zcela výjimečný.

Podle deníku Právo vydali na svou obranu členové jugoslávské vlády po schůzce s prezidentem Miloševičem komuniké, v němž mimo jiného uvedli, *„že všichni Jugoslávci jsou pevně přesvědčeni, že tato politika zvítězí nad zločinnou politikou síly, kterou provádí NATO.“*¹¹⁶ Ministr zahraničí Jugoslávie se nechal slyšet, bude – li nadále trvat válka NATO proti Jugoslávii a zároveň potrvá – li i nadále široká podpora teroristických organizací v Kosovu (UCK, paramilitárních složek apod.), nelze mluvit o snížení počtu jugoslávských sil v Kosovu.¹¹⁷ Teroristické skupiny byly v Kosovu jedním z hlavních „kamenů úrazu.“ Na jedné straně válčilo NATO proti Jugoslávii, na straně druhé však probíhala válka v Kosovu mezi jugoslávskými a albánskými silami. Problematický trojúhelník

¹¹⁵ PRAVDA, Petr. NATO: Srbové mohou Kosovo ztratit. *MF Dnes*. 1999, roč. 10, č. 77. s. 1.

¹¹⁶ NATO bombarduje ..., s. 7.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 7.

sporů, který nebylo možné rozmotat pouze na základě bombardování a který i nadále živil celou válečnou mašinérii na všech třech stranách.

Druhého dubna se objevila pro NATO smutná zpráva o zajetí tří amerických vojáků srbskými silami. Došlo tak k události, které se aliance bála, poněvadž do války vstupovala s prioritou, aby se její vojáci nestali oběťmi. K zajetí (Američany označeném za únos) mělo dojít poblíž jugoslávsko – makedonské hranice. Podle srbské televize byli vojáci zadrženi na jugoslávském území nedaleko za makedonskou hranicí, televize také uveřejnila jejich jména. Ministerstvo zahraničí USA označilo incident za únos, popřelo možný pohyb vojáků na území Jugoslávie a odmítlo potvrdit jména tří zadržených vojáků. Americká televize CNN situovala incident poblíž makedonského Kumanova, asi pět kilometrů od jugoslávské hranice s Makedonií. Jugoslávský vicepremiér Vuk Draškovič však prezentoval srbskou verzi a prohlásil americké vojáky za zajatce, nicméně ubezpečil jejich rodiny, že s muži bude zacházeno v souladu s ustanoveními o lidských právech.¹¹⁸ Deník MF Dnes v článku „Zajaté vojáky chrání mezinárodní právo“ blíže vysvětlil situaci zajatců, když s odkazem na ženevskou konvenci z roku 1949, mezi jejíž signatáře patří i USA a Jugoslávie, potvrdil, že s nimi musí být nakládáno humánně a podle práva.¹¹⁹

Co se týče názoru římskokatolické církve na válku v Jugoslávii, i k tomuto tématu se noviny vyjadřují. V deníku Právo byla 2. dubna otištěna zpráva, že jak česká katolická církev, tak i Vatikán jsou zajedno v postoji vůči leteckému útoku NATO na Jugoslávii. Obě instituce se k problému postavily kladně, neboť podle katolického učení církev „po vyčerpání všech neválečných prostředků připouští násilí jako legitimní obranu,¹²⁰ uvedl pro deník Právo ředitel tiskového střediska České biskupské konference Stanislav Kosík. Autor

¹¹⁸ Srbové zajali tři vojáky USA. *Právo*. 1999, roč. 9, č. 78, s. 7.

¹¹⁹ POŠUSTA, PAVEL. Zajaté vojáky chrání mezinárodní právo. *MF Dnes*. 1999, roč. 10, č. 79, s. 10.

¹²⁰ HEKRDLA, Martin. Česká katolická církev a Vatikán mají stejný názor na úder NATO. *Právo*. 1999, roč. 9, č. 78, s. 2. (dále jako Česká katolická církev...).

se zmiňuje o vatikánském dokumentu z 30. března „*Svatý stolec a kosovská krize*,“ v němž Vatikán obhájil své stanovisko k válce v Jugoslávii, potažmo v Kosovu. Prioritou církve je urovnávat konflikty vždy diplomatickou cestou, avšak pokud všechny diplomatické prostředky selžou, připouští církev vojenský zásah, ale takový, který bude splňovat podmínku, že oprávněná obrana vojenskou mocí musí mít odůvodněné vyhlídky na úspěch a zároveň nesmí použití zbraní vyvolat ještě větší zlo, než jaké se snaží odstranit.¹²¹ S těmito ustanoveními do jisté míry koresponduje komentář britského velvyslance v České republice, Davida Brouchera, otištěný 3. dubna v deníku MF Dnes. Pod titulkem „*Zachránit tisíce životů*“ Broucher píše, že NATO se odhodlalo k vojenské akci až po velmi důkladném zvážení všech možných následků a zároveň jen velmi zdráhavě. Nicméně akce NATO byla velmi nutným a oprávněným krokem, vzhledem k „*nesporné humanitární naléhavosti a odmítnutí veškerého diplomatického úsilí prezidentem Miloševićem.*“¹²² Britský velvyslanec se nadále rozepsal o množství kosovských vyhnanců, když zmiňuje, že od března 1998 bylo z domovů v Kosovu vyhnáno nejméně 400 tisíc lidí, což byla pětina všech obyvatel této jihosrbské provincie. Aby byl úder na Jugoslávii podle církve zcela legitimní, nesměl by činit větší zlo, než to, které se snaží vymýtit. Kritické války v Jugoslávii by tuto tezi zpochybnili s odkazem na rostoucí brutálnost v Kosovu po začátku útoků a s odkazem na množství uprchlíků, kteří od začátku bojů systematicky opouštěli své domovy. Jakoby i na toto měl Broucher odpověď, když píše: „*Pohrdaje mezinárodním společenstvím prezident Milošević odmítá zastavit bezuzdné a nevybíravé násilí proti civilnímu obyvatelstvu a snížit své vojenské síly na dříve dohodnutou úroveň. NATO bylo donuceno zvolit cestu vojenské akce, neboť veškeré ostatní prostředky k zastavení obrovské humanitární katastrofy byly Miloševićovým jednáním zmařeny. Nezbytnost akce NATO je tak z morálního i právního hlediska ospravedlněná, pokud chceme zachránit tisíce lidských životů v Kosovu a zabránit tomu, aby konflikt v Kosovu destabilizoval celý albánský*

¹²¹ HEKRDLA, M., Česká katolická církev ..., s. 2.

¹²² BROUCHER, David. Zachránit tisíce životů. MF Dnes. 1999, roč. 10, č. 79, s. 12. (dále jako Zachránit...).

region.“¹²³ Je jasné, že nejen česká katolická církev a Vatikán zastávají stejné stanovisko, ale taktéž světová diplomacie. Otázkou zůstává, jestli vzdušná akce byla účinnou silou humanitární pomoci v Kosovu, či zda nebylo již od začátku lepší použít pozemního vojska, jak konstatovali někteří odpůrci letecké invaze do Jugoslávie, mezi nimi Ibrahim Rugova, člen Demokratického svazu Kosova, nebo člen pozorovatelské mise OSN v Jugoslávii a Kosovu Jiří Dienstbier.

O schůzce umírněného předáka kosovských Albánců Ibrahima Rugovy se Slobodanem Miloševićem v Bělehradě 1. dubna, informoval deník Právo následujícího dne. Oba muži se sešli v Bělehradě kvůli jednání o současné situaci v Kosovu a leteckých úderech NATO na Jugoslávii. Výsledkem schůzky se stalo společné komuniké obou mužů, jež žádalo ukončení války a řešení situace výhradně politickými prostředky. Novinový článek se však od začátku táže po možné zmanipulovanosti Rugovy či jeho zastrašení a vydírání, a to v souladu se zprávami z posledních dní spekulujícími o Rugovově zavraždění, vyhnání nebo zmizení. Rugova udělal přítrž všem dohadům, když oznámil, že stále žije ve svém domě v Prištině pod ochranou srbské policie.¹²⁴

Sedmého dubna 1999 česká tištěná média informovala o dalším stupňování leteckých úderů NATO na Jugoslávii. Zatímco titulní strana deníku MF Dnes věnovala svou pozornost možnosti ústupu Bělehradu v důsledku doposud nejtvrdějších náletů, deník Právo otiskl zprávu o zásazích nevojenských cílů bombami NATO v uplynulém dni. Bomby svržené v Aleksinacu zničily obytnou čtvrť sedmnáctitisícového hornického města ležícího necelých 200 kilometrů od Bělehradu. O život přišlo pět civilistů. Druhé největší město Jugoslávie po Bělehradu zažilo v noci z úterý na středu 7. dubna také jednu z nejsilnějších vln bombardování, při němž došlo k zasažení nemocnice (zpráva zdůrazňuje, že nemocnice byla opatřena červeným křížem – poznámka V. K.). Nikdo nebyl usmrcen. Nicméně se jednalo o velmi vážné pochybení NATO.¹²⁵

¹²³ BROUCHER, D., Zachránit ..., s. 12.

¹²⁴ Exodus obyvatel z Kosova dál pokračuje. *Právo*. 1999, roč. 9, č. 78, s. 7.

¹²⁵ Bomby aliance dopadaly znovu na nevojenské cíle. *Právo*. 1999, roč. 9, č. 81, s. 1.

Vojenský mluvčí David Wilby v rozhovoru připustil, že střela vypuštěná letounem NATO mohla mylně zasáhnout jiný cíl, lépe řečeno nedoletět k cíli. Wilby dodal, že v Aleksinacu útočila letka na nedaleké postavení 203. dělostřelecké brigády jugoslávské armády. Jak bylo výše uvedeno, o život přišlo pět lidí, dalších třicet bylo zraněno a posléze převezeno do nemocnice. Článek zaznamenává i výpověď jednoho z obyvatel blízkého okolí, kam střela v Aleksinacu dopadla, který se podle Práva nechal slyšet, že exploze smetla celou ulici. Podle vyjádření vojenského mluvčího Wilbyho bylo příčinou odchýlení dráhy letu střely selhání navigačního systému nebo protivníková palba. Za „*neúmyslné poškození civilního majetku a ztráty na životech*“¹²⁶ vyjádřil Wilby lítost.¹²⁷

Podobného obsahu je i text článku v MF Dnes taktéž ze středy 7. dubna. Pod titulkem „*Letadla NATO podnikla dosud nejtvrdí nálety*“ informoval autor článku Petr Pravda o četných náletech bombardérů NATO na strategická postavení a objekty Jugoslávie. Za použití *podtitulku* „*Bělehrad naznačil ústup, už nabízí příměří*“ se však dle mého názoru skrývá jen jakési „lákadlo“ pro čtenáře, neboť téměř záhy článek informuje o faktu, že Bělehrad požádal o klid zbraní během pravoslavného svátku na Velikonoční pondělí. Odpověď NATO byla nekompromisní. Bělehrad buď přijme všechny požadavky, nebo bombardování bude pokračovat nadále.¹²⁸ Jednalo se tedy o zavádějící titulek, pravděpodobně marketingový tah. Oproti článku v Právu je možné najít v MF Dnes ještě několik dalších odlišností. Například zmiňuje výčet bombardovaných objektů za poslední den: hlavní tah z Bělehradu do Prištiny, rafinerie ve městě Novi Sad, města Niš, Sombor, Loznica. Účelem palby bylo narušení zásobování vojenských jednotek operujících v Kosovu proti tamějším Albáncům. Ohledně bombardování obce Aleksinac uvádí Pravda, že se přímo dotklo pěti civilistů, které stálo život. Dále aféru ale nerozvádí, pouze dodává,

¹²⁶ Bomby aliance dopadaly znovu na nevojenské cíle. *Právo*. 1999, roč. 9, č. 81, s. 1.

¹²⁷ Tamtéž, s. 1.

¹²⁸ PRAVDA, Petr. Letadla NATO podnikla dosud nejtvrdí nálety: Bělehrad naznačil ústup, už nabízí příměří. *MF Dnes*. 1999, roč. 10, č. 81, s. 1. (dále jako *Letadla NATO...*).

že NATO zasáhlo civilní cíle ve městě Aleksinac, ačkoliv „široko daleko“ se nenacházejí žádné vojenské či strategické cíle.¹²⁹ Dále Pravda uvedl, že poprvé NATO přiznalo možnou odpovědnost za škody způsobené civilistům a to ústy nejmenovaného diplomata. Právo napsalo, že tato slova vzešla od mluvčího Wilbyho.¹³⁰ MF Dnes dále nabídla vhléd do života v Bělehradě. Václav Štěpánek, autor článku „Útoky nás nezlomí, tvrdí Srbové uprostřed trosek,“ ukazuje na několika příkladech způsob smýšlení hrstky lidí na předměstí Bělehradu. Nejlépe ho dokládá komentář řidiče autobusu, který chápal útoky následovně: „*Chtějí nás zastrašit a zničit toho co nejvíc, aby to tady pak mohli postavit. (...) Ale my se nedáme, Kosovo je naše, je to svatá srbská země. Když bude zapotřebí, přihlásím se i jako dobrovolník.*“¹³¹

Mladá Fronta téhož dne otiskla ještě další komentář. Autorkou je spisovatelka, filmařka a překladatelka žijící v Bělehradě, Jasmina Tešanovicová. Její text je jakousi zповědí člověka uvíznutého uprostřed války, která nikam nesměřuje a nikdo ji nechce. Je to výpověď obyčejného člověka, který si přál, aby všichni do války zapojení přežili: Srbové, Albánci, uprchlíci na obou stranách, vojáci a letci, všichni „*ti zlí i hodní.*“¹³²

V Právu v rubrice *Publicistika* 7. dubna otiskli cynický sloupek, kritický komentář, Martina Hekrdly. Pod názvem „*Naděje umírá až s člověkem*“ Hekrdla velmi zaníceným způsobem kritizoval situaci vzniklou kolem války v Jugoslávii a v Kosovu, především co se týče humanitární problematiky uprchlíků. Mimo jiné autor odkazoval i na dosud médií neprobíranou problematiku Kosovské osvobozené armády, která byla dle jeho slov pochybnou organizací, v jejímž zákulisí najdeme obchod s drogami a terorismus. UCK byla podle Hekrdly poražena a na jejích základech teď stojí „*tvrdé jádro, neschopné jakékoliv*

¹²⁹ PRAVDA, P., Letadla NATO, s. 7.

¹³⁰ Tamtéž, s. 9.

¹³¹ ŠTĚPÁNEK, Václav. Útoky nás nezlomí, tvrdí Srbové uprostřed trosek. *MF Dnes*. 1999, roč. 10, č. 81, s. 9.

¹³² TEŠANOVICOVÁ, Jasmina. Naživu, byť už tomu skoro nevěříme. *MF Dnes*. 1999, roč. 10, č. 81, s. 9.

*komunikace.*¹³³ Je to poprvé po dlouhé době, kdy se v novinách objevilo téma Kosovské osvobozené armády, poněvadž doposud se mohl čtenář dočíst jen v jednom kratičkém článku o financování UCK z nelegálního obchodování a solidární daně z příjmů kosovských Albánců žijících v zahraničí.

Taktéž dále, tentokrát v rubrice *Ze zahraničí*, se pozornost tisku obátila k separatistické Kosovské osvobozené armádě. Bylo to vůbec poprvé, kdy byl v tisku brán zřetel na historii této organizace a na způsob, jakým se doposud prezentovala, pomineme – li zprávy o politických vyjednáváních z Rambouillet. Právo otisklo v článku „*Jaké cíle sledují rebelové*“ několik zásadních informací o UCK, od jejího vzniku, přes organizační strukturu, až po její napojení na muslimy z Evropy a muslimské bojovníky z Blízkého Východu.

I další článek Práva se týkal UCK, když informoval o obvinění Severoatlantické aliance Kosovskou osvobozenou armádou ze zrady. Podle jednoho z velitelů separatistické UCK, Škema Dragobii, NATO nejen že zradilo dohodu z Rambouillet, ale také zapříčinilo humanitární katastrofu v Kosovu. Dragobia se odvolal na dohodu s NATO z francouzského Rambouillet, které přislíbilo pomoc kosovským Albáncům za předpokladu, že ti po zahájení letecké operace na srbské pozice nepřejdou do ofenzivy. Dragobia řekl, že tato podmínka byla splněna, ale přesto NATO úmluvu nedodrželo. Předák UCK požadoval vyslání pozemního vojska do Kosova, nebo alespoň vyzbrojení UCK a její výcvik západními mocnostmi. Podle jeho slov se UCK nyní nachází v hluboké defenzivě, a ačkoliv drží pozice v horách, nejdůležitější města a obce ztratila ve prospěch srbských sil.¹³⁴ V MF Dnes ze 7. dubna se o UCK nezmiňují, zde byl důraz kladen na problematiku uprchlíků z Kosova, jíž věnovali několik článků.

Osmého dubna proběhla deníky Právo a MF Dnes zpráva o šesti podmínkách, které NATO požaduje splnit od Bělehradu, aby mohlo dojít k zastavení bojů. V obou případech psaly deníky, že se jednalo o reakci na

¹³³ HEKRDLA, Martin. Naděje umírá až s člověkem. *Právo*. 1999, roč. 9, č. 81, s. 6.

¹³⁴ Povstalci obvinili alianci ze zrady. *Právo*. 1999, roč. 9, č. 81, s. 8.

jednostranné „velikonoční příměří“ vyhlášené Bělehradem. Malou odlišnost lze sledovat v interpretaci zmíněných šesti bodů, kdy Právo mluví o pěti otázkách a jednom požadavku, MF Dnes o nich píše jako o ultimátech. Co konkrétně vedení NATO požadovalo od Miloševiče? Miloševič musel souhlasit s „*ověřitelným zastavením bojových akcí jugoslávské armády a okamžitým ukončením vraždění v Kosovu; se stažením všech vojenských, polovojenských a policejních sil z této jihosrbské provincie; s rozmístěním mezinárodních mírových sil; s bezpodmínečným návratem všech vyhnanců; s neomezeným přístupem humanitárních organizací; se spoluprací při vymezení politické rámcové dohody o Kosovu na základě úmluv z Rambouillet.*“¹³⁵ Deník Právo spojil body o návratu vyhnanců a přístupu humanitárních organizací do jednoho jediného a jako bod šest dodal, že Miloševič musí umožnit umírněnému vůdci kosovských Albánců Ibrahimu Rugovovi a celé jeho rodině odjezd ze země.¹³⁶ V MF Dnes nebyla o Rugovově vycestování žádná zmínka.

Kromě výše zmíněné hlavní zprávy se v Právu i MF Dnes psalo o uzavření albánské a makedonské hranice, odkud bylo pravděpodobně donucením nahnáno zpět do Kosova na tisíce tamních uprchlíků. Média spekulovala o možné srbské propagandě, jež by mohla za takovým aktem stát, žádnou konkrétní tezi však nezveřejnila.¹³⁷

O možných propagandistických krocích prezidenta Miloševiče se hovořilo i ve zprávě MF Dnes z pátku 9. dubna 1999. Pod titulkem „*Miloševič povolna ztrácí dech*“ Petr Pravda informoval čtenáře o možných ústupcích Bělehradu. Miloševič kromě velikonočního příměří nabídl také stažení svých ozbrojených sil z Kosova výměnou za odvolání vojáků NATO z Makedonie a Albánie. Ve čtvrtek přišel Miloševič s informací, že jeho jednotky ukončí veškeré operace v Kosovu. Světoví diplomaté však podle Pravdy zaujali vůči Miloševičovým krokům nedůvěřivý postoj a tázali se po zdroji takové

¹³⁵ PRAVDA, Petr. NATO: Miloševič musí splnit šest podmínek. *MF Dnes*. 1999, roč. 10, č. 82, s. 1.

¹³⁶ NATO dalo Miloševičovi šest podmínek k zastavení náletů. *Právo*. 1999, roč. 9, č. 82, s. 1.

¹³⁷ Srbové uzavřeli klíčový přechod Morina. *Právo*. 1999, roč. 9, č. 82, s. 7.

iniciativy.¹³⁸ O jiném vstřícném Miloševičově kroku informoval předešlý den i deník Právo, když otiskl zprávu o ochotě jugoslávské strany propustit tři zajaté americké vojáky. Ti by měli být předáni USA na Kypru. Prezident Bill Clinton taktéž zaujal skeptické stanovisko, když se vyjádřil, že „*uvěří, až takový počín jugoslávské strany uvidí.*“¹³⁹

Podle deníku MF Dnes odmítl Miloševič podmínky, za nichž by NATO ukončilo válku s Jugoslávií. Dne 10. dubna tak byla uveřejněna zpráva, že válka bude nadále pro jugoslávskou nespolupráci pokračovat. Za takových okolností i Moskva potvrdila vojenské nevměšování se do akcí NATO, které dříve odsoudila, a ruský vojenský zákrok proti NATO byl od začátku jednou z alternativ srbské protiofenzivy.¹⁴⁰ Nyní podle MF Dnes prezident Jelcin potvrdil neúčast v bojích na straně Bělehradu, nicméně varoval před prodlužováním bojů, neboť dle jeho názoru by válka mohla přerůst ve válku světovou.¹⁴¹

Odlišně interpretoval zprávu o ruské vojenské neangažovanosti deník Právo z téhož dne. Jelcinovo varování před prodlužováním války v Jugoslávii a možným přerostem ve světovou válku vyznělo v Právu jako ruská výhrůžka. „*Ruský prezident Boris Jelcin v pátek (...) vyzval alianci, aby nevháněla Rusko do konfliktu, neboť by to mohlo znamenat evropskou nebo světovou válku.*“¹⁴²

Další zpráva z téhož dne se týkala pochybení NATO, po němž došlo k útoku na střed kosovské metropole. Právo informovalo, že bomba vystřelená z letounu NATO dopadla na střed Prištiny. Mluvčí Wilby přiznal, že jedna

¹³⁸ PRAVDA, Petr. Miloševič pozvolna ztrácí dech. *MF Dnes*. 1999, roč. 10, č. 83, s. 1.

¹³⁹ Kypr: Miloševič je ochoten propustit zajaté vojáky. *Právo*. 1999, roč. 9, č. 82, s. 7.

¹⁴⁰ PRAVDA, Petr. NATO: Miloševič nesplnil naše podmínky, pokračujeme. *MF Dnes*. 1999, roč. 10, č. 84, s. 1.

¹⁴¹ Jelcin naléhá na spojence, aby nezatahovali Rusko do války. *MF Dnes*. 1999, roč. 10, č. 84, s. 9.

¹⁴² Jelcin: Nepřipustíme pozemní operaci NATO. *Právo*. 1999, roč. 9, č. 84, s. 7.

z bomb svržená v pátek na telefonní ústřednu v centru Prištiny minula svůj cíl o 200 až 300 metrů.¹⁴³ V MF Dnes se o incidentu nezmínili.

První zpráva, objevující se po víkendu v pondělí 12. dubna, informovala, že ministři zemí NATO zváží, jak pokračovat ve válce s Jugoslávií. Podle Javiera Solany totiž společenství zaznamenalo náznaky, že Milošević ustoupí.¹⁴⁴ V podstatě se jednalo pouze o neoficiální informaci podloženou subjektivním cítěním Javiera Solany, který uvedl, že si myslí, že v příštích dnech by mohlo dojít k „*pozitivnímu posunu, protože již jsou náznaky, že by Milošević mohl pozměnit své stanovisko ke Kosovu a ustoupit mezinárodnímu tlaku.*“¹⁴⁵ Solana tak soudil na základě jednostranného příměří z velikonočních svátků a zároveň hovořil o blíže nespecifikovaných zprávách přicházejících z Bělehradu.¹⁴⁶

Dvanáctého dubna otisklo Právo informaci o dalším bombovém zásahu centra města Prištiny, nikdo neměl být zraněn. V článku je dále rozepsáno, které cíle spojenci v Kosovu dál bombardovali. Především bylo vyzdvihnuto svržení bomb na vysílač srbské státní televize, kterou se spojenci rozhodli vyřadit z provozu kvůli zaujatému zpravodajství o kosovské krizi.¹⁴⁷ V deníku Dnes obdobnou zprávu nenalezneme.

V úterý 13. dubna přinesla MF Dnes zprávu o výsledku společných jednání ministrů zahraničí v rámci Severoatlantické aliance, jež se měli usnést na dalším postupu v Kosovu. Všech devatenáct zúčastněných států odsouhlasilo požadavek, že „*Milošević musí z Kosova.*“¹⁴⁸ V pobouření nad

¹⁴³ Bomba zasáhla střed Prištiny. *Právo*. 1999, roč. 9, č. 84, s. 1.

¹⁴⁴ Ministři zemí NATO dnes zváží, jak dál v Kosovu. *MF Dnes*. 1999, roč. 10, č. 85, s. 1.

¹⁴⁵ Solana vidí náznaky změny v Miloševićově postoji. *Právo*. 1999, roč. 9, č. 85, s. 7.

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 7.

¹⁴⁷ Aliance bombardovala letiště v Prištině, opět zasáhla centrum. *Právo*. 1999, roč. 9, č. 85, s. 7.

¹⁴⁸ MOCEK, Michal. Státy aliance se shodly: Milošević musí z Kosova. *MF Dnes*. 1999, roč. 10, č. 86, s. 1. (dále jako Státy aliance...).

etnickými čistkami a obrovským množstvím uprchlíků a taktéž humanitární krizí se státy Severoatlantické aliance jednomyslně shodly na tom, že třeba vytrvat v boji proti Miloševičovi a nadále požadovat akceptování všech dříve zmíněných podmínek pro zastavení náletů. Autor článku znovu vyjmenovává, o které požadavky šlo a zároveň píše, že dalším úsilím aliance bude získat podporu OSN, která by z podmínek NATO Miloševičovi vytvořila rezoluci.¹⁴⁹ Totožného obsahu byl článek Jiří Roškota z Bruselu otištěný v úterý 13. dubna v Právu.¹⁵⁰

Oba dva deníky téhož dne uveřejnily zprávu o zasažení osobního vlaku raketou NATO v Srbsku. Informace obsažené v textu článku se mírně odlišují. Podle deníku Právo střela s plochou dráhou letu zasáhla železniční most na jihu Srbska na trase z Bělehradu do řecké Soluně právě ve chvíli, kdy po mostě projížděl osobní vlak. Ten se měl zřítit do kaňonu v důsledku padajícího mostu.¹⁵¹ Podle MF Dnes byl vlak „*nucen zastavit u mostu poté, co jedna raketa přetřhla elektrické vedení, na něž byl vlak napojen.*“¹⁵² Letadlo, které sestřelilo nejprve most, se pak podle deníku znovu vrátilo a zaútočilo přímo na vlak.¹⁵³ Vyčíslení počtu obětí v obou denících je shodné – devět mrtvých a dvě desítky zraněných. MF Dnes nakonec článku přidává bilanci jugoslávských úřadů, které vyčísly počet mrtvých civilistů od začátku války na tři sta, další tři tisíce civilistů mělo být zraněno. Autor článku dodal, že šlo o číslo, které nemohlo být nijak ověřeno.¹⁵⁴ Následující den deník Právo otiskl vyjádření NATO k incidentu na železničním mostě poblíž Lestkova na jihu Srbska. Vrchní velitel vojsk NATO v Evropě generál Wesley Clark se na tiskové konferenci v Bruselu vyjádřil k zasažení jugoslávského osobního vlaku. Věc označil za politováníhodnou,

¹⁴⁹ MOCEK, M., Státy aliance, s. 1.

¹⁵⁰ ROŠKOT, Jiří. Aliance bude bombardovat, dokud Miloševič neustoupí. *Právo*. 1999, roč. 9, č. 86, s. 1.

¹⁵¹ Raketa NATO sestřelila osobní vlak do propasti. *Právo*. 1999, roč. 9, č. 86, s. 1, 7.

¹⁵² Raketa NATO zřejmě zasáhla v Srbsku osobní vlak. *MF Dnes*. 1999, roč. 10, č. 86, s. 6.

¹⁵³ Tamtéž, s. 6.

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 6.

avšak podle něho nebylo možné katastrofu zvrátit. Pilot, který dle jeho slov zaměřoval tento důležitý strategický cíl z veliké vzdálenosti, nemohl včas zareagovat a změnit souřadnice doletu střely, neboť vlak se na mostě objevil v poslední chvíli. Pilot neměl čas souřadnice změnit. Jednalo se tedy o nešťastnou náhodu.¹⁵⁵ Zde však Právo hovoří o druhém útoku na most, o kterém psala i MF Dnes, s komentářem, že není jasné, proč se s ohledem na zmíněné vysvětlení pilot vracel a útočil na most podruhé, když musel o přítomnosti vlaku vědět. Generál Wesley Clark ke druhému útoku nepodal vysvětlení žádné.¹⁵⁶

Další diskreditaci Severoatlantické aliance v důsledku dalšího útoku na civilní cíl zaznamenala zpráva ze čtvrtka 15. dubna 1999. V novinových článkách deníků Právo a MF Dnes se psalo o dvojím útoku letadel aliance na konvoj uprchlíků z Kosova. Rakety letounů NATO dvakrát zasáhly konvoj stovek vozidel na silnici z Djakovice do Prizrenu na jihu Kosova. Úřady potvrdily, že se jednalo o konvoj uprchlíků z Kosova, kteří směřovali k albánským hranicím. Útoky měly usmrtit 73 běženců a desítku dalších zranily. Deník Právo informoval o celé události a zprávu uzavřel vyjádřením vojenského mluvčího aliance italského generála Giuseppe Maraniho. Marani se podle Práva na pravidelné tiskové konferenci v Bruselu ani slovem nezmínil o zničení konvoje běženců, pouze informoval, že nálety ztížila velká oblačnost. Právo dále uveřejnilo zprávu listu International Herald Tribune, který dává vinu za nepřesnost bombardovaných cílů starému bojovému plánu, který byl vytvořen v roce 1998 a použit v roce 1999 bez jakékoliv aktualizace.¹⁵⁷ Deník Dnes taktéž informuje o vlastní události, nicméně připojuje i krátké vyjádření NATO k události. Podle NATO měla letadla aliance rozkaz bombardovat zmíněnou silnici Djakovica – Prizren, avšak cílem měly být pouze vojenské vozy, nikoliv civilisté. Dle aliance zatím nebylo možné určit, kde přesně se stala chyba, to potvrdí až zhlédnutí snímků z útočících letounů. MF Dnes na konec článku

¹⁵⁵ NATO tvrdí, že pilot spatřil osobní vlak na mostě pozdě. *Právo*. 1999, roč. 9, č. 87, s. 1.

¹⁵⁶ Tamtéž, s. 1.

¹⁵⁷ Letadla aliance dvakrát napadla konvoj uprchlíků. *Právo*. 1999, roč. 9, č. 88, s. 1.

připojuje jakousi konspirační teorii velvyslance při NATO Karla Kovandy, v níž Kovanda spekuluje o možném srbském použití kosovských Albánců jako živých štítů. „*Myslíme si, že šlo o konvoj vojenský, ale do něj nevidíme. Jestliže do těchto zjevně vojenských prostředků dali ubohé Albánce, pak je tato krev na Miloševičových rukou nesmytelná.*“¹⁵⁸

V návaznosti na výše zmíněnou událost pak MF Dnes otiskla další článek s názvem „*Hlavu na špalek dává také NATO.*“ Jedná se o analýzu dalšího možného vývoje NATO zejména v souvislosti s válkou v Jugoslávii a posledními zprávami o několika vážných pochybeních v útoku na cíl. Před oslavou půl století trvání aliance se NATO ocitlo na rozcestí. Autor analýzy píše, že veškerá věrohodnost a vnitřní soudržnost aliance nyní závisí pouze na výsledku války v Jugoslávii. Už zahájením války bez mandátu OSN a navíc svými omyly byla organizace dost zdiskreditována. Její budoucnost a další spolupráce závisí na úspěchu operace v Jugoslávii, v opačném případě by alianci neúspěch přinesl pravděpodobný rozpad.¹⁵⁹ Nutno podotknout, že rozhodnutí přistoupit k válečným operacím nad Jugoslávií zahájeným koncem března 1999 bylo samo o sobě velmi kontroverzním skutkem, nemluvě o nelepšení situace v Kosovu a nejasných výsledcích války. Prestiž Severoatlantické aliance byla v tomto období svázána s jugoslávskou válkou. Neúspěch by dal za pravdu jejím kritikům. Celkově bylo fungování NATO v českém tisku hojně rozebíráno, a to v souvislosti s nedávným přijetím České republiky do aliance, téměř těsně před vypuknutím války v Jugoslávii, nikoliv však za účelem chystané ofenzivy.

V pátek 16. dubna deníky Právo a MF Dnes přinesly další zprávy týkající se incidentu kolem útoku na civilní konvoj ze středy 14. dubna. Titulky „*NATO přiznalo, že běžence bombardovalo jeho letadlo*“ a „*NATO přiznalo, že omylem zasáhlo kolonu uprchlíků*“ stály v obou případech na titulní straně deníků a informovaly o postupu vyšetřování středeční djakovické tragédie. NATO

¹⁵⁸ Srbové oznámili, že rakety NATO zabily desítky běženců. *MF Dnes*. 1999, roč. 10, č. 88, s. 1.

¹⁵⁹ MOCEK, Michal. Hlavu na špalek dává také NATO. *MF Dnes*. 1999, roč. 10, č. 88, s. 1, 8.

připustilo, že uprchlický konvoj opravdu omylem sestřelilo jedno z jejich letadel v domnění, že se jedná o konvoj vojenský. K záměně došlo pravděpodobně v důsledku toho, že konvoj s běženci byl doprovázen srbskou policejní eskortou. Silnice z Djakovice do Prizrenu měla být dle NATO bombardována jako důležitá tepna zásobování srbských sil v Kosovu, neboť šlo o oblast, odkud přicházely ve velkém množství zprávy o provádění etnické čistky.¹⁶⁰ Zatímco se MF Dnes zabývá okolnostmi, za nichž k pochybení došlo, deník Právo taktéž informuje o připuštění chyby ze strany NATO, ale rozvíjí spekulativní teorie o možném zásahu srbských letounů nebo blízkého dělostřelectva. *„Německý ministr obrany Rudolf Scharping (...) obvinil z masakru srbské dělostřelectvo, které se podle něho snaží svalit vinu na NATO. Mluvčí Pentagonu Kenneth Bacon zase tvrdil, že na konvoj zaútočila srbská letadla, přičemž se opíral o svědectví uprchlíků z konvoje, kteří přežili a došli do Albánie.“*¹⁶¹ Podobné spekulace MF Dnes nezveřejňuje, avšak mezi zainteresovanými politiky a diplomaty nebyly vzácností, zvláště kvůli jejich informovanosti o využívání jugoslávských médií Miloševićem k propagandě proti NATO.

V deníku Dnes se o potenciální účasti srbských sil na zásahu proti konvoji uprchlíků nedočteme nic. List Dnes totiž otiskl výpověď zodpovědného pilota popisujícího důvod náletu na konvoj. Ten uvedl, že zaútočil, protože se domníval, že shazuje bombu na vozidla srbských sil, které vypalovaly domy kosovských Albánců. *„Během dopoledne jsme sledovali různé cíle s nevelkým úspěchem, protože počasí bylo špatné. Někdy kolem 11.00 ZULU jsem zjistil v blízkosti města Djakovica na jeho západní straně něco, co vypadalo jako konvoj IDP (anglická zkratka pro běžence uvnitř státu). Přesunul jsem se na sever, abych zjistil, jaký byl důvod takového proudu uprchlíků dole ve městě Djakovica. Zjistil jsem (...) že řada vesnic, celých vesnic je v plamenech (...) Přesunul jsem se k jihu a viděl další vesnici v ohni. Byl to čerstvější požár (...)*

¹⁶⁰ PRAVDA, Petr. NATO přiznalo, že omylem zasáhlo kolonu uprchlíků. *MF Dnes*. 1999, roč. 10, č. 89, s. 1.

¹⁶¹ NATO přiznalo, že běžence bombardovalo jeho letadlo. *Právo*. 1999, roč. 9, č. 89, s. 1.

*letěl jsem dál k jihu a viděl další vesnice v ohni. Výsledný obraz situace byl tedy následující: jednotky srbské policie, ministerstva vnitra a armády postupovaly metodicky od severu k jihu přes vesnice, zapalovaly je a vyháněly kosovské Albánce. Zaměřil jsem se na silnici vedoucí k jihu do města Djakovica. Na této silnici nebyly žádné vesnice, ale směrem k jihu byl kolem silnice zapálen každý dům.*¹⁶² Pilot dále uvedl, že poblíž čerstvě vypálených domů zahlédl konvoj, v jehož čele byla tři stejná tmavě zelená vozidla vypadající jako vojenská dvou a půltunová vozidla určená pro přepravu vojska, z čehož usoudil, že šlo o srbskou armádu, která se chystá vypálit další dům, u kterého se konvoj v tu chvíli zastavil.¹⁶³

Informaci o opětovném vyhánění kosovských Albánců srbskou stranou přinesly v sobotu 17. dubna oba deníky, Právo i Mladá Fronta Dnes. OSN v pátek oznámila, že se Srbové v Kosovu vrátili k násilnému vyhánění místních Albánců za hranice. Úřad vysoké komisařky OSN pro uprchlíky vyslovil obavu nad možností definitivního „vyčištění“ Kosova od Albánců v blízké budoucnosti. Podle deníku Dnes od zahájení války NATO v Jugoslávii, na kterou Bělehrad reagoval etnickými čistkami, uprchlo z Kosova více než půl milionu lidí, převážně Albánců. Z toho více než 300 tisíc uprchlíků odešlo do Albánie, 125 tisíc běženců dostalo azyl v Makedonii a dalších 70 tisíc v Černé Hoře.¹⁶⁴ Podle odhadů Úřadu vysoké komisařky OSN pro uprchlíky setrvává v Kosovu ještě 400 tisíc Albánců a i v jejich případě je jen otázkou času, kdy budou nuceni odejít ze země. Okolní státy zahlcené běženci pomalu naplňují kapacity, Makedonie oznámila, že další vlnu Albánců již není schopna pojmout, také ze strachu, aby nedošlo ke vzrůstu napětí mezi slovanským obyvatelstvem a příchozími Albánci v důsledku změn v rovnovážném zastoupení obou národů. Zároveň Makedonie vyzvala jiné státy k ochotě přijmout příliv kosovských

¹⁶² PRAVDA, Petr. Přes hranice Kosova proudí lidská řeka. *MF Dnes*. 1999, roč. 10, č. 90, s. 8. (dále jako Přes hranice...).

¹⁶³ Tamtéž, s. 8.

¹⁶⁴ Tamtéž, s. 1.

uprchlíků, a prozatím transportovala jejich část do Německa, Turecka, Norska, Izraele, Polska, Švýcarska a na Island.¹⁶⁵

Podle deníku Právo se Úřad vysoké komisařky OSN pro uprchlíky chystá převážet Albánce z makedonských uprchlických táborů do třetích zemí, obzvláště v důsledku vnitropolitické situace v Makedonii. Zároveň přináší svědectví několika lidí, kteří před srbským násilím utekli ze svých domovů. Ti vyprávěli, s jakou brutalitou si Srbové počínali, o mučení a o vraždách. Právo navíc zmiňuje problém Černé Hory, kde by se mělo zdržovat více jak 74 tisíc uprchlíků. V případě Černé Hory, jedné ze svazových jugoslávských republik, byla navíc vyslovena obava nad ochranou uprchlíků před Srby.¹⁶⁶ Nutno dodat, že na ochranu kosovských Albánců v Černé Hoře se postupně letecká operace NATO přesunula i do jejího vzdušného prostoru.

Vleklá letecká válka NATO bez víceméně kladných výsledků přinutila vedení NATO začít vážně uvažovat o vojenské pozemní akci v Kosovu. Potvrzuje to zpráva deníku Právo z pondělí 19. dubna. S odvoláním na britský list Observer Právo píše, že pozemní invaze NATO byla již schválena a její uskutečnění by mělo připadnout na konec května, nejpozději začátek června. Pro pozemní operaci k obsazení Kosova mělo být vyčleněno 80 tisíc vojáků NATO, dalších 200 tisíc vojáků by bylo rozprostřeno při jugoslávských hranicích s okolními státy. Podle Observeru měl výcvik vojáků začít na modelu balkánské vesnice vystavěné v USA ve státě Colorado.¹⁶⁷

Americká ministryně zahraničí Madeleine Albrightová se nechala slyšet, že jednání s Miloševićem USA nepovažují za možnost. „*Nedovedu si představit, že bychom s ním mohli dál komunikovat,*“¹⁶⁸ prohlásila. Pozemní operace se tak stala jedinou možnou variantou za daných okolností. Totiž v

¹⁶⁵ PRAVDA, P., Přes hranice, s. 8.

¹⁶⁶ Srbové chtějí vyhnat z Kosova podle OSN všechny Albánce. *Právo*. 1999, roč. 9, č. 90, s. 1, 7.

¹⁶⁷ Pozemní operace NATO by mohla začít už v květnu. *Právo*. 1999, roč. 9, č. 91, s. 1.

¹⁶⁸ Tamtéž, s. 1.

izolaci, kterou navzdory zesílenému bombardování z posledních dní, Milošević nadále udržoval, ač cílem NATO bylo leteckou akcí jeho pozici podlomit a donutit k jednáním, mimo jiné.

Další zpráva také navazuje na informaci o plánovaném pozemním obsazení Kosova. USA a NATO podle deníku *Právo* plánují využít místních kosovskoalbánských sil a v kooperaci s nimi situaci v Kosovu stabilizovat. Kosovská osvobozenecká armáda se tak opět po delší odmlce vrátila na stránky denního tisku. Dle *Práva* přiletěl z USA do Albánie o víkendu letoun s dobrovolníky z řad Albánců, kteří se chtějí zapojit do UCK. Její členové dále podle deníku podstoupili výcvik vedený poradci amerických a britských speciálních sil, kteří již dříve ve spolupráci s UCK určovali cíle leteckého bombardování jugoslávských postavení v Kosovu.¹⁶⁹ Informace o součinnosti UCK s NATO však vzbudila ve světě protichůdné názory. Zatímco mluvčí NATO Jamie Shea na tiskové konferenci v Bruselu ocenil zapojení UCK při stanovování leteckých cílů, francouzský list *France – Soir* varoval před ultranacionalismem této organizace, která se z mnoha úhlů jeví jako teroristická. *“Kdyby aliance hrála s UCK, hrála by si s ohněm a odjistila by bombu, která by vyhodila do povětří její nádherné principy a rovnováhu kontinentu.”*¹⁷⁰ List poté varoval, že v řadách UCK se skrývá nejen terorista vycvičený v metodách muslimského fundamentalismu, a před úzkými vztahy UCK s drogovými mafiemi. *France - Soir* pokračuje se stručnou historií UCK, když píše, že UCK vznikla v roce 1992 za použití fondů albánské diaspory, obzvláště v Německu a Švýcarsku, a jejím cílem bylo dosažení nezávislého Kosova. První operací v roce 1995 byl útok na policejní stanici, po němž došlo k desítkám vražd a atentátů na srbské policisty, ale i na kosovské Albánce „loajální“ se Srby.¹⁷¹ Slovíčko „loajální“ označuje ty umírněné kosovské Albánce, kteří měli například jen dobré vztahy se svými srbskými sousedy a

¹⁶⁹ USA a aliance začínají sázet na bojovou sílu separatistů z UCK. *Právo*. 1999, roč. 9, č. 91, s. 1.

¹⁷⁰ Tamtéž, s. 7.

¹⁷¹ Tamtéž, s. 7.

kteří chtěli žít v míru. Jedná se zde o jednu z prvních informací o násilnostech UCK, která se do novin od začátku války dostala a která ukazuje, že nejen Srbové byli v Kosovu schopni páchat zvěrstva.

Analýzu na téma UCK otiskl i deník MF Dnes. V úterý 20. dubna pod názvem „UCK: důležitý hráč i horký brambor“ dochází autor Petr Pravda ke stejným závěrům jako deník Právo v předcházejícím dni. Pravda na základě varování západních diplomatů píše, že vyzbrojování a vycvičení separatistů aliancí by mohlo být „jako vypustit džina z láhve.“¹⁷² Podle slov Williama Cohena, amerického ministra obrany, nejsou členové Kosovské osvobozené armády žádní „hodní hoši z kostelního sboru.“¹⁷³ Pravda dále píše, že tato gerilová skupina již v minulosti spolupracovala s NATO, obzvláště při pomoci s určováním srbských cílů v Kosovu, a dodává, že nepochybně směřuje k tomu, aby NATO přistoupilo k jejímu využití jako pozemní síly doplňující leteckou operaci NATO. Další otázka, která se nad UCK podle Pravdy vznáší, je ta, zda má NATO přistoupit na spolupráci s UCK a vyzbrojit ji. Západní mocnosti však doporučily ještě vyčkat pro některé nevyjasněné okolnosti fungování a cílů UCK: „UCK nemá dodnes čitelnou strukturu. Gerila není právě zastáncem dodržování lidských práv. Minulost některých jejích aktivit je údajně spojená s mafií, s pašováním drog. Separatisté jsou politicky příliš radikální a není žádná záruka, že se nedostanou pod kontrolu příštího prozápadního politického vedení kosovských Albánců. Cíle NATO a UCK ohledně budoucnosti Kosova se rozcházejí. Separatisté chtějí nezávislost Kosova, a koketují dokonce s myšlenkou vytvoření „Velké Albánie“, což NATO považuje za ohrožení stability celého Balkánu.“¹⁷⁴

Dalším nesmyslem by bylo vyzbrojit Kosovskou osvobozenou armádu, zejména když hlavním cílem NATO je Balkán odzbrojit. Pravda píše, že pokyn „nevyzbrojovat“ ale neznamená zákaz daný UCK, aby se sama

¹⁷² PRAVDA, Petr. UCK: důležitý hráč i horký brambor. *MF Dnes*. 1999, roč. 10, č. 92, s. 1.

¹⁷³ Tamtéž, s. 1.

¹⁷⁴ PRAVDA, Petr. UCK: významný hráč i dost horký brambor. *MF Dnes*. 1999, roč. 10, č. 92, s. 8. (dále jako UCK: významný hráč...).

nevyzbrojovala. USA při své politice odzbrojování Balkánu údajně nijak nebrání UCK, aby se zbraněmi zásobovala,¹⁷⁵ nicméně není jasné, odkud její zbraně pocházejí, zda jde o dodávky zbraní od mocností nebo z nelegální činnosti. Během pozemního obsazení Kosova po skončení jugoslávské války, ale už i dříve, bylo nalezeno mnoho tajných skladů se zbraněmi a výstrojí pro UCK, nicméně nebylo dohledáno, kdo byl zdrojem zásob. Spousta z nich byla nalezena i po „odzbrojení“ UCK během měsíců a let po jugoslávské válce.¹⁷⁶

Další informace z téhož dne, které deníky přinesly, se týkaly zmizení velkého množství kosovských Albánců. V případě Práva se píše, že přerušení diplomatických styků Bělehradu s Tiranou vedlo ke znovuzavření jugoslávsko – albánských hranic. Neznámo kam se od hranic ztratily davy uprchlíků z Kosova, kteří se ještě v uplynulém dni snažili přejít přes hranice do sousední Albánie. Úřad vysoké komisařky OSN pro uprchlíky odhadl počet zmizelých osob na 30 tisíc, s komentářem, že není jasné, kam se ztratily, ale vše se jeví velmi „zlověstně.“¹⁷⁷ Dalším znepokojivým faktem byla skladba běženců. Absence mužů vyvolávala od začátku exodu mnoho otázek mezi humanitárními organizacemi. Podle očitých svědků byli muži v branném, respektive produktivním, věku věznění či vraždění. Podle zástupce komise pro šetření válečných zločinů se jednalo asi o sto tisíc mužů, kteří jednoduše zmizeli neznámo kam.¹⁷⁸ Stejně se k problému staví i deník Dnes, který však dodal, že kromě věznění a vyvražďování mohla část mužů odejít do nepřístupných kosovských hor, kde se v řadách UCK připravují na ozbrojený odboj proti srbským silám.¹⁷⁹ Kromě výše uvedeného Pravda ještě doplnil, že v případě Kosova se jedná o klasický případ etnických čistek, přičemž prezident Milošević se stal cílem vyšetřování pro možné dopuštění se válečných zločinů. Za

¹⁷⁵ PRAVDA, Petr. UCK: významný hráč, s. 8.

¹⁷⁶ DIENSTBIER, Jirí. *Daň z krve*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2002, s. 303.

¹⁷⁷ Přejchody opět uzavřeny. *Právo*. 1999, roč. 9, č. 92, s. 1.

¹⁷⁸ Tamtéž, s. 7.

¹⁷⁹ PRAVDA, Petr. V Kosovu zmizelo sto tisíc mužů, odhaduje Washington. *MF Dnes*. 1999, roč. 10, č. 92, s. 6. (dále jako V Kosovu zmizelo...).

válečného zločince označila Miloševiče hlavní žalobkyně mezinárodního soudního tribunálu v Haagu Louise Arbourová ve svém dopise zvláštnímu vyslanci USA pro válečné zločiny Davidu Schefferovi. Scheffer měl žalobkyni ujistit, že pro vyšetřování Miloševiče poskytne veškeré dostupné informace.¹⁸⁰

Rozdílného podání se dočkala zpráva o plánované pozemní akci v Jugoslávii v denících Právo a MF Dnes ze středy. Ve středu 21. dubna se v Právu psalo, že aliance počítá s výsádkem několika tisíců vojáků elitních jednotek v okolí Bělehradu, přičemž jejich cílem by se mělo stát sídlo Slobodana Miloševiče a dobytí Bělehradu. NATO si údajně od výsadku mělo slibovat, že s pádem Bělehradu padne i režim současného jugoslávského prezidenta, který je ve spojení s etnickými čistkami v Kosovu čím dál častěji označován za válečného zločince. V případě takového řešení se mělo jednat o nasazení 250 až 280 tisíc vojáků, kteří by útočili z Maďarska, Rumunska (podle Práva jednání o rumunské součinnosti proběhlo kladně) a Bulharska. Právo ještě doplnilo informaci, že společně s invazí do Bělehradu není plánována pozemní akce v Kosovu.¹⁸¹ Veškeré výše uvedené informace získalo Právo od nejmenovaného zdroje, je otázkou, do jaké míry byly spolehlivé.

MF Dnes 21. dubna otiskla článek „*Washington: Aliance ještě zvýší tlak.*“ Deník Dnes informoval o rozhodnutí NATO i nadále stupňovat politický, vojenský a ekonomický nátlak, poslední zmíněný uvalením ropného embarga na Jugoslávii. Článek pokračuje tím, že představitelé NATO před zahájením slavnostního summitu v pátek 23. dubna zasednou a znovu formulují cíle válečných operací v Jugoslávii, kterými jsou (1) vytlačení srbských sil z Kosova a rozmístění mezinárodních mírových sborů, které zajistí bezpečný návrat běženců; (2) potvrzení, že politický, vojenský a ekonomický nátlak na Bělehrad bude nadále stupňován, dokud nebude dosaženo prvního cíle; (3) příslib poskytnutí pomoci při obnově poválečné jihovýchodní Evropy.¹⁸² K těmto cílům

¹⁸⁰ PRAVDA, P., V Kosovu zmizelo, s. 6.

¹⁸¹ HOUSKA, Kamil – PLEŠNÍK, Vladimír. Aliance ve svých plánech počítá s bleskovým dobytím Bělehradu. *Právo*, 1999, roč. 9, č. 93, s. 1.

¹⁸² Washington: Aliance ještě zvýší tlak. *MF Dnes*. 1999, roč. 10, č. 93, s. 1.

mělo být dospěno „*pouze s leteckými údery proti Jugoslávii.*“¹⁸³ Autor článku však záhy píše, že v jižním cípu Balkánu jsou v tichosti rozmístováni další a další vojáci. Podle oficiální verze NATO mělo jít z části o vojáky zapojené do humanitární pomoci a z části připravené k rozmístění do Kosova jako mírové sbory v případě kapitulace Bělehradu.¹⁸⁴ O potenciální invazi do Bělehradu se deník Dnes nezmiňuje.

Ve čtvrtek 22. dubna přinesl denní tisk zprávu o bombovém útoku na centrálu Miloševičovy strany v Bělehradě. Deník Dnes prezentuje stanovisko NATO, že zničení centrály bylo věcí strategie, neboť budova byla součástí vedení a zároveň vojenským velitelstvím. Bombardování centrály strany mělo podle NATO přispět k „*posunutí vzdušné operace blíže k bělehradskému vedení.*“¹⁸⁵ Stejnou informaci poskytuje i deník Právo, který kromě výše zmíněného výčtu orgánů sídlících v centrále Miloševičovy SPS konkretizuje, že kromě jiného se v budově nacházelo také koordináční středisko pro spojení s ozbrojenými silami, stanoviště protiletectvé obrany a „*redakce některých televizních a rozhlasových stanic, z nichž jedna – televizní kanál Kosava – patří Miloševičově dceři.*“¹⁸⁶ V Právu otiskli výrok srbského premiéra Mirka Marjanoviče, který útok na sídlo SPS označil za další důkaz o útocích NATO na civilisty.¹⁸⁷

Neměnnost situace, neustálý růst napětí, humanitární katastrofa, konec války v nedohlednu. To vše byla témata, jimiž se zabýval Petr Pravda ve svém článku „*Ani měsíc náletů nepřinesl konec*“ pro deník Dnes otištěný 22. dubna. Podle Pravdy se stále ozývají hlasy kritiků války proti Jugoslávii, která nepřinesla zatím žádné zlepšení, ba naopak. Miloševičova odpověď v podobě

¹⁸³ Pozemní útok se neplánuje, ale vojáků přibývá. *MF Dnes*. 1999, roč. 10, č. 93, s. 8.

¹⁸⁴ Tamtéž, s. 8.

¹⁸⁵ NATO zničilo sídlo Miloševičovy strany. *MF Dnes*. 1999, roč. 10, č. 94, s. 9.

¹⁸⁶ Aliance bombardovala centrálu Miloševičovy strany v Bělehradě. *Právo*. 1999, roč. 9, č. 94, s. 1.

¹⁸⁷ Tamtéž, s. 1.

etnických čistek stav věci jen zhoršila a je faktem, že s každým dnem války pokračovaly srbské síly s etnickým čištěním Kosova dál.¹⁸⁸ Válka v Jugoslávii se zatím dotkla převážně jen civilního obyvatelstva, kterému na obou frontách přináší velké utrpení. Skeptický postoj vůči válce vyjadřuje i článek v MF Dnes, v němž se Češka provdaná do Jugoslávie v osmdesátých letech svěřuje se svými zážitky z bombardovaného Bělehradu. *„Na to nezapomene nikdo, kdo tam strávil alespoň malou chvíli. Nejvíce to však odnesou děti, které v děsivých bunkrech prožívají nejhorší chvíle svého života. (...) odsuzuji ho (Miloševiče – poznámka V. K.) proto, že dopustil, aby se něco takového vůbec stalo. Nejhorší ze všeho je, že to odnesou obyčejní lidé. Papalášům nahoře se nic nestane. Manželův bratr bydlí ve čtvrti, kde má Miloševič rezidenci, a říkal, že se tam téměř nic neděje – žádné bombardování.“*¹⁸⁹ Miloševičova rezidence se po sídle jeho strany stane také cílem leteckých útoků, jak ještě uvidíme.

Další den tisk řešil podobnou událost jako předchozí – zničení Miloševičovy bělehradské rezidence. Podle srbské agentury Tanjug nebyl Miloševič ani jeho rodina přítomen ve své rezidenci v bělehradské vilové čtvrti Dedinje. Cílem útoku na vilu bylo podle mluvčího Pentagonu Kennetha Bacona zničit vojenskou infrastrukturu, jež živí represivní nástroje v Kosovu.¹⁹⁰ Deník Právo upozornil, že NATO nemohlo přímo vyloučit Miloševičovu přítomnost v rezidenci, a jelikož americké zákony zakazují atentáty na zahraniční politiky, vystavilo se NATO nebezpečí protizákonné akce. Bacon ve svém projevu upozornil, že letka neútočila na Miloševiče, ani srbský lid, nýbrž na prezidentovo řídicí stanoviště.¹⁹¹ Oba deníky shodně uvedly, že ropné embargo uvalené na Jugoslávii by mělo vejít v platnost od středy 28. dubna 1999.

V pátek 23. dubna začal summit NATO. O jeho průběhu informovala média druhý den, v sobotu 24. dubna. Summit byl původně naplánován jako

¹⁸⁸ PRAVDA, Petr. Ani měsíc náletů nepřinesl konec. *MF Dnes*. 1999, roč. 10, č. 94, s. 1, 9.

¹⁸⁹ HOVORKOVÁ, Kateřina. Přeje si jen, aby bomby už nepadaly. *MF Dnes*. 1999, roč. 10, č. 94, s. 1, 9.

¹⁹⁰ PRAVDA, Petr. Aliance zničila Miloševičův dům. *MF Dnes*. 1999, roč. 10, č. 95, s. 6.

¹⁹¹ Rakety rozbombardovaly Miloševičovu rezidenci. *Právo*. 1999, roč. 9, č. 95, s. 1.

oslava padesáti let od založení Severoatlantické aliance. V současné válečné atmosféře však bylo hlavním cílem odpovědět na otázku, co dál s Kosovem. V deníku Právo se lze dočíst, že podle zpravodajské agentury AFP hovořili vrcholní představitelé NATO o možném vyslání pozemních sil do Jugoslávie a projednávalo se také ropné embargo.¹⁹² Na rozdíl od MF Dnes deník Právo neinformoval o zavržení možnosti vyslat do oblasti pozemní vojsko. MF Dnes přinesla informaci, že nálety budou trvat a budou zintenzivněny, dokud Milošević ze svého neoblomného postoje neustoupí.¹⁹³ Výsledek summitu, na němž se shodlo všech 19 členských států, měl dát Miloševićovi jasně najevo, že jeho politika je neakceptovatelná¹⁹⁴ a že aliance zastávající jednotný postoj stojí tvrdě na svém.¹⁹⁵ Oba deníky píší, že na summitu bylo zopakováno již dříve artikulovaných pět podmínek, za kterých jsou spojenci ochotni ukončit bombardování. Nicméně všech pět musí být splněno, ústupky nejsou možné. Britský ministr zahraničí k tomu dodal, že bombardování je možné přerušit, pokud bude Bělehrad souhlasit se všemi stanovenými body a začne – li stahovat srbské síly z Kosova.¹⁹⁶

Další zpráva dne je opět shodná pro oba deníky. Jak Právo, tak i deník Dnes otiskly informaci o velmi kontroverzním bombardování budovy srbské televize. V jejích troskách mělo zahynout nejméně deset lidí, osmnáct bylo zraněno a dvě desítky osob se pohřešovaly.¹⁹⁷ Podle deníku Právo se v budově v době útoku zdržovalo asi 150 osob,¹⁹⁸ podle deníku Dnes jich bylo asi 70.¹⁹⁹

¹⁹² ROŠKOT, Jiří. Summit NATO začal válečnou radou za zavřenými dveřmi. *Právo*. 1999, roč. 9, č. 96, s. 1. (dále jako Summit NATO...).

¹⁹³ MOCEK, Michal. Bombardování lze přerušit. *MF Dnes*. 1999, roč. 10, č. 96, s. 1. (dále jako Bombardování...).

¹⁹⁴ ROŠKOT, J., Summit NATO ..., s. 1.

¹⁹⁵ MOCEK, M., Bombardování ..., s. 1.

¹⁹⁶ Tamtéž, s. 8.

¹⁹⁷ Aliance srovnala se zemí budovu srbské televize. *Právo*. 1999, roč. 9, č. 96, s. 1, 7. (dále jako Aliance srovnala...).

¹⁹⁸ Tamtéž, s. 1.

Aliance útok obhájila tím, že se jednalo o součást Miloševičových mocenských struktur a jeho „*propagandistické mašinérie*.”²⁰⁰ V MF Dnes citovali slova britské ministryně pro mezinárodní rozvoj Claire Shortové, která se k útoku vyjádřila v tom smyslu, že šlo o propagandistickou instituci, která jen prodlužovala probíhající válku. Podle Shortové žádný jednotlivec nebyl cílem útoku.²⁰¹ Deník Právo uvedl, že útok na srbskou televizi tvrdě odsoudila Mezinárodní federace novinářů se sídlem v Bruselu slovy: „*Zabíjení novinářů nikdy nemůže vést k vítězství ve válce nebo k budování demokracie.*”²⁰² Informace, kterou MF Dnes nepodává.

Vůbec prvním vstřícným krokem (pomineme – li velikonoční příměří vyhlášené Bělehradem) Bělehradu se stalo vyslovení ochoty Bělehradu vpustit do Kosova mezinárodní mírové síly OSN za spolupráce Ruska.²⁰³ Výsledek, který vzešel ze vzájemných jednání ruského vyslance Černomyrdina a jugoslávského prezidenta Miloševiče. Deník Právo však uvádí na správnou míru, že pravděpodobně došlo k dezinterpretaci ústupku Bělehradu Černomyrdinem, který oznámil, že Miloševič je ochoten tolerovat mezinárodní mírové síly v Kosovu. Bělehrad se totiž krátce po jeho výroku nechal slyšet, že připustil pouze přítomnost neozbrojených mezinárodních pozorovatelů a jakoukoliv přítomnost ozbrojených sil v Kosovu nadále rezolutně odmítá.²⁰⁴ MF Dnes umístila tuto informaci mimo vlastní článek, nezmínila ani stanovisko prezidenta Clintona ani premiéra Blaira, kteří Miloševičův ústupek odmítli s tím,

¹⁹⁹ Aliance zničila budovu televize. *MF Dnes*. 1999, roč. 10, č. 96, s. 9. (dále jako Aliance zničila...).

²⁰⁰ Aliance srovnala ..., s. 1.

²⁰¹ Aliance zničila ..., s. 9.

²⁰² Aliance srovnala ..., s. 1.

²⁰³ Viktor Černomyrdin by chtěl jednat s představiteli NATO. *MF Dnes*. 1999, roč. 10, č. 96, s. 9.

²⁰⁴ Clinton a Blair odmítli Miloševičův ústupek. *Právo*. 1999, roč. 9, č. 96, s. 7. (dále jako Clinton a Blair...).

že musí být naplněno všech pět podmínek pro skončení války, jak napsalo Právo.²⁰⁵

Zprávy v denním tisku v následujících dnech orientují svůj zájem spíše na uprchlickou problematiku. Pod různými titulky, jako například „OSN: Utrpení uprchlíků nekončí“²⁰⁶ nebo „NATO zvyšuje tlak, ale Kosovo trpí dál“²⁰⁷ se stále objevují stejné informace o problému množství kosovských běženců v sousedních zemích a v uprchlických táborech, o nezlepšující se humanitární situaci uprchlíků a o celkových číslech uprchlíků v té které zemi. Kromě humanitární situace lidí se noviny věnují i reakcím ptactva a zvířectva na bombardování NATO. Pod titulkem „Před leteckými útoky aliance prchají také ptáci a zvířata,“ jehož zdrojem je ČTK, je uváděno, že migranti se nenacházejí pouze mezi lidmi, ale například v makedonských horách se nyní usídlila zvířata a ptáci, kteří se zde normálně nevyskytují. Fakt s sebou přináší i problém potravy pro tyto druhy, neboť v místech, kde nemají přirozené prostředí, schází strava. Tu se podle novin rozhodlo zajistit Ekologické sdružení Molika z makedonského města Bitola v součinnosti s ministerstvem životního prostředí.²⁰⁸

Co se týče stupňování politického tlaku, 27. dubna 1999 přišla z Lucemburku zpráva, že Evropská unie přistoupila ke zpřísnění sankcí vůči Jugoslávii. Po ropném embargu se tak jednalo o další omezení, mezi nimiž se objevily například „zákaz cest do svých zemí všem vyšším jugoslávským činitelům, podnikatelům spojeným s bělehradským režimem (dosud se takový zákaz týkal jen osob přímo odpovědných za represe v Kosovu); úplné zastavení civilního leteckého provozu mezi unií a Jugoslávií; zmrazení vkladů a pohledávek nejen vlád JSR a Srbska (...) ale i všech fyzických osob (...) spojených s prezidentem Miloševićem a firem, které jeho režim ovládá nebo

²⁰⁵ Clinton a Blair ..., s. 7.

²⁰⁶ OSN: Utrpení uprchlíků nekončí. *MF Dnes*. 1999, roč. 10, č. 98, s. 6.

²⁰⁷ NATO zvyšuje tlak, ale Kosovo trpí dál. *MF Dnes*. 1999, roč. 10, č. 98, s. 7.

²⁰⁸ Před leteckými útoky aliance prchají také ptáci a zvířata. *Právo*. 1999, roč. 9, č. 97, s. 8.

ovlivňuje.²⁰⁹ Sankce týkající se zákazu účasti Jugoslávie ve všech sportovních soutěžích a jiných událostech pořádaných na území EU jako jediná nebyla schválena pro nesouhlas Itálie a Řecka.²¹⁰

Další tragická chyba, které se NATO dopustilo při bombardování srbských cílů, se udála v úterý 27. dubna. Deníky 29. dubna informovaly o vybočení střely ze své dráhy, přičemž místem dopadu zbloudilé rakety se stalo sídliště v obci Surdulica. Titulek deníku Právo okamžitě upozornil, že o život přišlo 12 dětí a podal tuto informaci jako nejzásadnější věc z celého článku.²¹¹ Deník Dnes na druhou stranu téma úmrtí dětí lehce upozadil, prvotně podává informaci o tom, co se stalo a jaký ohlas vzbudila událost mezi srbskými orgány. MF Dnes v souvislosti se smrtí asi 20 civilistů opět oživil téma útoků na civilisty, když záhy odkázal na výrok Jamieho Shea, mluvčího aliance, který podle deníku Dnes opětovně upozornil, že nikdy nejsou cílem útoků NATO civilisté.²¹² MF Dnes na konec článku připojila informační okénko s přehledem několika nejkřiklavějších omylů NATO, při nichž umírali nevinní lidé. V seznamu zmiňuje třeba dopad rakety v Aleksanicu, útok na železniční most, při němž došlo k úmrtí několika civilistů cestujících ve vlaku, útok na uprchlický konvoj poblíž Djakovice, zásah budovy srbské televize, kde přišlo o život šestnáct zaměstnanců.²¹³

O dalším pochybení letounů NATO se psalo v denním tisku i následující den. V pátek 30. dubna deníky Dnes a Právo napsaly o zasažení rodinného domu na sofijském předměstí zbloudilou střelou letounu NATO. Aliance svou chybu přiznala a uvedla, že důvodem bylo selhání techniky.²¹⁴ Podle

²⁰⁹ Evropská unie zpřísnila sankce vůči Jugoslávii. *Právo*. 1999, roč. 9, č. 97, s. 1.

²¹⁰ Tamtéž, s. 7.

²¹¹ Rakety aliance zabily dvanáct srbských dětí. *Právo*. 1999, roč. 9, č. 100, s. 1.

²¹² Zbloudilá bomba zabila dvacet Srbů. *MF Dnes*. 1999, roč. 10, č. 100, s. 1, 6.

²¹³ Nálety aliance zasáhly civilisty již vícekrát. *MF Dnes*. 1999, roč. 10, č. 100, s. 6.

²¹⁴ Raketa z tornáda trefila dům na předměstí Sofie. *Právo*. 1999, roč. 9, č. 101, s. 1. (dále jako Raketa z tornáda...).

vojenského mluvčího generála Maraniho dělá NATO vše pro to, aby se podobná situace v budoucnu neopakovala.²¹⁵ Oba dva deníky vysvětlily, co přesně se při letecké operaci stalo. MF Dnes však řešila jen tuto konkrétní situaci, Právo dodalo, že nešlo o ojedinělý případ, kdy střela letounu NATO dopadla na Bulharské území. Podle Práva šlo již o čtvrtou raketu od počátku války. Právo také uvedlo, že nešlo ani o první narušení bulharského vzdušného prostoru letadly aliance.²¹⁶ MF Dnes na rozdíl od Práva řešila, zda bude mít incident vliv na vzájemné vztahy mezi NATO a Bulharskem, když uzavírá článek zprávou, že bulharský ministr vnitra bude žádat odškodné za materiální a duševní újmu postižených občanů. Zároveň ale dodává, že podpora vzdušných akcí NATO z bulharské strany trvá a Bulharsko je ochotno zpřístupnit letadlům NATO svůj vzdušný prostor pro bombardování Srbska.²¹⁷

S dalším stupňováním leteckých útoků NATO na Jugoslávii se udál další incident, při němž zemřelo desítky civilistů v důsledku střelby na autobus. Deníky Právo a MF Dnes přinesly výše zmíněnou informaci v pondělí 3. května. Podobně jako při incidentu s vlakem, střelil letoun NATO na most v obci Lužane nedaleko Prištiny právě ve chvíli, kdy přes něj projížděl autobus. Podle oficiálních zpráv zemřelo v autobusu až 40 osob.²¹⁸ Podle verze srbských médií byl celkový počet obětí až 60 osob.²¹⁹ Kromě zprávy o sestřelení autobusu se v Právu objevuje ještě další, a to že druhá vypálená raketa most trefila, nicméně jeho úlomky zasáhly právě zasahující sanitku a jejího záchranáře.²²⁰

²¹⁵ MANDAŽIEVA, Eli. Bulhaři jsou v šoku: raketa NATO rozmetala dům v Sofii. *MF Dnes*. roč. 10, č. 101, s. 10. (dále jako Bulhaři ...).

²¹⁶ Raketa z tornáda ..., s. 1.

²¹⁷ MANDAŽIEVA, E., Bulhaři ..., s. 10.

²¹⁸ Aliance vystupňovala útoky, zasáhla však i plný autobus. *MF Dnes*. 1999, roč. 10, č. 102, s. 10.

²¹⁹ Desítky mrtvých po útoku letounu NATO na autobus. *Právo*. 1999, roč. 9, č. 102, s. 1. (dále jako Desítky mrtvých...).

²²⁰ Tamtéž, s. 1.

Informace, která se v MF Dnes neobjevuje. Právo dále také upozornilo, že také útoky na Černou Horu si vyžádaly civilní oběti.²²¹

Informaci z téhož dne, o situaci amerických vojáků zajatých Srby, podaly oba deníky, jak deník Dnes, tak Právo. Bělehrad prokázal vstřícné gesto a propustil tři zajaté americké vojáky, které držel jako válečné zajatce od konce března. Všichni tři vojáci byli předáni ve vojenském tiskovém středisku v Bělehradě americkému reverendovi a aktivistovi za občanská práva Jessemu Jacksonovi.²²² Spolu se zajatci poslal prezident Milošević prezidentu Clintonovi návrh mírového plánu. Milošević v něm Clintonovi navrhnul společnou schůzku, stažení jugoslávských sil z Kosova a umožnění mírové mise OSN za předpokladu, že NATO stáhne své síly i z okolních oblastí. NATO, USA a Velká Británie však návrh odmítly.²²³

V analýze MF Dnes „*Postoje NATO a Bělehradu se pozvolna přibližují*“ ze čtvrtka 6. května 1999 její autor Petr Pravda píše o ústupcích obou stran za posledních pět týdnů války. Pravda vidí změnu jednání obou zúčastněných zejména v otázce rozmístění mezinárodních sil v Kosovu. Američané totiž místo termínu „mezinárodní síly“ začali používat termín „mezinárodní přítomnost“ pro jejich rozmístění v Kosovu. Pravděpodobně šlo o spor, zda činitelé mírové mise v Kosovu budou či nebudou ozbrojeni, což zase odmítal Milošević jako mezinárodní invazi. Podle Pravdy byl dalším ústupkem fakt, že obě strany jsou ochotné jednat, zda mírová mise v Kosovu po skončení války bude pod záštitou NATO nebo OSN. Bělehrad podle pozorovatelské mise prý chystá ústupovou cestu a vyslovil již dříve ochotu povolit cizím silám vstup do Kosova za účelem neozbrojené mírové mise a bezpečnému návratu uprchlíků.²²⁴ Hlavnímu bodu této analýzy ale neodpovídají zprávy z 6. května v deníku Právo. Podle Práva totiž prezident Clinton při své návštěvě v Bruselu

²²¹ Desítky mrtvých, s. 7.

²²² Bělehrad vydal zajatce a má prý mírový plán. *MF Dnes*. 1999, roč. 10, č. 102, s. 10.

²²³ Milošević propustil tři zajaté vojáky. *Právo*. 1999, roč. 9, č. 102, s. 7.

²²⁴ PRAVDA, Petr. *Postoje NATO a Bělehradu se pozvolna přibližují*. *MF Dnes*. 1999, roč. 10, č. 105, s. 1, 8.

znovu zopakoval, že je nutné, aby Milošević přijal všech pět podmínek. Mluvčí Bílého domu Joe Lockhart komentoval aktuální situaci slovy: „*Nadále se snažíme, ale nelze ukázat na nic konkrétního, co by nasvědčovalo pokroku v úsilí o dosažení míru.*“²²⁵ Právo dále dodává, že debaty o míru nefungují pouze bilaterálně, tedy mezi NATO a Bělehradem. Podle deníku Právo umírněný představitel kosovských Albánců Ibrahim Rugova odletěl do Itálie jednat s vládou o možném mírovém řešení války v Kosovu.²²⁶ Shodně se o Rugovově návštěvě Itálie psalo i v deníku Dnes.²²⁷

K průlomů v diplomatických jednáních ohledně urovnání kosovské krize došlo ve čtvrtek 6. května. Zprávu otiskly deníky Dnes a Právo v pátek 7. května 1999. Šlo o vůbec první souhlas Moskvy se stažením všech jugoslávských jednotek z Kosova, který Rusko potvrdilo na konferenci států G8 o řešení cizí přítomnosti v Kosovu. Pozorovatelé označili úspěšná jednání za „*první skutečný diplomatický posun při hledání míru v Kosovu.*“²²⁸ G8 definovalo zásady pro mírové řešení v Jugoslávii následně: (1) v Kosovu musí být okamžitě ukončeno násilí a útisk; (2) rozmístění mezinárodní civilní a vojenské přítomnosti v Kosovu s mandátem OSN; (3) zavedení přechodné správy pro Kosovo schválené RB OSN; (4) zajištění bezpečného návratu uprchlíků a vyhnanců do Kosova a volný pohyb humanitárních pracovníků; (5) zavedení kosovské autonomie, která nenaruší principy suverenity a územní celistvosti Jugoslávie; (6) odzbrojení UCK; (7) ekonomická podpora rozvoje celého regionu k zabezpečení jeho stability.²²⁹

Desátého května se do tisku dostala opět zpráva o dalším z pochybení NATO. V noci ze soboty 8. května na neděli 9. května shodily letouny NATO

²²⁵ Clinton v Německu pohrozil Miloševićovi zesílením náletů. *Právo*. 1999, roč. 9, č. 105, s. 1.

²²⁶ Tamtéž, s. 7.

²²⁷ Albánský vůdce Rugova je nyní hostem v Římě. *MF Dnes*. 1999, roč. 10, s. 8.

²²⁸ VODIČKA, Milan. Státy G7 se dohodly s Ruskem na řešení krize. *MF Dnes*. 1999, roč. 10, č. 106, s. 1.

²²⁹ G7 a Rusko se shodly na sboru pro Kosovo. *Právo*. 1999, roč. 9, č. 106, s. 1.

raketu na čínské velvyslanectví v Bělehradě. Útok na čínskou ambasádu ostře odsoudil Peking a Moskva,²³⁰ v Číně propukly mohutné protesty.²³¹ Generální tajemník NATO Javier Solana označil vybombardování ambasády za tragický omyl a zopakoval již tolikrát řečenou věc, že přes ohromnou lítost nad útoky na civilisty bude bombardování Jugoslávie pokračovat dál podle plánu. Podobná slova použil i prezident Clinton, který vyslovil politování nad touto tragédií a dodal, že šlo o nešťastnou náhodu. Mluvčí Pentagonu Kenneth Bacon se k incidentu vyjádřil slovy: „*Máme nejlepší piloty na světě. Máme nejlepší zbraně, máme nejlépe připravenou operaci, máme nejlépe vycvičené vojáky. Není ale cesty, jak zabránit vedlejším škodám anebo nechtěným účinkům.*“²³² Petr Pravda v MF Dnes přidává informační okénko, ve kterém shrnuje, jak útok na ambasádu zapůsobil ve světě: (1) vyvolal spekulace, zda šlo opravdu o náhodu či o zpravodajské spiknutí proti alianci; (2) došlo ke zkomplikování vztahů mezi západními zeměmi a Čínou a to v době, kdy se spojenci snažili prosadit rezoluci v Radě bezpečnosti OSN o vyslání mezinárodních sil do Kosova (Čína, podobně jako Rusko, nesouhlasila s útokem NATO do Jugoslávie, navíc rozmístění mezinárodních sil zpochybňovala); (3) zhoršil diplomatické vztahy mezi Čínou a USA; (4) vyvolal mohutné demonstrace v Číně a s tím spojené útoky na americké a jiné západní cíle v Číně.²³³ Deník Právo se zmínil jen o čtvrtém bodu. V MF Dnes pokračovali článkem spekulujícím, jestli se jednalo o nedbalost anebo o spiknutí.²³⁴

V Právu se následující den objevila zpráva s vysvětlením, proč k incidentu na čínské ambasádě došlo. Americká CIA měla údajně dodat čtyři roky staré mapy Bělehradu, kde bylo čínské velvyslanectví znázorněno v místech, kde stálo před stěhováním do nového objektu, který byl nyní

²³⁰ PRAVDA, Petr. Letadla NATO v Bělehradě zasáhla čínskou ambasádu. *MF Dnes*. 1999, roč. 10, č. 107, s. 1. (dále jako Letadla NATO ...).

²³¹ Rakety NATO zničily čínské velvyslanectví. *Právo*. 1999, roč. 9, č. 107, s. 1.

²³² Tamtéž, s. 7.

²³³ PRAVDA, P., Letadla NATO ..., s. 8.

²³⁴ Šlo o nedbalost, nebo o spiknutí?. *MF Dnes*. 1999, roč. 10, č. 107, s. 8.

vybombardován. Podle starých map měl být cílem zásahu Jugoslávský federální zásobovací úřad. Operovalo se též s verzí, že jugoslávské složky mohly infiltrovat CIA nebo NATO a navést rakety na čínskou ambasádu.²³⁵ V MF Dnes se toto vysvětlení neobjevuje, články týkající se krize způsobené útokem na ambasádu se věnují spíše ochlazení vzájemných vztahů a průběhu čínských demonstrací.

Jedenáctého května otiskly oba deníky stejnou informaci, jež přišla minulý den z Bělehradu. Generální štáb jugoslávské armády oznámil, že v neděli v noci započalo částečné stahování policejních a vojenských sil z Kosova. Důvodem bylo ukončení operací proti Kosovské osvobozené armádě. Oba deníky také shodně informovaly o skeptickém postoji, který vůči oznámení Bělehradu zaujaly zúčastněné státy. Například Madeleine Albrightová označila Miloševićův krok za polovičatý a zdůraznila, že Bělehrad musí přijmout všech pět podmínek z března.²³⁶ Albánský premiér Majko vybídl svět k opatrnosti, když označil stahování srbských jednotek za prezidentovu „veřejnou reklamu.“²³⁷ Podle premiéra šlo o hru s médii, neboť etnické čistky v Kosovu probíhaly i nadále.²³⁸ MF Dnes, stejně jako Právo, znovu citovala podmínky ukončení leteckých úderů na Jugoslávii, oba deníky také zmínily stanovisko Miloševiče, který připustil mezinárodní misi OSN, teprve však po jejím zahájení přislíbil stažení jugoslávských sil z Kosova na úroveň před vypuknutím konfliktu. Stanoviska obou stran se tedy srazila na neshodách o pořadí mírové akce a o počtu přítomných jugoslávských sil v Kosovu do budoucna. Závěr NATO, že Milošević stahování srbských sil pouze simuluje, se objevil v obou médiích, Právu i Dnes, následující den 12. května.²³⁹

²³⁵ CIA použila pro nálety čtyři roky staré mapy. *Právo*. 1999, roč. 9, č. 108, s. 1.

²³⁶ Bělehrad oznámil odsun sil z Kosova, USA tomu nevěří. *Právo*. 1999, roč. 9, č. 108, s. 1.

²³⁷ Bělehrad oznámil stahování části svých sil z Kosova. *MF Dnes*. 1999, roč. 10, č. 108, s. 10.

²³⁸ Tamtéž, s. 10.

²³⁹ Srov. Milošević neustoupil, říká Brusel. *MF Dnes*. 1999, roč. 10, č. 109, s. 8. nebo NATO označilo stahování Srbů za trik, v náletech pokračuje. *Právo*. 1999, roč. 9, č. 109, s. 1, 7.

V pátek 14. května informovaly deníky Právo a Dnes o vůbec prvním přiznání rozsahu jugoslávských ztrát prezidentem Miloševičem ve středu 12. května ku příležitosti Dne policie. Deník Dnes v kratičkém článku otiskl informaci, že šlo vůbec o první Miloševičovo vyjádření k vojenským ztrátám, doposud jeho režim vyzdvihával pouze civilní oběti války. „*V bojích zahynuli mnozí členové bezpečnostních orgánů a služeb,*“²⁴⁰ zněl přesně Miloševičův výrok. Dle deníku Dnes přiznání ztrát naznačilo, že Bělehrad má potíže.²⁴¹ Stejnou informaci podal i deník Právo téhož dne, Miloševičovo přiznání dal však do souvislosti s bojem proti separatistické Kosovské osvobozené armádě.²⁴² V týchž člancích Práva i MF Dnes se dále píše o stažení části jugoslávských vojáků z Kosova, oba deníky přepisují oznámení NATO, podle něhož jde pouze o přeskupování sil, nikoliv jejich stahování.

O další neúspěšné misi letounů NATO, při které přišlo o život až sto civilistů, informovala denní periodika v sobotu 15. května. V jihozápadním Kosovu v obci Koriša došlo k dalšímu leteckému útoku NATO, v jehož důsledku zemřelo asi 100 lidí a 50 bylo zraněno. V obci Koriša se podle Práva zdržovalo asi 500 lidí,²⁴³ dle MF Dnes jich bylo 400.²⁴⁴ Právo dále s odkazem na výsledky vyšetřování incidentu napsalo, že letouny útočily na asi 500 kosovských uprchlíků, kteří se původně ukrývali v lesích před srbskými silami a v uplynulém dni se rozhodli pro návrat domů. Před cestou zpět do svých domovů se však zastavili v obci Koriša, kde chtěli přenocovat.²⁴⁵ Podrobnější verzi, jak se incident v kosovské Koriše odehrál, přinesl tisk v pondělí 17. května. Na základě výpovědí několika přeživších kosovských Albánců a zprávy NATO, byla obec legitimním cílem, kde sídlila srbská jednotka a velení srbských sil. Podle

²⁴⁰ Miloševič přiznal ztráty. *MF Dnes*. 1999, roč. 10, č. 111, s. 9.

²⁴¹ Tamtéž, s. 10.

²⁴² Miloševič stáhl prvních 250 vojáků z Kosova. *Právo*. 1999, roč. 9, č. 111, s. 7.

²⁴³ Nálet NATO na kosovskou vesnici zabil stovku civilistů. *Právo*. 1999, roč. 112, s. 7. (dále jako Nálet NATO...).

²⁴⁴ Při útoku NATO prý zahynulo sto lidí. *MF Dnes*. 1999, roč. 10, č. 112, s. 1.

²⁴⁵ Nálet NATO ..., s. 7.

kosovských utečenců, kteří útok přežili, je srbští vojáci nutili ve vesnici přenocovat a použili je jako „živé štíty.“²⁴⁶ Jeden z Albánců vyprávěl, že Srbové uprchlíky násilím drželi se slovy, že i oni si musí vyzkoušet být cílem náletu NATO. Zdroj také vylíčil, že po začátku náletu začali Albánci utíkat a Srbové po nich ještě stříleli.²⁴⁷ Aliance se za útok na civilisty nicméně omluvila, ale zdůraznila, že *„vystupňuje bombardování v Kosovu bez ohledu na riziko civilních ztrát, které má podle jeho slov na svědomí snaha Bělehradu používat jako ochrany civilních lidských štítů.“*²⁴⁸

II.3. Začátek konce

O plánu pozemní invaze NATO do Kosova informovaly 18. května deníky Právo a MF Dnes. V nich se píše, že aliance počítá s pozemní invazí do Jugoslávie i přes odpor Bělehradu. Britský ministr zahraničí Robin Cook vyzval státy aliance, že záleží na jejich rozhodnutí, kdy bude pozemní operace zahájena a kolik vojáků bude potřeba. Javier Solana byl po schůzi s Cookem pověřen dopracovat detaily plánu pozemní invaze. V obou periodikách dále nalezneme varování velitele části jugoslávských sil v Kosovu, generála Nebojši Pavkoviče, který prohlásil, že vstoupí – li vojsko aliance do Jugoslávie, zažije *„peklo na zemi.“*²⁴⁹ *„Jestliže vstoupí, musejí vědět, že nepřežijí a že budou umírat dny a měsíce tím nejstrašnějším způsobem, jaký si lze představit.“*²⁵⁰

Spor i vyslání pozemních vojsk do Jugoslávie se řešil i v dalším čísle deníků MF Dnes a Právo, ve střeďečnīm vydání z 19. května 1999. Podle obou deníků prezident Clinton nevyloučil možnost pozemního úderu v Kosovu,

²⁴⁶ V Koriše nás měli Srbové jako štít, tvrdí svědek. *MF Dnes*. 1999, roč. 10, č. 113, s. 1, 10.

²⁴⁷ Aliance se omluvila za masakr v Koriše. *Právo*. 1999, roč. 9, č. 113, s. 7.

²⁴⁸ NATO bude útočit silněji bez ohledu na riziko ztrát. *MF Dnes*. 1999, roč. 10, č. 113, s. 10.

²⁴⁹ Pavkovič: Aliance zažije v Kosovu peklo na zemi. *MF Dnes*. 1999, roč. 10, č. 114, s. 9.

²⁵⁰ NATO chystá do Kosova bojovou pozemní invazi. *Právo*. 1999, roč. 9, č. 114, s. 7.

nicméně se slovy, že je třeba uvažovat o všech variantách,²⁵¹ ani nepotvrdil, že by byl reálným plánem. Clinton dodal, že aliance by měla zvážit všechny možnosti, ačkoliv on sám od začátku věří v úspěšný výsledek letecké operace a tudíž nepokládá variantu pozemního útoku za nutnost.²⁵² Celá zpráva deníku MF Dnes se týkala pouze stanoviska prezidenta Clintona, naopak Právo dále rozvíjelo téma diskuze o invazi, když zmínilo stanoviska některých předních politiků. Například podle Práva se německý kancléř Gerhard Schröder v otázce případné pozemní ofenzivy vyslovil negativně: „*Německo se domnívá, že vyslání pozemních jednotek je nemyslitelné. To je naše stanovisko a v budoucnosti je nebudeme měnit.*“²⁵³ Odlišné stanovisko prezentoval v pondělí britský premiér Robin Cook, který v podstatě označil pozemní operaci za hotovou věc.²⁵⁴

Po několikadenní odmlce se v deníku Právo psalo znovu o Kosovské osvobozené armádě UCK. Separatistická organizace operující na kosovské půdě proti srbským silám požádala západní svět o zrušení zbrojního embarga. Podle UCK jsou dosti početnou silou, která dokáže v pozemním boji porazit srbské jednotky, ale v závislosti na embargu zápasí s nedostatkem zbraní. Mluvčí exilové vlády UCK v Albánii Jakup Krasniqi požádal alianci o zrušení embarga v případě, že neplánuje vyslat pozemní vojsko do Kosova. Podle Krasniqiho, jež je bývalým spolupracovníkem Ibrahima Rugovi, je nejvhodnější mírovou variantou vytvořit tří až pětiletý protektorát Kosovo a poté zajistit provincii nezávislost.²⁵⁵ Ibrahim Rugova se podobně jako Krasniqi zmínil, že jednou z variant poválečného uspořádání Kosova je nezávislost, nevyloučil

²⁵¹ Clinton už nevyloučil invazi. *Právo*. 1999, roč. 9, č. 115, s. 7. (dále jako Clinton už nevyloučil...).

²⁵² Clinton: Pozemní úder není vyloučen. *MF Dnes*. 1999, roč. 10, č. 115, s. 11.

²⁵³ Clinton už nevyloučil ..., s. 7.

²⁵⁴ Tamtéž, s. 7.

²⁵⁵ UCK požaduje od Západu zrušení zbrojního embarga. *Právo*. 1999, roč. 9, č. 115, s. 8.

však připojení k sousední Albánii. O podobě Kosova by se mělo podle Rugovi rozhodovat v referendu.²⁵⁶

V pátek 21. května se v denním tisku objevila informace o pokroku v diplomatických jednáních mezi Bělehradem a Ruskem, konkrétně jeho vyslancem Viktorem Černomyrdinem, který byl již v minulosti pověřen mírovým vyjednáváním s prezidentem Miloševićem. Jugoslávská agentura Tanjug uveřejnila v noci na čtvrtek oficiální komuniké, jež vzešlo ze vzájemných jednání mezi Černomyrdinem a Miloševićem. V něm se oznamuje, že prezident Milošević je ochoten se přímo účastnit na politickém řešení kosovského konfliktu v rámci OSN a na základě „*propracování alternativ vycházejících z principů G8.*“²⁵⁷ V reakci na komuniké prezident Clinton stanovil tři zásadní body z původně pětibodového seznamu požadavků, o kterých NATO s Miloševićem vyjednávat nebude, a které musí jugoslávský prezident bezpodmínečně splnit, aby NATO ukončilo válku. Těmi byly požadavek umožnit návrat etnických Albánců do Kosova, požadavek úplného stažení srbských sil z Kosova a podmínka rozmístění bezpečnostních sil v Kosovu pod vedením NATO. Taktéž generální tajemník OSN Kofi Annan vyzval jugoslávské vedení ke stažení veškerých svých jednotek z Kosova, a aby umožnilo vstup mezinárodních ozbrojených sil.²⁵⁸ Stejný článek otiskl i deník MF Dnes, který považuje proběhlá jednání za největší diplomatický průlom za poslední dva měsíce, a vysvětluje motivy, proč se dala tato jednání do pohybu. Podle deníku Dnes byla jednání motivována na straně Jugoslávie narůstajícím tlakem veřejného mínění v zemi, jejíž občané stále více naléhají na prezidenta Miloševiče, aby přistoupil na mírovou dohodu a ukončil tím bombardování. Na straně aliance je možné podle MF Dnes hledat podnět k politickému řešení

²⁵⁶ Schröder odmítl italský plán. *Právo*. 1999, roč. 9, č. 115, s. 7.

²⁵⁷ Černomyrdin přiměl Miloševiče k přijetí návrhu států skupiny G8. *Právo*. 1999, roč. 9, č. 117, s. 7.

²⁵⁸ Tamtéž, s. 7.

krize hlavně v důsledku silícího tlaku založeného na vnitřním nesouladu mezi členy NATO.²⁵⁹

Oba deníky tentýž den otiskly zprávu o dalším fiasku NATO, o zásahu bělehradské nemocnice bombou aliance. V nemocnici zahynuli tři pacienti a výbuch poškodil neurologický, gynekologický a chirurgický operační sál a dětské a gynekologické oddělení.²⁶⁰ Podle deníku *Dnes* odmítla aliance vinu za zasažení nemocnice a bude nadále bombardovat vojensko – strategické objekty v Bělehradu a přilehlém okolí.²⁶¹ Podle *Práva* mluvčí Jamie Shea upřesnil, že došlo k technické chybě při navádění jedné rakety, jejíž střela přeletěla svůj cíl asi o 1500 stop. Podle jeho dalších slov byl cíl bomby legitimní a bombardování bude pokračovat i nadále.²⁶² Současně s nemocnicí byla poškozena i budova švédského velvyslanectví v centru Bělehradu, což ostře zkritizovala švédská ministryně zahraničí Anna Lindhová, jak se dočteme ve stejném článku v obou periodikách.

Ve středu 26. května informovala *MF Dnes* o přípravě mírových sil NATO pro jihosrbskou provincii Kosovo. S odkazem na *ČTK* deník uvedl, že v úterý vedení NATO rozhodlo o vytvoření vojenského sboru zasahujícího v Kosovu – KFOR (Kosovo force) – o síle 50 tisíc mužů. Cílem jednotek KFOR se mělo stát zabezpečení návratu kosovských uprchlíků po tom, co bude schválena rezoluce RB OSN a Milošević stáhne veškeré jugoslávské jednotky z Kosova. Dle slov mluvčího aliance Jamieho Shea mají být jednotky KFOR vyzbrojeny těžkou technikou a jejich mise bude spravedlivá jak vůči Kosovanům, tak Srbům.²⁶³ Se stejnou informací přišlo i *Právo*, které však zprávu o KFOR

²⁵⁹ PRAVDA, Petr. Diplomáté v Kosovu: Průlom se přibližuje. *MF Dnes*. 1999, roč. 10, č. 117, s. 1.

²⁶⁰ NATO zasáhlo nemocnici v Bělehradě. *Právo*. 1999, roč. 9, č. 117, s. 7. (dále jako NATO zasáhlo...).

²⁶¹ NATO možná zasáhlo nemocnici, svou strategii však zatím nemění. *MF Dnes*. 1999, roč. 10, č. 117, s. 9.

²⁶² NATO zasáhlo..., s. 7.

²⁶³ NATO začíná připravovat mírové síly. *MF Dnes*. 1999, roč. 10, č. 121, s. 1.

podává až druhotně,²⁶⁴ na rozdíl od MF Dnes, jež tématu věnovala vlastní článek.

Čtvrteční vydání deníků Dnes a Právo ze dne 27. května věnovalo své titulní strany, kromě jiného, informaci o obvinění jugoslávského prezidenta Miloševiče z válečných zločinů. Deníky shodně napsaly, že Miloševič bude v nejbližší době obviněn haagským Mezinárodním soudem pro zločiny v bývalé Jugoslávii. Procesu by se ujala hlavní žalobkyně Louise Arbourová, která už delší dobu vyšetřuje Miloševičovy praktiky a která svolala tiskovou konferenci, na níž „*chce učinit závažně sdělení.*“²⁶⁵ Pravda pro MF Dnes uvedl, že obvinění by se týkalo zločinů z kosovské války,²⁶⁶ naproti tomu deník Právo napsal, že není jasné, zda se obvinění budou týkat zločinů proti lidskosti spáchaných za války v Bosně a Chorvatsku či v Kosovu, každopádně by se Miloševič stal vůbec první úřadující hlavou státu postavenou před tento tribunál.²⁶⁷ Obvinění Miloševiče za válečné zločiny by pak znamenalo jeho vyřazení z mírových jednání, což mohlo otevřít cestu k rychlejšímu řešení kosovské krize.

Hned následující den otiskly noviny zprávu o vydání mezinárodního zatykače na Slobodana Miloševiče. Potvrdila se tak informace z předešlého dne. Úlohy žalobce se ujala Kanadanka Louis Arbourová, vrchní žalobkyně haagského soudu, která obvinila Miloševiče a čtyři další představitele bělehradské vlády pro válečné zločiny spáchané v Kosovu.²⁶⁸ Kromě prezidenta byli obviněni srbský prezident Milan Milutinovič, jugoslávský vicepremiér Nikola Šainovič, srbský ministr vnitra Vljako Stojiljkovič a náčelník generálního štábu jugoslávské armády Dragoljub Ojdanič, všichni za válečné zločiny a zločiny proti lidskosti obrovského rozsahu. „*Konkrétně jde o vraždy,*

²⁶⁴ NATO obnovilo útoky na centrum Bělehradu. *Právo*. 1999, roč. 9, č. 121, s. 7.

²⁶⁵ PRAVDA, Petr. Miloševiče obviní haagský soud z válečných zločinů. *MF Dnes*. 1999, roč. 10, č. 122, s. 1.

²⁶⁶ Tamtéž, s. 8.

²⁶⁷ Mezinárodní soud v Haagu chystá žalobu na Miloševiče. *Právo*. 1999, roč. 9, č. 122, s. 1.

²⁶⁸ PRAVDA, Petr. Mezinárodní soud vydal na Miloševiče zatykač. *MF Dnes*. 1999, roč. 10, č. 123, s. 1. (dále jako Mezinárodní soud...).

*deportace, perzekuce a porušování zvyklostí vedení války. (...) Obvinění nesou osobní odpovědnost za vyhnání 740 tisíc kosovských Albánců a dále za smrt 340 lidí, jejichž konkrétní jména má tribunál k dispozici.*²⁶⁹ Podle MF Dnes Milošević na obvinění nikterak nereagoval, pouze se vyslovil pro bezodkladné řešení kosovské krize, přičemž požádal o zastavení agrese proti Jugoslávii a obnovení role OSN.²⁷⁰

Devětadvacátého května přijel znovu Viktor Černomyrdin na jednání do Bělehradu. Výsledkem byl souhlas jugoslávské metropole se sedmibodovým programem G8. V pondělí 31. května 1999 se v denním tisku objevilo vyjádření Severoatlantické aliance k Miloševićovu souhlasu s programem, jak ho komunikoval Černomyrdin: „*JSR přijímá obecné principy návrhu G8 bez předběžných podmínek a souhlasí, aby Rada bezpečnosti OSN přijala rezoluci v souladu s Chartou OSN.*“²⁷¹ V takové podobě šlo o pouhý příslib, zatímco aliance k zastavení útoků požadovala okamžité a ověřitelné stažení jugoslávských jednotek z Kosova.²⁷² Letecká operace NATO pokračovala i nadále.

V úterý 1. června 1999 přišly noviny s oznámením o dalším fiasku NATO. Právo uvedlo, že rakety zasáhly domov důchodců a sanatorium. V obou ústavech zemřelo dohromady asi 26 osob. Deník Dnes se o incidentu s domovem důchodců nezmiňuje, a dodává, že v případě sanatoria NATO vinu odmítlo.²⁷³ Dle obou deníků se NATO přiznalo k útoku na most u Varvarinu, kde v důsledku bombardování přišlo předchozí den o život 11 civilistů. Jako obvykle mluvčí aliance omluvil čin, že se jednalo o útok na legitimní objekt, v jehož důsledku bohužel došlo k neočekávaným ztrátám. V bombardování ale

²⁶⁹ Na Miloševiče vydán mezinárodní zatykač. *Právo*. 1999, roč. 9, č. 123, s. 1.

²⁷⁰ PRAVDA, P., Mezinárodní soud..., s. 6.

²⁷¹ Pentagon zpochybnil souhlas Bělehradu s podmínkami G8. *Právo*. 1999, roč. 9, č. 125, s. 1.

²⁷² Aliance nechce od Miloševiče sliby, ale činy. *MF Dnes*. 1999, roč. 10, č. 125, s. 11.

²⁷³ Bez obětí to bohužel nejde, připomíná NATO. *MF Dnes*. 1999, roč. 10, č. 126, s. 8. (dále jako Bez obětí...).

NATO nehodlá polevit.²⁷⁴ Jinou zprávu, o útoku na konvoj zahraničních novinářů v Kosovu, aliance také nepotvrdila, neboť o žádném pohybu zahraničních novinářů na kosovském území prý nebyla zpravena. Informaci poskytly srbské sdělovací prostředky,²⁷⁵ navíc, jak uvádí Právo, bělehradské úřady nepovolují zahraničním novinářům vstup do Kosova bez vojenského či policejního doprovodu.²⁷⁶ Útok NATO na konvoj zahraničních novinářů ale potvrdila jedna ze zraněných novinářek z britského deníku The Times, když ve svém sloupku popsala chování jugoslávských vojáků bezprostředně po bombardování: „*Po ukončení útoku nás vytáhli ze sutin. Jeden z nich se na mne smál a nesl mě v náručí jako otec. V tomto bizarním světě, minutu poté, co nás NATO málem zabilo, nás ošetřovali, uklidňovali a živili lidé, které se aliance pokoušela zničit.*“²⁷⁷

Titulek „*Milošević ustupuje, rozhodnou další dny*“ otištěný 2. června v MF Dnes upozornil čtenáře na další Miloševićův krok směrem k uzavření míru. Podle deníku Dnes poslal prezident Milošević do Německa, které momentálně předsedalo EU a G8, dopis, v němž se zavázal přijmout mírový plán navržený státy G8. Navíc touto oficiální cestou požádal o zastavení náletů. „*Jugoslávie přijala zásady G8 včetně přítomnosti OSN, mandátu a dalších prvků, o nichž má rozhodnout rezoluce Rady bezpečnosti Organizace spojených národů.*“²⁷⁸ Jugoslávský ministr zahraničí Živadin Jovanovič v dopise napsal, že je třeba okamžitého ukončení letecké operace NATO, aby bylo možné soustředit se jen na politickou agendu a mírovou misi. NATO však trvalo na splnění svých pěti bodů, a tak bombardování i nadále pokračovalo.²⁷⁹

²⁷⁴ Rakety zasáhly domov důchodců a sanatorium. *Právo*. 1999, roč. 9, č. 126, s. 1. (dále jako Rakety zasáhly...).

²⁷⁵ Bez obětí..., s. 8.

²⁷⁶ Rakety zasáhly..., s. 1.

²⁷⁷ OSN kritizuje JSR i alianci. *Právo*. 1999, roč. 9, č. 127, s. 7.

²⁷⁸ PRAVDA, Petr. Milošević ustupuje, rozhodnou další dny. *MF Dnes*. 1999, roč. 10, č. 127, s. 1.

²⁷⁹ Tamtéž, s. 10.

Ve středu 2. června se v Bělehradě sešli finský prezident zastupující EU Martti Ahtisaari a ruský vyjednaváč Viktor Černomyrdin s jugoslávským prezidentem Miloševićem, aby mu společně tlumočili mírové podmínky, napsal ve čtvrtek 3. června deník Dnes. Jednalo se o podmínky zastavení náletů NATO, ve kterých byl mezi USA, EU a Ruskem po dlouhých debatách nalezen konsenzus. Ahtisaari a Černomyrdin přiletěli do Bělehradu s cílem vynutit si na Miloševićovi zásadní ústupky. Mezi nimi opět ověřitelné stažení srbských sil z Kosova a souhlas s rozmístěním mezinárodních jednotek v Kosovu, jejichž jádro bude tvořeno vojáky NATO. Dále musí Bělehrad umožnit bezpečný návrat kosovských běženců do svých domovů a započít jednání navazující na březnová mírová jednání ve Francii. Konečným řešením, jak stabilizovat kosovský region, bude podle zástupců USA, EU a Ruska vytvoření multikulturního a demokratického Kosova.²⁸⁰

Zprávu o jugoslávském přijetí mírového plánu nejvyspělejších západních zemí a Ruska podaly deníky MF Dnes a Právo v pátek 4. června. Prezident Milošević přijal mírový plán dovezený do Bělehradu vyslanci Ahtisaarim a Černomyrdinem, poté byl plán ratifikován i srbským parlamentem. Jugoslávie tak přijala podmínky vycházející z plánu G8, jimiž jsou podle Práva okamžité a ověřitelné zastavení násilí v Kosovu a ověřitelné stažení veškerých policejních a vojenských sil z Kosova podle domluveného časového rozvrhu (povolenému počtu vojáků bude dovoleno setrvat při hranicích za účelem likvidace minových polí, která srbská armáda rozesela kvůli možné invazi pozemních jednotek do Kosova). Dalšími podmínkami míru budou účinná mezinárodní civilní a bezpečnostní přítomnost v Kosovu pod záštitou OSN, mezinárodní přítomnost bezpečnostních sborů za zásadní účasti NATO, které budou působit pod společným velením a jejichž úlohou bude zajistit bezpečnost všem obyvatelům Kosova bez výjimky. Bělehrad se mírovou dohodou dále zavazuje tolerovat ustavení přechodné mezinárodní správy Kosova, o níž rozhodne RB OSN, zajistit bezpečný návrat uprchlíků a poskytnout významnou autonomii Kosova při závazku udržení územní celistvosti Jugoslávie a odzbrojení UCK. Plán dále

²⁸⁰ PRAVDA, Petr. V Bělehradě se jednalo o diplomatickém průlom. *MF Dnes*. 1999, roč. 10, č. 128, s. 1, 8.

počítal s podporou ekonomického rozvoje a stabilizace regionu.²⁸¹ MF Dnes hovořila konkrétněji, pokud jde o lhůty stanovené v mírové dohodě, když napsala, že přijetím míru Srbové souhlasí s okamžitým ukončením násilí v Kosovu, stažením protivzdušné obrany do dvou dnů, stažením všech jednotek do sedmi dnů, NATO teprve poté ukončí bombardování a vyšle mezinárodní síly s převahou NATO do Kosova.²⁸² V obou médiích informovali o nevyřešeném postoji NATO a Ruska k vedení mezinárodních sil,²⁸³ jelikož ruští vojáci účastníci se na mírové misi v Kosovu neměli být podle Ruska podřízeni velení NATO, a naopak NATO se vyslovilo pro jednotnou kontrolu všech mírových sil, tedy včetně těch ruských.²⁸⁴

MF Dnes se ve stejném čísle dále zabírala analýzami, proč Milošević přistoupil na mír právě nyní,²⁸⁵ co bude po tom, až válka skončí,²⁸⁶ a rekapituluje průběh války v Jugoslávii v důležitých meznících.²⁸⁷ Na druhou stranu Právo psalo o pokračujícím bombardování regionu²⁸⁸ a o přípravách mírových sborů NATO v Makedonii a Albánii.²⁸⁹

Zpráva o dalším diplomatickém kroku na cestě k urovnání kosovského konfliktu byla otištěna v deníku Právo v sobotu 5. června. Informuje o tom, že zástupci zemí G8 se o víkendu sejdou ve švýcarském Bonnu nebo v německém Kolíně nad Rýnem, aby schválili rezoluci RB OSN o řešení

²⁸¹ Jugoslávie přijala mírový plán Západu a Ruska. *Právo*. 1999, roč. 9, č. 129, s. 1, 7. (dále jako Jugoslávie přijala...).

²⁸² PRAVDA, Petr. Konec války se přiblížil, Srbové přijali mírový plán. *MF Dnes*. 1999, roč. 10, č. 129, s. 1.

²⁸³ Tamtéž, s. 1.

²⁸⁴ Jugoslávie přijala..., s. 7.

²⁸⁵ VODIČKA, Milan. Proč se Milošević zlomil právě nyní. *MF Dnes*. 1999, roč. 10, č. 129, s. 1, 2.

²⁸⁶ PRAVDA, Petr. Válka pomalu končí, ale co bude dál. *MF Dnes*. 1999, roč. 10, č. 129, s. 1, 3.

²⁸⁷ Válka v Kosovu den po dni. *MF Dnes*. 1999, roč. 10, č. 129, s. 4.

²⁸⁸ Aliance neustává v bombardování. *Právo*. 1999, roč. 9, č. 129, s. 7.

²⁸⁹ Solana: NATO může do Kosova okamžitě. *Právo*. 1999, roč. 9, č. 129, s. 7.

konfliktu v Kosovu. Ministři zahraničí USA, Německa, Británie, Francie, Kanady, Japonska a Ruska tak dojednájí o mandátu mírových sil rozmístěných v Kosovu v počtu asi 50 tisíc mužů. Dalším krokem by se měla stát diplomatická cesta do Číny, kde bude usilováno o souhlas Číny s dokumentem, neboť Čína jako jeden z pěti stálých členů RB OSN má právo veta.²⁹⁰ Čína podobně jako Rusko nebo Řecko volala dlouhodobě po zastavení bombardování Jugoslávie, tudíž je její souhlas s rezolucí klíčovým pro urovnání kosovské krize.

Jako problematická se ukázala otázka odsunu veškerých jugoslávských ozbrojených složek z Kosova, informovaly o tom 7. června deníky *Právo* a *MF Dnes* v souvislosti se sobotním jednáním NATO s jugoslávskou generalitou na kosovsko – makedonské hranici. Podle mírové dohody byla stanovena sedmidenní lhůta pro stažení jugoslávských vojenských, polovojenských a policejních sil jako podmínka pro zastavení bombardování a následné rozmístění mírových sborů v Kosovu. S takovou informací přijelo vedení NATO na makedonskou hranici, kde ji předalo v sobotu večer jugoslávským generálům. Ačkoliv se mluvčí NATO Robin Clifford nechal slyšet, že o dohodě nemůže být vedena diskuze,²⁹¹ přesto jugoslávští generálové oddalovali podpis listiny až do nedělního večera, kdy přišli s informací, že si nepřejí žádné vojáky NATO na srbském území.²⁹² Podle deníku *Dnes* oddalovala jugoslávská strana podpis dohody proto, aby získala záruku, že při odsunu nebudou vojska atakována partyzánskými separatistickými skupinami a zároveň se snažila vyjednat dvoutýdenní lhůtu na stažení všech sil, na což odmítlo NATO přistoupit.²⁹³ Srbská generalita pak podmínila stažení svých sil z Kosova rezolucí Rady bezpečnosti, tzn., že vznesla požadavek, aby byly mírové síly rozmístěny v Kosovu pod záštitou OSN až to až po schválení příslušné

²⁹⁰ Šéfové diplomacií G8 schválí v neděli návrh rezoluce pro RB. *Právo*. 1999, roč. 9, č. 130, s. 7.

²⁹¹ Srbská generalita nechce přijmout plán odsunu vojsk. *Právo*. 1999, roč. 9, č. 131, s. 1.

²⁹² PRAVDA, Petr. Konec bombardování přichází jen pomalu. *MF Dnes*. 1999, roč. 10, č. 131, s. 1.

²⁹³ Tamtéž, s. 8.

rezoluce v RB OSN. Ministři států G8 se v pondělí 7. června shodli na textu pro RB OSN a ještě týž večer odeslali dokument do ústředí OSN s urgencí, aby jednání o rezoluci začalo neprodleně. Na přání Ruska však bylo odloženo na úterý 8. června.²⁹⁴

K dohodě dospěly státy G7 a Rusko ještě během úterý, jak oznámily deníky Právo a Dnes ve středu 9. června. Země G8 se shodly na finální podobě návrhu pro rezoluci OSN, když vyřešily i poslední sporné otázky podřízenosti mírových složek, práv a cílů KFOR a termínu odsunu a ukončení bombardování. Dle deníku MF Dnes se Rusko se Západem shodlo, že jakmile začne odsun jugoslávských sil, ustane i bombardování ze strany NATO. Bude následovat rozmístění tisíců vojáků mezinárodního společenství, kteří vyplní vakuum vzniklé odchodem Srbů a kteří budou mít mandát OSN, fakticky však budou podřízeni velení NATO. Vojáci NATO budou jádrem mírových sil v Kosovu. Deset tisíc ruských vojáků přítomných v Kosovu nebude podřízeno přímo Severoatlantické alianci, ale jejich postup bude s aliancí koordinován.²⁹⁵ Podobně se k tématu vyjadřuje i Právo, které explicitně vyjmenovává několik stěžejních bodů návrhu rezoluce: (1) „Kosovo opustí jugoslávští vojáci do posledního muže; (2) do provincie se vrátí všichni uprchlíci, jak etničtí Albánci, tak i Srbové; (3) velení chystané mezinárodní vojenské mise KFOR v provincii bude mezinárodní a jednotné; (4) KFOR budou oprávněny provádět masivní akce k zajištění míru a vojensky zasahovat v případě konfliktů; (5) KFOR dostanou plnou pravomoc postupovat proti válečným zločincům v souladu se zatykači Mezinárodního trestního tribunálu; (6) dosažení podstatné autonomie a samosprávy v Kosovu, mj. s ohledem na dohodu z Rambouillet.“²⁹⁶ Takto koncipovaný plán byl tentýž den předán do rukou RB OSN k projednání. Podle Práva posledními překážkami v přijetí rezoluce byly Rusko a Čína, jež své

²⁹⁴ Jugoslávie podmínila odsun rezolucí Rady bezpečnosti. *Právo*. 1999, roč. 9, č. 132, s. 1, 7

²⁹⁵ PRAVDA, Petr. Jednání o míru v Kosovu nabírá tempo, jde do OSN. *MF Dnes*. 1999, roč. 10, č. 133, s. 1.

²⁹⁶ G7 a Rusko se dohodly na rezoluci ke Kosovu. *Právo*. 1999, roč. 9, č. 133, s. 1. (dále jako G7 a Rusko...).

hlasování pro rezoluci podmínily okamžitým ukončením bombardování.²⁹⁷ Otevřel se tak spor o okamžik zastavení letecké operace, o níž napsaly noviny další den, 10. června 1999.

O stažení první části srbských vojenských sil informovaly deníky MF Dnes a Právo v souvislosti s projednáváním podmínek odsunu srbských vojáků a policie na kosovsko – makedonské hranici, v Kumanově, které trvalo již několik dní. Srbská strana podmiňující stažení svých mužů rezolucí RB OSN, vedení NATO trvajícím primárně na stažení jugoslávských sil z oblasti a Čína s Ruskem požadující okamžité zastavení náletů, aby mohla být rezoluce schválena, vytvořily jakýsi trojúhelník sporu o posloupnost těchto úkonů. Ministři zahraničí skupiny G8 se proto shodli na následujícím postupu. Podpisem vojenské dohody na makedonské hranici vstoupí v platnost okamžité příměří, které povede k odsunu srbské přítomnosti z Kosova a zároveň k přerušení leteckých úderů ze strany NATO, které věc oznámí generálnímu tajemníkovi OSN Kofi Annanovi. Skončí – li bombardování, bude schválena rezoluce v rámci Rady bezpečnosti OSN, NATO oficiálně oznámí skončení letecké operace generálnímu tajemníkovi OSN a mezinárodní mírové síly pod záštitou OSN budou moci vstoupit do Kosova.²⁹⁸ Zatímco Pravda označil schválení rezoluce za pouhou formalitu, deník Právo ji považuje za klíčový bod na cestě k míru a dodává, že ve středu večer podepsali srbsští generálové dohodu o odchodu jugoslávských sil z Kosova. Podle novinářů přítomných v Kosovu začal Bělehrad se stahováním první skupiny policie z Kosova.²⁹⁹

Titulní strany deníků Dnes a Právo v pátek 11. června zaplnily titulky „*Válka skončila! Srbové odcházejí*“³⁰⁰ nebo „*Bělehrad se radoval z konce noční*

²⁹⁷ G7 a Rusko ..., s. 7.

²⁹⁸ PRAVDA, Petr. Mír v Kosovu: drama do poslední chvíle. *MF Dnes*. 1999, roč. 10, č. 134, s. 1.

²⁹⁹ Jugoslávie stáhla první skupinu policie z Kosova. *Právo*. 1999, roč. 9, č. 134, s. 1, 7.

³⁰⁰ PRAVDA, Petr. Válka skončila! Srbové odcházejí. *MF Dnes*. 1999, roč. 10, č. 135, s. 1.

*můry náletů.*³⁰¹ Po 79 dnech ničivého bombardování Jugoslávie letouny NATO oficiálně skončila válka v Jugoslávii.

Konečný mírový vývoj byl následný. Devátého června podepsali zástupci KFOR s reprezentací jugoslávské armády Vojensko – technickou dohodu. Tato dohoda vyzvala k okamžitému ukončení nepřátelských akcí a stanovila lhůty pro odstoupení jugoslávských sil z Kosova. Smlouva počítala s vyčištěním od minových polí, nášlapných min a dalších překážek. O den později schválila RB OSN rezoluci 1244³⁰² o politickém řešení kosovské krize. Rezoluce si vyžádala okamžité ukončení násilí a stažení všech vojenských, policejních a polovojenských sil z Kosova. Rezoluce taktéž umožnila vstup jednotek KFOR do Kosova. Osmnáctého června došlo k podpisu dohody o ruské participaci v KFOR a 20. června byl podepsán dokument o demilitarizaci a transformaci Kosovské osvobozené armády.³⁰³ První jednotky KFOR vstoupily na území Kosova 12. června 1999.³⁰⁴ Prezident Milošević byl v červnu 2001 předán soudnímu tribunálu v Haagu, kde později za blíže nevyjasněných okolností zemřel.³⁰⁵

Další vývoj v Kosovu po skončení války byl nicméně stejně problematický a dramatický i dlouhé roky po válce a zůstává dodnes, o čemž svědčí nepřetržitá vojenská přítomnost jednotek KFOR na území Kosova, jež se snaží zajistit klid a spravedlnost v tomto neutišeném regionu.³⁰⁶ Kosovo, které ještě dlouhé roky po válce válčilo s vlastními lokálními strukturami, etnickou nesnášenlivostí a organizovaným zločinem a které se dalo na těžkou a trnitou cestu demokratizace, vyhlásilo v únoru 2008 jednostrannou nezávislost. Doposud byla existence nezávislého Kosova uznána téměř

³⁰¹ Bělehrad se radoval z konce noční můry náletů. *Právo*. 1999. roč. 9, č. 135, s. 1.

³⁰² Úplné znění rezoluce 1244 dostupné z WWW: <http://www.unmikonline.org/Pages/1244.aspx>.

³⁰³ Více viz WWW: <http://www.aco.nato.int/kfor/library/documents.aspx>.

³⁰⁴ Více viz WWW: <http://www.aco.nato.int/kfor/about-us/history/background-conflict.aspx>.

³⁰⁵ DIENSTBIER, J., *Daň z krve*, s. 337.

³⁰⁶ Více viz WWW: http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_48818.htm.

stovkou³⁰⁷ států, mezi nimi i Českou republikou, ale například i haagským soudem.³⁰⁸ Dnešní nezávislé Kosovo buduje strukturu, kterou by se chtělo včlenit do západních organizací, v první řadě do Evropské unie.

³⁰⁷ Kosovo je ode dneška oficiálně nezávislé. ČT24 [online]. 2012. Dostupné z WWW: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/195389-kosovo-je-ode-dneska-oficialne-nezavisle/>.

³⁰⁸ HÁJEK, Adam – POLOCHOVÁ, Iveta. Průlom pro Kosovo: nezávislost na Srbsku posvětil haagský soud. iDnes [online]. 2010. Dostupné z WWW: http://zpravy.idnes.cz/prulom-pro-kosovo-nezavislost-na-srbsku-posvetil-haagsky-soud-ps5-/zahranicni.aspx?c=A100722_161624_zahranicni_aha

ZÁVĚR

Pozadí kosovské krize, jež vyvrcholila na jaře 1999 válkou NATO proti Miloševičově Jugoslávii, má hluboké historické kořeny již ve starověku. Na pozadí národnostní nesnášenlivosti mezi dvěma nejpočetněji zastoupenými národy Kosova na konci 20. století – Srby a Albánci – stojí celý soubor problémů, které procházejí jejich národní historií (nebo národní ideologií) od konce starověku až do současnosti a kterým se nikdy v historii nedostalo efektivního a smírného řešení.

Válka o Kosovo mezi Srbskem a Albánci stojí na národních a identitárních zdrojích a na letech útisku střídavě jedné nebo druhé strany. Ve starověku kosovská provincie obývaná autochtonními Ilyry přešla ve středověku do područí srbského středověkého státu, jež s územím Kosova spojil svůj prvopočátek, vrchol i úpadek své existence. Bitva na Kosově poli je pro srbský národ dodnes smutnou připomínkou ztráty vlastní země, když ta porážkou srbských knížat přešla na dlouhá staletí do vazalského vztahu vůči Turecké říši, z jejíhož vlivu se vymanila až na prahu moderní éry. Z bitvy na Kosově poli v roce 1389 se zrodil srbský národní mýtus, jež opravňuje Srby k držbě Kosova. Na jedné straně početné etnikum kosovských Albánců odvozující svůj původ od autochtonního obyvatelstva Ilyrů, které bylo pohlceno ve středověku státem srbským, na straně druhé Srbsko, které považuje Kosovo za kolébku svého národa, své kultury, svého náboženství. Dva národy schopné žít za určitých podmínek vedle sebe v míru, ale také dva národy, které jsou schopny páchat vzájemně násilí, které již nejde zapomenout. Nesmazatelné násilí, které nadobro rozdělilo Srby a Albánce, začalo ve středověku a skončilo na prahu jednadvacátého století otevřenou válkou.

Z historického hlediska lze celkem snadno vymezit období, kterým dominoval ten který národ. Ve středověkém srbském státě fungovala jasná převaha Srbů. Autochtonní obyvatelstvo bylo buď asimilováno, nebo odešlo do kosovských hor, kde žilo nadále svým životem v různě uspořádaných celcích. S pádem srbské říše v důsledku bitvy na Kosově poli se situace začala

pozvolna měnit, neboť odbojní Srbové nepohodlní sultánovi byli nahrazováni ve svých funkcích a úřadech loajálními Albánci, kteří se Turkům v mnohém podobali. Opačná situace nastala, když se Srbsko vymanilo z moci Osmanské říše v roce 1878 a když roku 1912 (resp. 1913) připojilo na základě úspěchu v balkánských válkách celou oblast Kosova. Začala srbská kolonizace Kosova. Po první světové válce bylo Kosovo zahrnuto do nově utvořeného státu Království Srbů, Chorvatů a Slovinců (SHS) od roku 1929 Jugoslávie. K dalšímu zhoršení místních poměrů mezi oběma národy došlo za druhé světové války. Vedle sebe stáli Albánci kolaborující s nacisty a Titův komunistický odboj, který se nakonec prosadil a Josip Broz Tito stanul v čele poválečného jugoslávského státu.

Ačkoliv bývá Titova národnostní politika považována za velmi rozumnou a vstřícnou, fakticky nebyla nikdy schopná zažehnat etnické tenze mezi dvěma ústředními skupinami kosovských obyvatel. Poskytnutím autonomie Kosovu došlo k dočasnému zmírnění třecích ploch, nicméně z dlouhodobého hlediska, obzvláště s nástupem Slobodana Miloševiče a jejím zrušením, nemohla mít efekt. Miloševičova centralizace státu, soustředění moci v Bělehradě, rozpad Jugoslávie a osamostatnění Chorvatska, Slovinska, Bosny a Hercegoviny a Makedonie přispěly k nacionalizaci jak Srbů, tak Albánců. Vytvořením nové Jugoslávie, kde federativní status získaly pouze Srbsko a Černá Hora, a uznáním její celistvosti mezinárodním společenstvím na konferenci v Daytonu, padly poslední naděje kosovskoalbánského lidu na vlastní stát nebo alespoň spojení s mateřskou Albánií. Došlo k vytvoření Republiky Kosovo, ilegálnímu paralelnímu státu s vlastní strukturou a řízením. Ten však tak, jak byl uskutečněn, neměl naději na dlouhé trvání, fakticky se ukázal být silně neefektivním zřízením neschopným poskytnout kvalitní vzdělání a dostatek pracovních míst a skončil v sociální a ekonomické krizi.

Umírněná opozice nenásilného pasivního odporu kosovského prezidenta Ibrahima Rugovy nepřinesla hmatatelné výsledky, tak došlo k radikalizaci kosovskoalbánského obyvatelstva. Mezi radikály vystoupila teroristická skupina Kosovská osvobozenecská armády (UCK), která svými násilnostmi spustila tvrdý

represivní systém srbských pořádkových sil a nastolila v Kosovu cestu k občanské válce, jež skončila až s válkou v Jugoslávii.

Válka NATO v Jugoslávii začala v noci 24. března 1999 a skončila 9. června 1999 podpisem mírových domluv mezi mezinárodním společenstvím a jugoslávským establishmentem. V první fázi války se letouny NATO soustředily na ničení protivzdušné obrany Jugoslávie, aby se ve druhé fázi mohly zaměřit na strategické, vojenské, polovojenské a policejní cíle, včetně těch lidských. Válka v Jugoslávii a Kosovu byla čistě leteckou operací, která z počátku předpokládala „blitzkrieg,“ nakonec se však nečekaně protáhla kvůli Miloševičově chladné a sobecké neústupnosti. NATO přistoupilo k válce v domnění, že postačí shození mála bomb a Miloševič ustoupí ze své neoblomné pozice a bude jednat, resp. bude donucen podepsat mírové řešení z 15. března z francouzského Rambouillet, kde odmítl podpis mírové dohody, čímž přivolal na Jugoslávii válku.

Válka NATO proti Jugoslávii byla použita jako donucovací prostředek k přesvědčení prezidenta Miloševiče, aby usedl k jednacímu stolu s kosovskoalbánskou stranou a mezinárodním společenstvím a podepsal podmínky, jak je stanovili spojenci. Dle většiny zpráv Miloševič mír nepodepsal, neboť se obával mezinárodní invaze do Kosova, přičemž se odvolával na nevýhodnost dokumentu pro Srbsko, který považoval za diktát Západu a kosovských Albánců. Je faktem, že dokument předložený v Rambouillet byl ultimátem, mírovou smlouvou, na níž nebylo srbské straně povoleno se podílet. Nejproblematictější bodem se jevílo politické uspořádání Kosova, které počítalo s tříletým přechodným obdobím pod správou mezinárodního společenství, po jehož uplynutí mělo proběhnout referendum, ve kterém by se obyvatelé Kosova vyjádřili k budoucímu statutu této jihosrbské provincie. Pro srbskou stranu znamenala klauzule o přechodném období a referendu budoucí jistou nezávislost Kosova, s čímž se Srbové nemohli smířit, a ani dodnes kosovskou suverenitu vyhlášenou roku 2008 neuznali.

Válka v Jugoslávii byla od samého začátku kontroverzním aktem, neboť NATO rozhodlo pro válečné operace nad Jugoslávií bez jakéhokoliv mandátu

OSN. Sám fakt, že NATO začalo válku proti suverénnímu státu bez pověření OSN, byl pro Severoatlantickou alianci vysoce diskriminační, obzvlášť v době, kdy slavila půl století od založení a rozhodovalo se o její další existenci, dalším směřování. Na stránkách českého tisku se o NATO dočteme v souvislosti se vstupem České republiky do aliance mnoho, spousta článků pak v souvislosti s válkou řešila, zda to byl dobrý či špatný krok a zda Česká republika, laicky řečeno, nekoupila zajíce v pytli.

NATO obhajovalo svou intervenci v Jugoslávii nutností zakročit proti zločinci, Miloševićovi, který jako prostředek moci používal etnické čistky v Kosovu a který způsobil humanitární katastrofu takových rozměrů, jež je na prahu Evropy jednadvacátého století neakceptovatelnou záležitostí. Mnoho odborníků situaci srovnávalo s evropským děním v období nacismu. Denně plnily tisk zprávy o obrovském exodu kosovských uprchlíků do sousedních zemí. Běženci odcházeli v takovém množství, že byli z Albánie nebo Makedonie posíláni dál, například do Turecka, Německa a také do České republiky.

Diskreditační kurz vůči NATO zahájila jugoslávská média, která ukazovala utrpení Kosovanů, jež dávala do přímé souvislosti s leteckými útoky NATO proti Kosovu, reálně však proti srbským vojenským, polovojenským a policejním silám operujícím zde. Není možné popírat, že by letecké bombardování Kosova nemělo přímo či nepřímo vliv na odchod uprchlíků, ať srbských či albánských nebo jiných zde žijících, nicméně je nepopíratelné také etnické čištění, vraždy a mučení kosovských Albánců srbskými silami, jak o tom vypovídalo mnoho svědků, kteří odešli do uprchlických táborů v sousedních zemích i dál.

Letecká operace NATO rozdělila svět na několik táborů. První, kteří válku schvalovali, druzí, kteří ji kritizovali, a třetí, kteří si přáli, aby skončila, nicméně nedokázali určit, zda je dobrá nebo zlá – například někteří obyvatelé bombardovaného Bělehradu. Hlasy kritiků války byly slyšet vždy silněji, když došlo na zabíjení civilistů. Je známo několik incidentů, kdy došlo k útoku na civilisty a k nimž a NATO přiznalo. Většinou je NATO okomentovalo slovy, že

šlo o technickou závadu na střele, chybné informace, špatnou viditelnost, a vyslovilo politování nad usmrčením civilních obyvatel Jugoslávie, načež pokračoval vždy dovětek, že i přes politováníhodnou chybu bude bombardování pokračovat dál, dokud nedojde do zdárného konce. Lze jmenovat incidenty z Aleksinacu, incident na železničním mostě poblíž, útok na konvoj uprchlíků poblíž Djakovice nebo útok na běžence ve vesnici Koriše.

Oba deníky, Právo i Mladá Fronta Dnes, podávaly po dobu bombardování Jugoslávie ve většině případů velmi shodné informace, jen ve výjimečných případech se informace rozcházely nebo byly interpretovány odlišně. Častěji se stávalo, že Právo podrobněji informovalo o incidentech spojených se zabitím civilistů zapříčiněných útokem NATO, MF Dnes je v několika případech zamlčela, nebo nepovažovala za důležité a proto neotiskla. Rozdíl byl také v publikování osobních zpovědí lidí postižených válkou. Zatímco deník Právo se orientoval více na výpovědi kosovských Albánců o krutostech páchaných srbskými silami a o životě v uprchlických táborech, deník Dnes častěji informoval o náladě v bombardovaném Bělehradě, o každodenním životě bělehradského občana a o dění v protiletdeckých krytech, k čemuž si vybíral osobní zpovědi Srbů. Je zajímavé, jak málo se obě periodika zmiňovala o Kosovské osvobozené armádě, která operovala na kosovské půdě současně s letouny NATO, a o které se vždy mluvilo jako o teroristické separatistické organizaci financované černým obchodem a drogovou mafií. Nejdiskutovanějším bodem kolem UCK byla její kooperace s NATO. Zatímco UCK otevřeně přiznávala součinnost s aliancí, NATO se nikdy ke spolupráci s UCK přímo nepřiznalo.

Co se týče uspořádání článků s válečnou jugoslávskou tematikou, lze si všimnout, že na začátku války byly titulní strany obou periodik zcela zaplněny informacemi o průběhu války v Jugoslávii. V prvních dnech se objevovaly různé bilance, kolik cílů bylo zasaženo, a které konkrétně. Postupně, zhruba ve druhé polovině dubna, informování o bombardovaných cílech ochabuje a více prostoru je věnováno neúspěchům, které se ke konci druhé fáze války jeví jako četné. Zprávy z Jugoslávie a Kosova zabírají na titulních stranách méně

místa, aby v polovině května zcela ustoupily na zadnější stránky, výhradně do rubriky *Ze zahraničí*. Na titulní strany se v průběhu konce května a začátku června vrací zpět zprávy o diplomatické fázi války a cestě k míru, aby 11. června oznámily, že válka skončila.

Válka skončila 9. června 1999, kdy došlo k podpisu Vojensko – technické dohody v makedonském Kumanově mezi zástupci NATO a srbské generality o způsobu stažení srbských sil z Kosova, načež byla podepsána rezoluce Rady bezpečnosti OSN o míru v Kosovu (a Jugoslávii). Jednotky KFOR vstoupily do Kosova 12. června, aby zahájily mírovou misi a obnovu provincie. Otevřel se prostor pro restauraci Kosova, jehož směřování vyústilo v roce 2008 v jednostrannou proklamaci nezávislosti Kosova, doposud Srbskem neuznanou. Nad Kosovem se vznáší otazník i nadále, neboť zatím neexistuje přijatelné řešení pro obě strany. Dnešní Kosovo je téměř homogenním státním útvarem, jehož jasnou většinu obyvatel tvoří etničtí Albánci, přesto je nadále Srby považováno za kolébku národa a myšlenka jeho odtržení je pro ně nepřijatelnou variantou.

SUMMARY

Thesis deals with the theme of the Kosovo crisis in the late 20th century. This work describes the crucial moments of Serbian - Albanian coexistence on the territory of Serbia, respectively Yugoslav state, which led to the outbreak of the Kosovo conflict in the late 20th century. The core of thesis is an analysis of selected czech press during the war in Kosovo. The thesis examines how the czech public was informed about the Kosovo War, thesis is looking for similarities and differences in individual sources. It follows the development of the Kosovo war from a historical point of view, more or less on a daily basis.

PŘÍLOHY

Příloha č. 1. Středověký srbský stát.

Zdroj: <http://commons.wikimedia.org/wiki/File:MapSerbiaX-XIcentury-cs.png>

Příloha č. 2. Srbsko po balkánských válkách 1912 – 1913.

Zdroj: http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/4/4e/Balkan_Wars_Boundaries.jpg

Příloha č. 3. Jugoslávská socialistická federativní republika do roku 1991.

Zdroj: http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Former_Yugoslavia_Map.png

Příloha č. 4. Svazová republika Jugoslávie po roce 1991.

Zdroj: http://aco.nato.int/resources/site7423/General/Maps/cia_yugoslavia.jpg

Příloha č. 5. Kosovo.

Zdroj: http://aco.nato.int/resources/site7423/General/Maps/cia_kosovo_adm1998.jpg

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

DIENSTBIER, Jiří. *Daň z krve*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2002, ISBN 80-7106-585-4.

GIRGLE, Patrik. *Kosovo*. Praha : Libri, 2006, ISBN 80-7277-330-5.

HRADEČNÝ, Pavel – HLADKÝ, Ladislav. *Dějiny Albánie*. Praha : Nakladatelství lidové noviny, 2008, ISBN 978-80-7106-939-3.

KOŠŤÁL, Martin. *Globalisté útočí. Od „humanitárního“ bombardování po samostatný narkostát Kosovo*. Praha : Kontingent Press s.r.o., 2008, ISBN 978-80-254-2469-8.

PELIKÁN, JAN. *Jihoslovanská krize. Kořeny a souvislosti*. Praha : Karolinum, 1996, ISBN 80-7184-083-1.

PELIKÁN, JAN. *Národnostní otázka ve Svazové republice Jugoslávii. Geneze – vývoj – perspektivy*. Praha : Karolinum, 1997, ISBN 80-7184-482-9.

PIRJEVEC, JOŽE. *Jugoslávie 1918 – 1992*. Praha : Argo, 2000, ISBN 80-7203-277-1.

SKŘIVAN, Aleš. *Císařská politika*. Praha : Karolinum, 1999, ISBN 80-7184-081-5.

ŠESTÁK, Miroslav – TEJCHMAN, Miroslav – HAVLÍKOVÁ, Lubomíra – HLADKÝ, Ladislav – PELIKÁN, Jan. *Dějiny jihoslovanských zemí*. Praha : Nakladatelství lidové noviny, 1998, ISBN 80-7106-266-9.

ŠTĚPÁNEK, Václav. *Jugoslávie – Srbsko – Kosovo. Kosovská otázka ve 20. století*. Brno : Masarykova univerzita, 2011, ISBN 978-80-210-5476-9.

VAĐURA, Vladimír – ŠMÍD, Tomáš (eds.). *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, ISBN 978-80-7325-126-0.

ZDROJE TIŠTĚNÉ

Mladá Fronta Dnes, březen – červen 1999, roč. 10, č. 71 – 135.

Právo, březen – červen 1999, roč. 9, č. 70 – 135.

ZDROJE INTERNETOVÉ

http://aco.nato.int/resources/site7423/General/Maps/cia_kosovo_adm1998.jpg

http://aco.nato.int/resources/site7423/General/Maps/cia_yugoslavia.jpg

http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Former_Yugoslavia_Map.png

<http://commons.wikimedia.org/wiki/File:MapSerbiaX-XIcentury-cs.png>

http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/4/4e/Balkan_Wars_Boundaries.jpg

<http://www.aco.nato.int/kfor/>

<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/>

<http://www.crisisgroup.org/>

<http://www.nato.int/>

<http://www.unmikonline.org/>

<http://zpravy.idnes.cz/>